

Ekonomisk utsatthet i barnfamiljer

Del 1 av Ekonomisk utsatthet och social trygghet på Åland

De senaste rapporterna från ÅSUB

2011:6	Undersökning om ålänningars alkohol- och narkotikabruk samt spelvanor år 2011
2011:7	Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn hösten 2011
2011:8	<i>The significance of duty-free sales on board ferries to the transnational transport system in the Baltic Sea Region</i>
2012:1	Konjunkturläget våren 2012
2012:2	Arbetsmarknadsbarometern 2012
2012:3	Utvärderarnas rapport 2011. Landsbygdsutvecklingsprogram för landskapet Åland perioden 2007-2013
2012:4	Frivilligarbetet inom det åländska föreningslivet -samhällsekonomiska och kvalitativa effekter
2012:5	Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn. Hösten 2012
2012:6	Små företags kapitalförsörjning på Åland. Behövs offentligt riskkapital?
2012:7	Uppföljning av landskapsandelsreformen 2008
2012:8	Medborgarundersökning: Mariehamn 2012
2013:1	Konjunkturläget våren 2013
2013:2	Utvärderarnas rapport 2012. Landsbygdsutvecklingsprogram för landskapet Åland perioden 2007-2013
2013:3	Arbetsmarknadsbarometern 2013
2013:4	Utbildningsbehov och arbetsmarknad 2025
2014:1	Turismens samhällsekonomiska betydelse för Åland 2013
2014:2	Konjunkturläget våren 2014
2014:3	Utvärderarnas årsrapport 2013. Ålands landsbygdsutvecklingsprogram för perioden 2007-2013
2014:4	Finansieringen av kommunernas socialtjänst
2014:5	Arbetsmarknadsbarometern 2014
2014:6	Ålänningars kultur- och fritidsvanor

Förord

I den här rapporten presenteras den första delen (Del I) av en uppföljning av den analys av ekonomisk utsatthet och social trygghet som genomfördes av ÅSUB 2007 (Rapport 2007:5). Den andra delen (Del II) av uppföljningsstudien kommer att färdigställas och publiceras under våren 2015. Beställare och finansiär av såväl den nu aktuella studien som 2007 års utredning har varit Landskapsregeringens Social- och miljöavdelning.

Rapporten innehåller en genomgång av inkomster och utkomststöd plus andra sociala bidrag till utsatta familjer på Åland utgående från den officiella statistiken. Härtill kommer ett antal kompletterande djupintervjuer med vuxna och barn i några låginkomstfamiljer. Enligt uppdragsgivarens önskan fokuserar den här första delen särskilt på barnfamiljerna. I den kommande andra delen (Del II) av utredningen presenteras resultaten från en analys av specialbeställda individuppgifter gällande bland annat inkomster, de åländska mottagarna av barnbidrag, utkomststöd och bostadsbidrag. För att möjliggöra en utvärdering av de senaste reformerna av barnbidragen, utkomststödet samt pensioner för ensamstående krävs individdata från 2012. Eftersom dessa uppgifter är tillgängliga först i december 2014 beslöt uppdragsgivaren att dela upp projektet i två faser där föreliggande rapport således har publicerad statistik och intervjuer som grund.

Utredningens huvudsakliga syfte är en kartläggning och utvärdering av det sociala trygghetssystemets funktionssätt och ekonomiska effekter på hushålls- och individnivå. Det presenterade faktaunderlaget skall sedan kunna användas som underlag för eventuella framtida förbättringar av nu rådande socialskyddssystem.

I metodiskt hänseende karaktäriseras rapporten av en kombination av kvantitativ statistisk analys vars resultat tydliggörs och konkretiseras med hjälp av mer kvalitativt inriktade djupintervjuer. ÅSUB vill här rikta ett särskilt tack till de personer som ställde upp för intervju, samt även till organisationen Rädda Barnen som genomförde intervjuerna med barnen.

Inom ÅSUB har forskningschef Katarina Fellman haft det övergripande ansvaret för projektet. Utredare Elin Sagulin är den som mera konkret genomför arbetet i projektet och som också författat föreliggande rapport.

Mariehamn i september 2014

Bjarne Lindström
Direktör

Innehåll

Förord	5
Innehåll	5
Figurförteckning	6
Tabellförteckning.....	8
1. Sammanfattning	10
2. Inledning	13
2.1 Syfte och bakgrund	13
2.2 Metod, upplägg och genomförande	14
2.3 Källor	14
2.4 Definitioner	15
3. Utkomststödets utveckling.....	18
4. Den relativa fattigdomsgränsen.....	25
4.1 Var går den relativa fattigdomsgränsen på Åland?	25
4.2 Ekonomisk utsatthet	26
5. Barnfamiljer	29
5.1 Inkomster	29
5.2 Utkomststöd	31
5.3 Utkomststöd, arbetslöshet och bostadsbidrag.....	38
6. Intervjuer	44
6.1 Barn i barnfamiljer	44
6.2 Vuxna i barnfamiljer.....	55
6.3 Sammanfattning av intervjuerna	70
7. Avslutande diskussion.....	72
Referenser.....	74
Bilaga 1: FN:s konvention om barns rättigheter.....	75
Bilaga 2: Intervjufrågor till vuxna.....	77
Bilaga 3: Intervjufrågor till barn/ungdomar.....	79
Bilaga 4: Normer för utkomststöd	81
Bilaga 5: Matbanken	83
Bilaga 6: Folkhälsans ekonomirådgivning	84

Figurförteckning

Figur 1. Mottagare av utkomststöd under året i procent av alla invånare. Åland och Finland 2004-2012	18
Figur 2. Mottagare av utkomststöd i Mariehamn, på landsbygden och i skärgården 2000, 2005, 2010 och 2012. Procentuella andelar av respektive befolkning	19
Figur 3. Antal personer som mottagit utkomststöd i Mariehamn, på landsbygden och i skärgården 2004-2012	20
Figur 4. Mottagare av utkomststöd 2004-2012, Finland och Åland. Procent av respektive åldersgrupp	21
Figur 5. Långvariga mottagare* av utkomststöd på Åland och i Finland 2004-2012. Procent av respektive åldersgrupp.	22
Figur 6. Utkomststödet varaktighet. Andelen hushåll (procent) efter antalet månader man mottagit stöd. Åland och Finland 2011 och 2012	23
Figur 7. Medianen av bostadshushållets disponibla penninginkomst per konsumtionsenhet på Åland	25
Figur 8. Andelen ekonomisk utsatta på Åland efter år, procent av invånarna	28
Figur 9. Barnfamiljer som mottagit utkomststöd 2004-2012, procent av alla barnfamiljer	31
Figur 10. Barnfamiljer som mottagit utkomststöd i Mariehamn, på landsbygden och i skärgården 2004-2012. Procentuella andelar av respektive befolknings barnfamiljer	32
Figur 11. Hushåll som erhållit utkomststöd efter varaktighet (månader) och hushållstyp	33
Figur 12. Utkomststödet årliga belopp per hushåll, €, 2010-2012	34
Figur 13. Utkomststödest belopp per månaden och hushåll, €, 2010-2012	35
Figur 14. Barnfamiljer som erhållit utkomststöd efter antal barn i hushållet, procent av samtliga utkomststöd på Åland	35
Figur 15. Antal barnfamiljer som erhållit utkomststöd efter antal barn i familjen	36
Figur 16. Andel barnfamiljer med utkomststöd efter antal barn, procent av samtliga barnfamiljer på Åland med samma antal barn	37
Figur 17. Andel ensamförsörjarfamiljer som erhållit utkomststöd 2004-2012 efter antal barn i familjen	38
Figur 18. Barnfamiljer med allmänt bostadsbidrag på Åland 2004-2012	39
Figur 19. Den socioekonomiska sammansättningen av hushållen med allmänt bostadsbidrag 2012 (överlappande kategorier)	39
Figur 20. Antal hushåll med allmänt bostadsbidrag, med utkomststöd och arbetslösa, 2004-2012	40
Figur 21. Korrelation mellan barnfamiljer med bostadsbidrag och total arbetslöshet, 1997-2012	41
Figur 22. Korrelation mellan ensamförsörjarkhushåll med bostadsbidrag och total	

arbetslöshet, 1997-2012.....	42
Figur 23. Korrelation mellan 18-24-åriga långvariga mottagare av utkomststöd och ungdomsarbetslöshet, 1997-2012.....	43

Tabellförteckning

Tabell 1. Hushåll på Åland som fått utkomststöd under året efter år och hushållstyp	20
Tabell 2. Hushåll som erhållit egentligt utkomststöd enligt utkomststödet varaktighet och hushållstyp på Åland 2012	22
Tabell 3. Utkomststöddagare efter åldersgrupp och år, antal och andel av befolkningen i samma åldersgrupp, 2004-2012	24
Tabell 4. 60 procent av bostadshushållens medianinkomst per konsumtionsenhet (disponibel penninginkomst) på Åland och i Finland.....	26
Tabell 5. Ekonomisk utsatthet på Åland efter åldersgrupp och år (0-3 åringar ej medräknade).....	27
Tabell 6. Ekonomisk utsatthet 2012 efter region.....	27
Tabell 7. Barnfamiljer på Åland 31.12.2012 efter antal barn under 18 år	29
Tabell 8. Decilgruppernas medianinkomst*, maximivärden och antal personer efter år	30
Tabell 9. Medianen av hushållens disponibla penninginkomst per konsumtionsenhet i € efter år och antal barn per hushåll	31

1. Sammanfattning

Huvudsyftet med den här rapporten är att belysa barnfamiljers ekonomiska läge och då framför allt de ekonomiskt utsatta barnfamiljerna.

I slutet på 2012 fanns det 3 277 barnfamiljer med barn under 18 år på Åland. Cirka 45 procent av barnfamiljerna har endast ett barn under 18 år, 41 procent har två barn och knappt 14 procent har tre eller flera barn. Bland barnfamiljerna hade 1 024 familjer ensamförsörjande föräldrar. För att få en uppfattning om hur de åländska barnfamiljernas ekonomiska situation ser ut har vi studerat statistik över mottagare av utkomststöd på Åland, ålänningarnas inkomster, bostadsbidrag och även intervjuat barn och vuxna i familjer med ekonomiska svårigheter.

Rapporten är en första del från ett större projekt om ekonomisk utsatthet. I del 2 av projektet kommer ÅSUB att ha individbaserade register till förfogande. I den senare delen av projektet kommer fokus att vara de sociala trygghetssystemen på Åland för samtliga hushåll, inklusive barnfamiljer.

När vi i rapporten talar om fattigdom avser vi relativ och inte absolut fattigdom. Den relativa fattigdomsgränsen för Åland 2012 beräknas till 15 791 € (disponibel penninginkomst) per konsumtionsenhet¹. Då vi tillsvidare inte har tillgång till individdata kan vi i dagsläget inte ange exakt hur många personer på Åland som ligger under denna gräns. Vi vet dock att år 2012 fanns det 1 193 personer på Åland vars inkomst varit lägre än den relativa fattigdomsgränsen i tre år eller mera. Detta motsvara 4,3 procent av befolkningen. Det är inte så stor skillnad på inkomsten per konsumtionsenhet för familjer med inget, ett eller två barn däremot är det ganska stor skillnad om det finns tre eller flera barn i hushållet. Den genomsnittliga disponibla penninginkomsten för 2012 var över 3 000 € lägre per konsumtionsenhet i familjer mer än tre barn och sjunker sen ytterligare ju fler barn som finns i familjen.

Merparten av mottagarna av utkomststöd på Åland utgörs av yngre ensamstående personer, främst personer utan barn. Om man endast ser på barnfamiljer går utkomststödet främst till ensamstående föräldrar. Ensamförsörjarfamiljer är en ekonomiskt utsatt grupp. Ju fler barn den ensamstående försörjer desto större risk är det att familjen har ekonomiska svårigheter². År 2012 fick 3,4 procent av barnfamiljerna på Åland utkomststöd, bland ensamförsörjarna fick 7,0 procent utkomststöd. Andelen barnfamiljer som mottog utkomststöd var störst i Mariehamn. Andelen mottagare av utkomststöd på Åland är lägre än i Finland som helhet. Detta gäller både då man jämför samtliga mottagare av utkomststöd och när man jämför barnfamiljer som mottagit utkomststöd.

¹ Se definition i kapitel 2.4.

² De barn som i statistiken är registrerade som barn till en ensamstående förälder kan dock ha en till delaktig förälder men vara skriven hos en av föräldrarna.

Den vanligaste varaktigheten för utkomststöd är korta stöd på en till tre månader. Tiden för utkomststöd till barnfamiljer har dock ökat från ett genomsnitt på 4,2 månader 2010 till 5,1 månader 2012.

Bostadsbidragen hos barnfamiljer har ökat i antal under de senaste åren. År 2006 hade 122 barnfamiljer bostadsbidrag medan 175 barnfamiljer hade bostadsbidrag 2012.

Då man ser på barnfamiljer finns det ett statistiskt signifikant samband mellan utkomststöd och arbetslöshet. Det betyder att variationerna i antalet barnfamiljer med utkomststöd till viss del kan förklaras av arbetslösheten. När vi ser på bostadsbidrag till barnfamiljer finns det ett statistiskt samband med utkomststöd, arbetslöshet och långtidsarbetslöshet. Ser vi istället på bostadsbidrag till ensamförsörjare finns det ett positivt signifikant samband med arbetslöshet, ungdomsarbetslöshet och långtidsarbetslöshet. Det betyder att när arbetslösheten ökar så ökar även antalet ensamförsörjare med bostadsbidrag.

För att få en uppfattning om hur det är att leva i en familj med knapp ekonomi har intervjuer gjorts med fem vuxna och fyra barn i ekonomiskt utsatta barnfamiljer.

Ungdomarna i de ekonomiskt utsatta familjerna svarar i intervjuerna att de överlag mår bra och värderar familjen högt. De uppfattar att familjens ekonomi går lite upp och ner och aktar sig för att fråga om pengar då ekonomin är sämre. De säger att man inte ska klaga då de får det de behöver, de har inte behov av så mycket pengar och saker. Ungdomarna kan avstå från aktiviteter för att spara pengar, till exempel låta bli att åka buss, fika eller göra något med kompisarna. Ibland blir de inte tillfrågade om de vill vara med på en aktivitet för att vännerna vet att de ändå kommer att svara nej. En del av ungdomarna undviker situationer där det märks att man inte har rätt kläder eller saker då det annars kan leda till mobbing. Alla ungdomar tycker det är roligt med klassresor och utflykter men deltagande är inte alltid en självklarhet då det ibland förutsätter att man ska ha med sig fickpengar. Vilken social klass man tillhör kan ha stor inverkan på vardagen. Det påverkar vem man umgås med och kan bidra till utanförskap. Ungdomarna har varierande förmåga att tänka sig hur livet skulle se ut med en annan ekonomisk utgångspunkt men alla har en tro på framtiden.

För de vuxna i familjerna är oron för ekonomin ständigt närvarande. Familjerna är tvungna att klara sig på små mängder pengar och ibland klarar de sig enbart tack vara Matbanken och andra organisationer. Att spara pengar är en omöjlighet då de redan dragit in på allt som går. För många kan det vara en utmaning att klara av kostnaderna för barnens fritidsaktiviteter, särskilt för lite större barn. Alla föräldrar intygar att de offrar sina egna behov och låter barnens behov gå före. Insamlingar till aktiviteter i barnens skolor tär på familjens ekonomi. Flera av de intervjuade har synpunkter på normerna för utkomststödet.

Rapporten visar att ekonomisk utsatthet är en faktor av betydelse bland

barnfamiljer på Åland och det finns ett behov av ytterligare utredningar inom området.

I del 2 av projektet kommer ÅSUB att granska den del av det sociala trygghetssystemet som faller under åländsk lagstiftningsbehörigheter, bland annat utkomststödet.

2. Inledning

2.1 Syfte och bakgrund

ÅSUB genomförde 2007 en studie av ekonomisk utsatthet och social trygghet på Åland (Rapport 2007:5). Huvudsyftet med studien var att undersöka hur den del av det sociala trygghetssystemet som faller under Ålands lagstiftningsbehörighet fungerade i praktiken, och i vilken mån de olika bidragen minskade risken för relativ fattigdom. På basen av rapportens slutsatser höjdes barnbidragen, justeringen var lite större för familjer med flera barn och även ensamförsörjartillägget höjdes. Vidare minskades den del av barnbidraget som räknas som inkomst vid fastställandet av utkomststödet. Dessutom har lagstiftningen om garantipensioner ändrats sedan 2007 års undersökning gjordes.

ÅSUB har fått i uppdrag att följa upp resultatet från 2007 års undersökning. Uppdragsgivaren har därtill särskilt önskat belysa barnfamiljernas ekonomiska situation inom ramen för projektet. Målet är att dels klarlägga barnfamiljernas ekonomiska situation i jämförelse med andra familje- och hushållstyper. Dels att på ett mera kvalitativt sätt skildra ekonomiskt utsatta barnfamiljers olika utmaningar i vardagen.

Projektet genomförs i två faser. I den första fasen, vilket omfattar denna del av projektet, analyseras den statistik som särskilt fokuserar på barnfamiljernas ekonomiska situation och en sammanställning av de intervjuer som gjorts med vuxna och barn i ekonomiskt utsatta barnfamiljer.

Syftet med den här första rapporten är inte att presentera förslag till åtgärder utan att tydliggöra hur barnfamiljernas situation ser ut enligt statistiken och genom intervjuer med ekonomiskt utsatta familjer belysa hur vardagens utmaningar kan se ut i de här familjerna.

FN:s konvention om barnets rättigheter³ slår fast att barn är individer med egna rättigheter. Barn har rätt till liv och utveckling. De har rätt att bli hörda och få uttrycka sin åsikt och samhället är skyldigt att se till barnets bästa i beslut som rör dem. Alla barn har rätt att inte bli diskriminerade på någon diskrimineringsgrund, inklusive föräldrars eller vårdnadshavares börd eller ställning i övrigt. Inga barn ska alltså behöva riskera att bli diskriminerade till följd av familjens bristande ekonomiska resurser.

Åland har genom sitt bifall till Finlands ratificering förbundit sig att följa Barnkonventionen. Den är sedan 1991 del av vår lagstiftning. Debatten kring barnfattigdom tenderar ofta handla om föräldrarnas förmåga och möjlighet att försörja barnet. Det är dock viktigt att även sätta fokus på barnets

³ Se Bilaga1: FN:s konvention om barns rättigheter

perspektiv.

2.2 Metod, upplägg och genomförande

De data och den information som används för undersökningen består av två huvudtyper. För det första används publicerad statistik från olika myndigheter såsom Statistikcentralen, FPA (Folkpensionsanstalten) och THL (Institutet för hälsa och välfärd). För det andra används kvalitativ information som samlas in genom intervjuer med vuxna och barn i ekonomiskt utsatta barnfamiljer. Uppdragsgivaren har här ansvarat för urvalet av lämpliga familjer.

Under del 1 av studien har vi inte tillgång till individdata, dvs. registerdata per person eller hushåll. Detta medför begränsningar för omfattningen av undersökningen. Vi kan till exempel inte i detta skede ge exakta siffror på hur många barnfamiljer på Åland som lever i fattigdom. Under del två av studien kommer individdata att finnas tillgängliga vilket gör det möjligt att presentera uppgifter även för barnfamiljer och andra specifika hushållstyper. Då kan vi även presentera hur mycket över eller under den relativa fattigdomsgränsen en viss hushållstyp ligger både i utgångsläget och efter varje slag av social transferering, dvs. barnbidrag, underhållsbidrag, utkomststöd och bostadsbidrag. Rapporten från den andra delstudien publiceras våren 2015.

Intervjuerna med ekonomiskt utsatta barnfamiljer har genomförts som personliga intervjuer och har ett semistrukturerat⁴ formulär som grund. Fokus för den här delen av studien är upplevd fattigdom och utmaningar som har samband med den här upplevda situationen. Vid utformningen av intervjuundersökningen har ÅSUB tagit tillvara erfarenheter från organisationer som genomfört liknande undersökningar i våra grannländer.

Bland annat i Sverige är risken för ekonomisk utsatthet mycket större hos familjer med utländsk bakgrund⁵ än familjer med svensk bakgrund. Då det inte finns någon statistik som är indelad efter referenspersonens bakgrund så kan vi inte undersöka denna faktor. I och med att några av de personer vi har intervjuat har utländsk bakgrund kan vi ändå få en viss inblick i hur det kan vara för inflyttade ålänningar med ekonomiska svårigheter.

2.3 Källor

Vi har för denna undersökning använt oss av två olika datakällor, aggregerade data och intervjuer med vuxna och barn i ekonomiskt utsatta familjer.

Kvantitativa aggregerade data är hämtade från Institutet för hälsa och välfärd

⁴ Frågor med öppna svarsmöjligheter.

⁵ År 2011 levde 5,5 procent av alla barn i Sverige med svensk bakgrund i en familj som antingen hade låg inkomststandard eller försörjningsstöd. Detta kan jämföras med nästan vart tredje barn med utländsk bakgrund (29,8 procent). Barnfattigdomen är alltså mer än fem gånger så hög bland barn med utländsk bakgrund i Sverige. (Källa: Barnfattigdom i Sverige Årsrapport 2013, Rädda Barnen)

(THL, uppgifter om utkomststöd från databasen SOTKANet), Statistikcentralen (databasen StatFin), och officiellt publicerade data från Folkpensionsanstalten (FPA).

Våra data om utkomststöd härrör alltså ursprungligen från de åländska kommunerna själva. Kommunerna skickar in uppgifterna om sina klienter till THL, som i sin tur sammanställer och bearbetar dessa. De aggregerade data som är allmänt tillgängliga via THLs databas SOTKANet bygger på information om de personer som beviljats stöd; den så kallade "referenspersonen" i statistiksammanhang. I THLs statistik anges dels antalet hushåll, dels antalet personer som beviljats utkomststöd. "Antalet personer" omfattar referenspersonen och dennes eventuella familj.

2.4 Definitioner

EU:s definition av *relativ fattigdom* innebär att familjens samlade inkomst, inklusive kapitalinkomster och bidrag, är lägre än 60 procent av medianinkomsten i landet, alltså lägre än *den relativa fattigdomsgränsen*. Vid beräkningen tas hänsyn till familjens storlek, räknat i "konsumtionsenheter", där en vuxen per familj räknas som 1 enhet, övriga vuxna som 0,5 och barn under 14 år som 0,3 enheter. (Från 2011 använder man sig av disponibel penninginkomst istället för det tidigare begreppet disponibel inkomst.)

Disponibla penninginkomster: Hushållets disponibla penninginkomster omfattar inkomstposter i form av pengar och naturaförmåner i anställning. I penninginkomster ingår inte kalkylerade inkomstposter, av vilka den beräknade bostadsinkomsten från ägarbostäder är den viktigaste. De disponibla penninginkomsterna bildas på följande sätt:

$$\begin{aligned} & \text{Löneinkomster} + \text{företagarinkomster} + \text{kapitalinkomster (exkl. bostadsinkomst)} \\ &= \text{produktionsfaktorinkomster}^6 \\ &+ \text{erhållna transfereringar (exkl. bostadsinkomst)} \\ &= \text{penninginkomster (brutto)} \\ &- \text{betalda transfereringar}^7 \\ &= \text{disponibla penninginkomster} \\ &(\text{Källa: Statistikcentralen}) \end{aligned}$$

⁶ I inkomstfördelningsstatistiken utgörs produktionsfaktorinkomster av penningersättningar i form av löner, företagarinkomster och kapitalinkomster som hushållen erhållit för deltagande i produktionsverksamhet. (Källa: Statistikcentralen)

⁷ Hushållensbetalda transfereringar består i första hand av direkta skatter och socialskyddsavgifter. Tillbetalda transfereringar räknas även obligatoriska pensions- och arbetslöshetsförsäkringsavgifter samt betalningar av underhåll för barn. Tillbetalda skatter har inte räknats kyrkoskatt, frivilliga individuella försäkringspremier (från och med år 2000 räknas dessa till sparande i inkomstfördelningsstatistiken) eller indirekta skatter. Betalda transfereringar baserar sig (med undantag för betald källskatt på ränteinkomster) på registeruppgifter. Fr.o.m. år 2011 omfattar betalda transfereringar också en del transfereringar mellan hushåll (bl.a. räkningar som betalats för andra hushåll och pengar som getts för studier).

Disponibel inkomst: Före år 2011 användes i inkomstfördelningsstatistiken främst begreppet disponibel inkomst. I inkomstfördelningsstatistiken och i konsumtionsundersökningen räknades till hushållens disponibla inkomster alla hushållets löne-, företagar- och kapitalinkomster (inkl. den kalkylerade bostadsinkomsten och skattepliktiga försäljningsvinster på egendom), naturaförmåner och erhållna transfereringar, med betalda transfereringar avdragna från summan av dessa. Den disponibla inkomsten bildas på följande sätt:

Löneinkomster + företagarinkomster + kapitalinkomster (inkl. bostadsinkomst från ägarbostad och försäljningsvinster)
 = *produktionsfaktorinkomster*
 + *erhållna transfereringar (inkl. bostadsinkomst från hyresbostad från annat hushåll)*
 = *bruttoinkomster*
 – *betalda transfereringar*⁸
 = *disponibel inkomst*
 (Källa: Statistikcentralen)

Låginkomsttagare: Låginkomsttagare är personer vars hushålls disponibla penninginkomster per konsumtionsenhet (s.k. ekvivalerad penninginkomst) understiger 60 procent av medianinkomsten av de ekvivalerade disponibla penninginkomsterna för samtliga hushåll. Den andel av befolkningen som ligger under denna inkomstgräns kallas låginkomsttagare. Eurobeloppet för låginkomstgränsen varierar från år till år. Definitionen baserar sig på Europeiska unionens statistikbyrå Eurostats rekommendationer. Finland har ingen officiell nationell definition på låginkomsttagare eller fattigdomsgräns. (Källa: Statistikcentralen)

Ekonomisk utsatthet: Ekonomisk utsatthet innebär att personen har hört till ett låginkomsthushåll både under statistikåret och under två av de tre föregående åren (se definitionen på låginkomsttagare). Definitionen baserar sig på Eurostats rekommendationer. (Källa: Statistikcentralen)

Konsumtionsenhet: Genom att räkna ut inkomster och konsumtionsutgifter per konsumtionsenhet kan man göra jämförelser mellan hushåll av olika storlek och struktur. Det finns flera olika sätt för beräkning av konsumtionsenheter. I denna undersökning används OECD:s s.k. justerade konsumtionsenhetsskala, enligt vilken

- den första fullvuxna hushållsmedlemmen får vikten 1
- övriga personer som är 14 år eller äldre får vikten 0,5
- barn under 14 år får vikten 0,3

Valet av konsumtionsenhetsskala har stor inverkan på inkomstnivåerna och på olika befolkningsgruppers placering i inkomstfördelningen. (Källa: Statistikcentralen)

Medelinkomst: Den aritmetiska medelinkomsten erhålls genom att räkna ihop alla inkomsttagares inkomster och dividera summan med antalet observationer.

⁸ Se fotnot 4.

Medelinkomsten är känsligare för extrema observationer än medianinkomsten. (Källa: Statistikcentralen)

Medianinkomst: Medianinkomsten är den mittersta observationen i en rangordning av inkomsttagarna efter inkomstens storlek. På vardera sidan om den mittersta inkomsttagaren finns lika många inkomsttagare. Medianen är inte lika känslig för extrema observationer som det aritmetiska medeltalet. (Källa: Statistikcentralen)

Barn: Personer i ålder 0-17 år, man definieras således i denna rapport som barn fram tills man fyller 18 år.

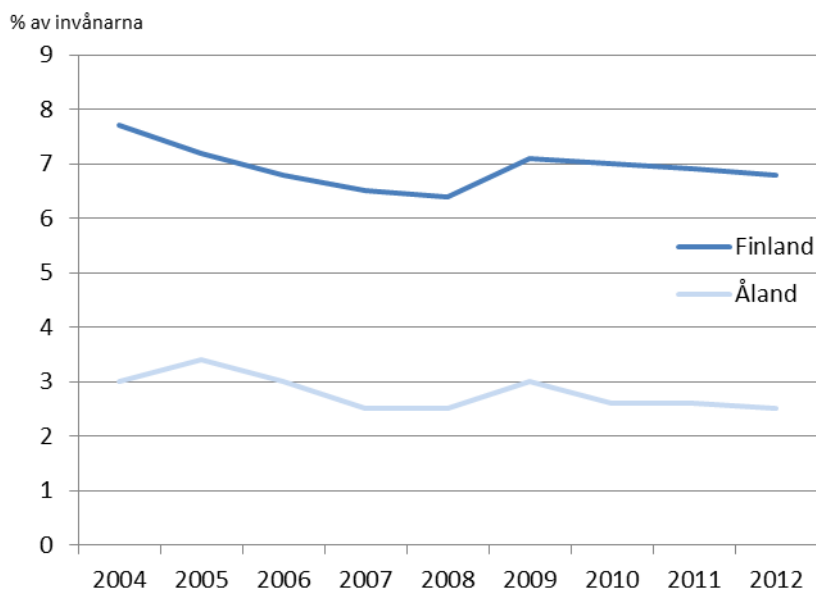
Inkomstdeciler: Fördelningen av en variabel beskrivs med hjälp av deciler. Exempel på bildande av inkomstdeciler: I den nuvarande inkomstfördelningsstatistiken bildas decilgrupper genom att först dividera hushållets inkomster med antalet konsumtionsenheter (s.k. ekvivalerad inkomst). Varje hushållsmedlem får samma ekvivalerade inkomst. Därefter rangordnas personerna efter inkomst och delas in i tio lika stora grupper. Varje inkomstdecil omfattar således 10 procent av befolkningen. Till den första decilen hör den tiondel som har de lägsta inkomsterna och till den sista decilen den tiondel som har de högsta inkomsterna. (Källa: Statistikcentralen)

3. Utkomststödets utveckling

En person eller en familj som inte klarar av de nödvändiga dagliga utgifterna har möjlighet att beviljas utkomststöd av socialtjänsten i kommunen där man bor. Utkomststödet på Åland består av grundläggande och kompletterande utkomststöd⁹. Utöver det kan kommunen bevilja förebyggande utkomststöd. Det förebyggande utkomststödet är till för att hjälpa en person eller familj att klara sig på egen hand och att förebygga utslagning och långvarigt beroende av utkomststöd.

Då tillgången på statistik för barnfamiljer är begränsad presenterar vi även uppgifter om den allmänna utvecklingen av utkomststödet på Åland och jämför med motsvarande statistik för hela Finland.

Figur 1. Mottagare av utkomststöd under året i procent av alla invånare. Åland och Finland 2004-2012

Källa:THL

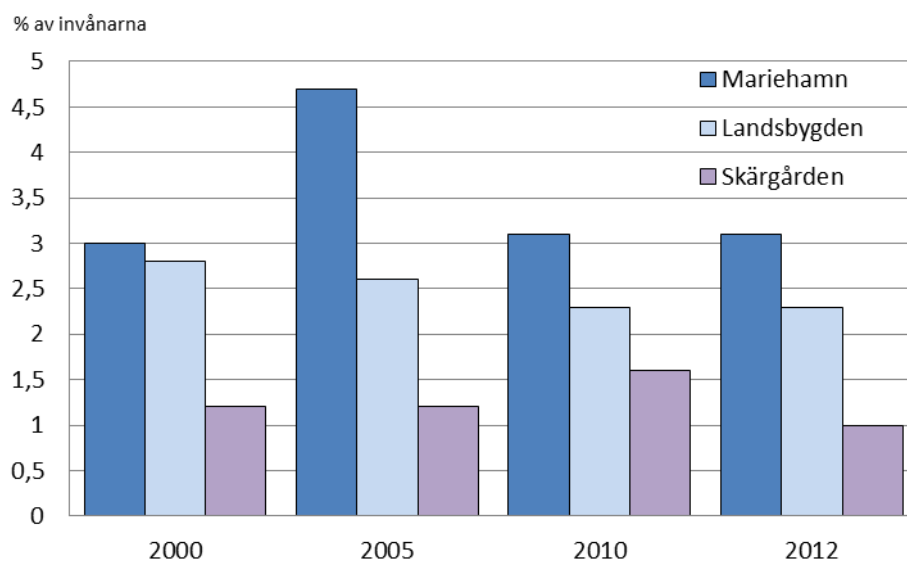
Hur har andelen mottagare av utkomststöd utvecklats under den senaste tiden? Andelen mottagare av utkomststöd på Åland var år 2012 2,5 procent av befolkningen. Det är på samma nivå som i början av 1990-talet men 4,3 procentenheter lägre än i Finland som helhet. År 1991 var andelen 2,8 procent, vilket motsvarar nivåerna under perioden 2010-2012. Under åren 2001-2005 ökade det relativa antalet mottagare av utkomststöd på Åland, medan antalet fortsättningsvis sjönk i Finland. Från 2006 till 2008 sjönk antalet för att 2009 åter

⁹ Denna struktur på utkomststöd blev gällande genom ÅFS 2011/110 som trädde i kraft 1.1.2012. Se bilaga 4 för beskrivning av strukturen.

igen öka. Efter 2009 har antalet mottagare av utkomststöd minskat både på Åland och i Finland (*Figur 1*).

För ålänningarna är andelen mottagare av utkomststöd högst i Mariehamn och näst högst på landsbygden (*Figur 2*). Detta mönster har hållit i sig från och med 1989, det tidigaste året för vilket vi har data.

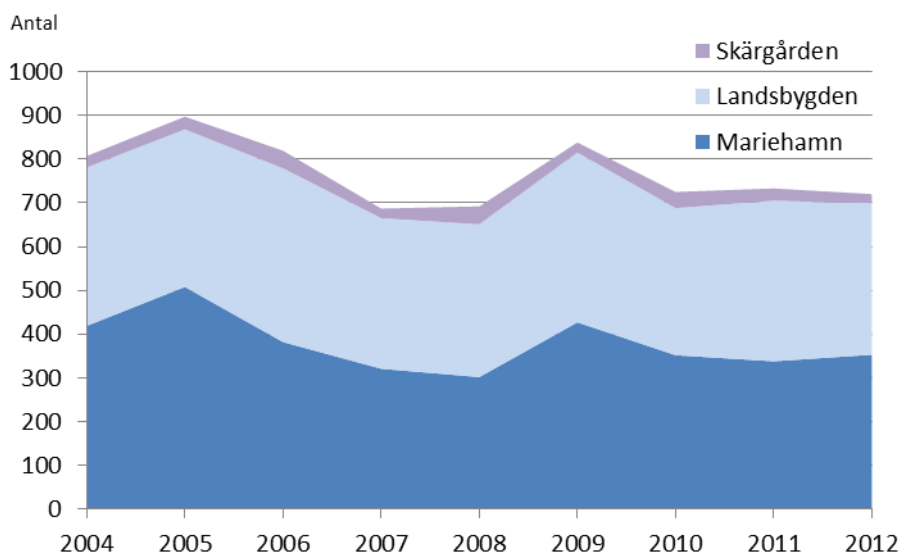
Figur 2. Mottagare av utkomststöd i Mariehamn, på landsbygden och i skärgården 2000, 2005, 2010 och 2012. Procentuella andelar av respektive befolkning

Källa:THL

År 2012 fick 720 personer boende i 460 olika hushåll på Åland utkomststöd. De flesta bor i Mariehamn eller på landsbygden, ett fåtal bor i skärgårdskommunerna (*Figur 3*). Förändringar i antalet mottagare av utkomststöd är av naturliga skäl kopplad till förändringar i arbetslöshetsnivån men också till åldersstruktur och hushållens sammansättning.

Figur 3. Antal personer som mottagit utkomststöd i Mariehamn, på landsbygden och i skärgården 2004-2012

Källa: THL

År 2012 var drygt 45 procent av mottagarna av utkomststöd ensamstående personer utan barn. Ensamstående utan barn utgör alltså 2012 nästan hälften av alla individer som omfattas av utkomststöd och drygt 70 procent av samtliga hushåll med utkomststöd. Om vi endast ser på hushåll med utkomststöd så uppgår stödet till barnfamiljer till 24 procent. Utgående från stöd till barnfamiljer går 65 procent till ensamstående föräldrar. Redan nu kan vi slå fast att ensamstående utan barn och ensambeförjare verkar vara en socialt utsatt grupp.

Tabell 1. Hushåll på Åland som fått utkomststöd under året efter år och hushållstyp

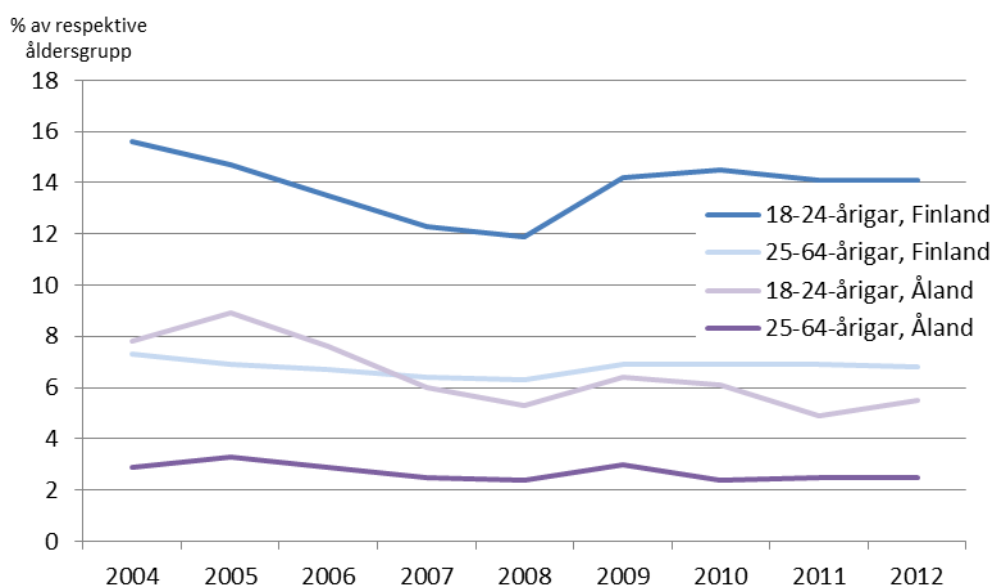
Hushållstyp	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Samtliga hushåll	550	640	542	461	445	551	461	443	460
Hushåll utan barn									
Totalt	437	523	414	365	334	429	344	315	350
Ensamboende män	244	286	236	190	190	251	194	185	190
Ensamboende kvinnor	165	205	148	146	127	149	129	112	136
Äkta par och sambopar utan barn	28	32	30	29	17	29	21	18	24
Hushåll med barn									
Totalt	113	117	127	96	111	122	117	128	110
Ensamstående män med barn	6	13	13	15	16	15	20	18	16
Ensamstående kvinnor med barn	70	74	74	52	60	66	62	64	56
Äkta par och sambopar med barn	37	30	41	29	35	41	35	46	38

Källa: THL

Det bör dock noteras att de barn som i statistiken är registrerade som barn till en ensamstående förälder ofta har en till delaktig förälder. Det är dock den förälder där barnet är skriven som blir registrerad i statistiken och som mottar de sociala bidragen för barnens del.

Figur 4 visar andelen mottagare av utkomststöd på Åland och i Finland fördelat på unga (18–24-åringar) och övriga (25–64-åringar) under perioden 2004 till 2012. Som synes är det stora skillnader i nivåer mellan Åland och Finland. Nivån för andelen av de unga mottagarna av utkomststöd i Finland var ungefär dubbelt så stor som på Åland från 2004 och framåt för att 2011 och 2012 bli nästan tre gånger så stor. Även under 1990-talet och fram till 2003 var nivån för Finland cirka tre gånger så stor som nivån på Åland. (Källa: ÅSUB Rapport 2007:5)

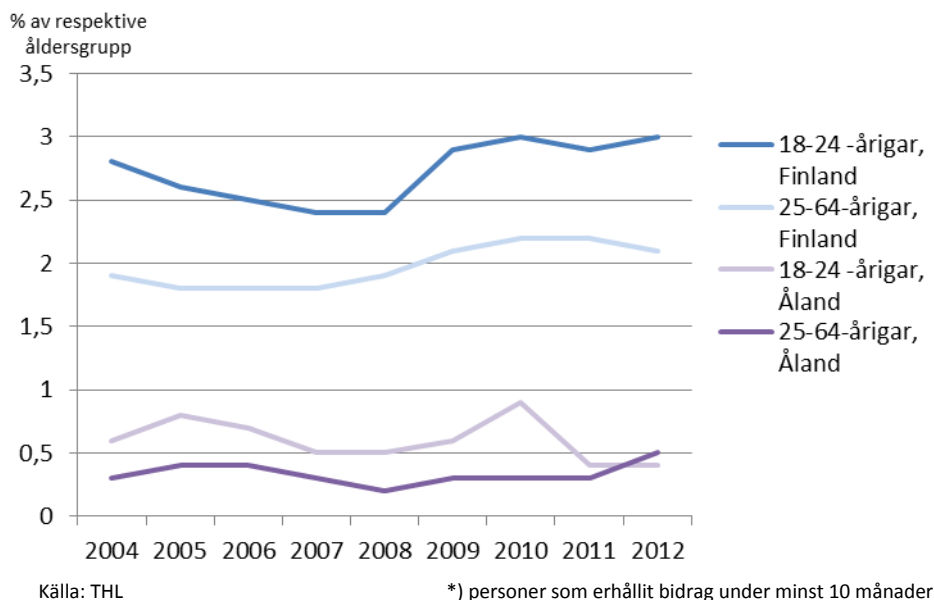
Figur 4. Mottagare av utkomststöd 2004–2012, Finland och Åland. Procent av respektive åldersgrupp

Källa: THL

Personer som erhållit bidrag minst 10 månader definieras som långvariga mottagare av utkomststöd. Även bland dessa är det stora skillnader i nivåer mellan Åland och Finland (Figur 5).

Figur 5. Långvariga mottagare* av utkomststöd på Åland och i Finland 2004-2012. Procent av respektive åldersgrupp.

Om man ser på hur länge ett hushåll får utkomststöd är det vanligast med korta stöd på en till tre månader per år (*Tabell 2*) där det allra vanligaste är endast en månad. Detta mönster kan även ses för år 2010 och 2011. Utgående från statistiken kan man dock inte se om hushållet fått utkomststöd flera månader i rad eller om de varit utan stöd någon månad mellan utbetalningarna.

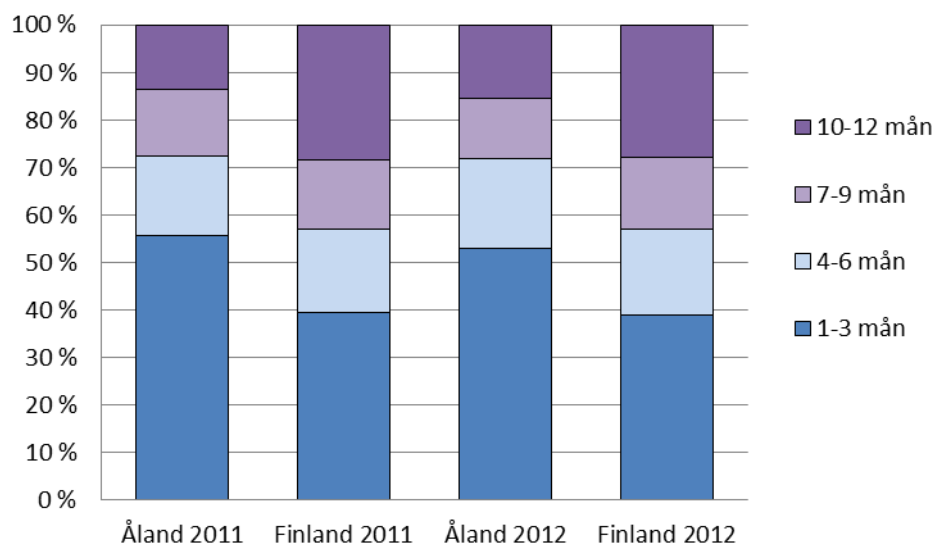
Tabell 2. Hushåll som erhållit egentligt utkomststöd enligt utkomststödets varaktighet och hushållstyp på Åland 2012

Hushållstyp	1-3 mån	4-6 mån	7-9 mån	10-12 mån
Totalt	236	84	57	69
Hushåll utan barn	189	66	39	48
Ensamstående med barn	32	12	13	11
Gifta/samboende par med barn	15	6	5	10

Källa: THL

Jämför man utkomststödets varaktighet på Åland och i Finland ser man tydligt att andelen utkomststödstagare på Åland som lyft stöd under kortare tid (en till tre månader) är betydligt större än i Finland som helhet (*Figur 6*).

Figur 6. Utkomststödets varaktighet. Andelen hushåll (procent) efter antalet månader man mottagit stöd. Åland och Finland 2011 och 2012

Källa: THL

I *Tabell 3* ser vi utkomststödtagarna fördelat på referenspersonens åldersgrupp. Här blir det återigen tydligt att utkomststödmottagarna främst är unga personer. År 2012 mottog 5,5 procent av befolkningen i åldern 18-24 år utkomststöd i jämförelse med endast 0,4 procent av befolkningen som är 65 år eller äldre och 2,5 procent i åldern 25-64 år.

Tabell 3. Utkomststödtagare efter åldersgrupp och år, antal och andel av befolkningen i samma åldersgrupp, 2004-2012

Åldersgrupp	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kön									
18-24 år									
Antal									
Totalt	149	169	146	115	105	131	129	108	121
Kvinnor	64	82	67	57	51	62	70	56	63
Män	85	87	79	58	54	69	59	52	58
Procent									
Totalt	7,8	8,9	7,6	6	5,3	6,4	6,1	4,9	5,5
Kvinnor	7,3	9,2	7,2	6,3	5,5	6,6	7,2	5,5	6,1
Män	8,3	8,6	7,9	5,7	5,2	6,3	5,2	4,4	4,9
25-64 år									
Antal									
Totalt	424	483	428	377	361	446	365	374	379
Kvinnor	213	230	206	183	170	202	164	170	175
Män	211	253	222	194	191	244	201	204	204
Procent									
Totalt	2,9	3,3	2,9	2,5	2,4	3	2,4	2,5	2,5
Kvinnor	2,9	3,1	2,8	2,5	2,3	2,7	2,2	2,2	2,3
Män	2,9	3,4	3	2,6	2,5	3,2	2,7	2,7	2,7
65 år eller mer									
Antal									
Totalt	36	43	37	25	30	39	23	24	22
Kvinnor	19	25	18	14	17	19	13	13	15
Män	17	18	19	11	13	20	10	11	7
Procent									
Totalt	0,8	1	0,8	0,5	0,6	0,8	0,4	0,4	0,4
Kvinnor	0,8	1	0,7	0,5	0,7	0,7	0,5	0,5	0,5
Män	0,9	0,9	0,9	0,5	0,6	0,9	0,4	0,4	0,3

Källa: THL

Sammanfattningsvis utgörs merparten av mottagarna av utkomststöd av yngre ensamstående personer, främst personer utan barn. Om man endast ser på barnfamiljer går utkomststödet främst till ensamstående föräldrar.

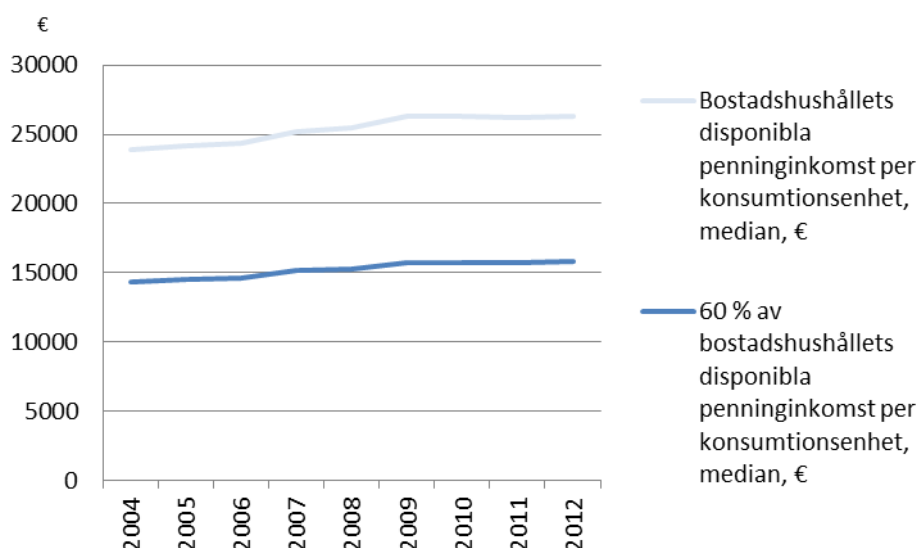
4. Den relativa fattigdomsgränsen

För att kunna utreda barns ekonomiska situation på Åland behöver vi en gräns för vad som skiljer fattiga från icke fattiga. I denna undersökning har vi valt att använda oss av EU:s definition av den "relativa fattigdomsgränsen". Detta innebär att familjens samlade inkomst, inklusive kapitalinkomster och bidrag, är lägre än 60 procent av medianinkomsten i landet. Vid beräkningen tas hänsyn till familjens storlek, räknat i "konsumtionsenheter", där en vuxen per familj räknas som 1 enhet, övriga personer över 13 år som 0,5 och barn under 14 år som 0,3 enheter.

4.1 Var går den relativa fattigdomsgränsen på Åland?

Enligt statistikcentralen låg medianen av bostadshushållets disponibla penninginkomst per konsumtionsenhet för Åland 2012 på 26 319 €. Den åländska relativa fattigdomsgränsen 2012 beräknades således till 15 791 € per konsumtionsenhet och år. (Motsvarande siffror för samtliga hushåll i Finland är 22 202 € respektive 13 321 €.) För ett hushåll bestående av enbart en vuxen person på Åland är alltså den relativa fattigdomsgränsen 15 791 € per år i inkomst, medan den för en ensamstående förälder med ett barn över 13 år är 23 687 € per år. För en familj med två vuxna och två barn under 14 år är den relativa fattigdomsgränsen 33 161 € per år.

Figur 7. Medianen av bostadshushållets disponibla penninginkomst per konsumtionsenhet på Åland

Källa: Bearbetning av data från Statistikcentralen

Om man jämför medianinkomsten på Åland med hela Finland är den åländska högre än på fastlandet (Tabell 4).

Tabell 4. 60 procent av bostadshushållens medianinkomst per konsumtionsenhet (disponibel penninginkomst) på Åland och i Finland

År	Åland	Finland
2010	15 772,20 €	13 250,40 €
2011	15 721,20 €	13 244,40 €
2012	15 791,40 €	13 321,20 €

Källa: Bearbetning av data från statistikcentralen

4.2 Ekonomisk utsatthet

Då vi inte har tillgång till individdata kan vi i dagsläget inte ange exakt hur många personer på Åland som ligger under den relativa fattigdomsgränsen. Däremot har vi statistik från Statistikcentralen som anger ekonomisk utsatthet. Statistikcentralen definierar ekonomisk utsatthet som personer vars hushålls disponibla penninginkomst per konsumtionsenhet understiger den relativa fattigdomsgränsen under statistikåren och under två av de tre föregående åren.

Det bör framhävas att denna statistik endast visar de som är ekonomiskt utsatta under en längre tid (tre år eller mer) och fångar således inte upp de hushåll som tillfälligt har ekonomiska svårigheter eller nyligen hamnat i svårigheter. Hur lång tid ett hushåll är ekonomiskt utsatt är dock av stor betydelse eftersom hushåll vid tillfälliga ekonomiska utmaningar kan ha haft en buffert eller ha möjlighet att skjuta upp utgifter. Längre perioder av utsatthet tär och utarmar ett hushålls ekonomi i allt högre grad.

I del 2 av projektet kommer vi att redovisa ett index för hur mycket över eller under den relativa fattigdomsgränsen olika typer av hushåll ligger före och efter olika sociala transfereringar.

Som vi kan se i *Tabell 5* var 1 193 personer ekonomiskt utsatta på Åland 2012 vilket motsvarar 4,3 procent av befolkningen. Då är 0 till 3-åringar inte medräknade eftersom siffrorna för denna åldersgrupp blir missvisande på grund av att definitionen av ekonomisk utsatthet innebär att man ska ha haft ekonomiska svårigheter i tre år. Den största andelen av ekonomiskt utsatta finns bland gruppen pensionärer där 9,3 procent av personerna som är 65 år eller äldre är drabbade av ekonomisk utsatthet.

Tabell 5. Ekonomisk utsatthet på Åland efter åldersgrupp och år (0-3 åringar ej medräknade)

Åldersgrupp	2010	2011	2012
Antalet ekonomiskt utsatta			
Totalt	1 208	1 190	1 193
4-17 år	147	151	157
18-24 år	103	90	93
25-64 år	440	452	445
65- år	518	497	498
Andel ekonomiskt utsatta, procent			
Totalt	4,5	4,4	4,3
4-17 år	3,3	3,4	3,5
18-24 år	5,0	4,1	4,3
25-64 år	2,9	3,0	3,0
65- år	10,5	9,6	9,3

Källa: Statistikcentralen

Risken för att vara ekonomisk utsatt var 2012 störst i skärgården där 8,3 procent av befolkningen var ekonomiskt utsatta. I Mariehamn var 4,3 procent av befolkningen utsatta och på landsbygden 3,8 procent. Om man ser på hela Ålands befolkning var 4,3 procent ekonomiskt utsatta 2012 (*Tabell 6*).

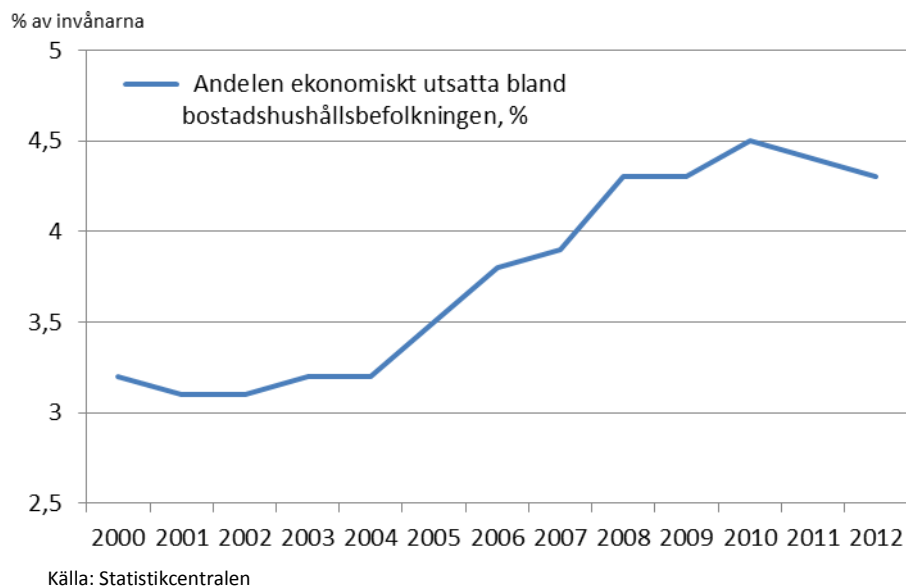
Tabell 6. Ekonomisk utsatthet 2012 efter region

	Åland	Landsbygden	Skärgården	Mariehamn
Bostadsbefolkning	28 065	14 778	2 128	11 159
Ekonomiskt utsatta	1 212	554	177	481
Risken för ekonomisk utsatthet, procent	4,3	3,8	8,3	4,3

Källa: Statistikcentralen

Andelen ekonomiskt utsatta förändrades inte mycket i början av 2000-talet. År 2005 började andelen öka för att nå sin topp 2010 och avtog sedan en aning fram till 2012 (*Figur 8*).

Figur 8. Andelen ekonomisk utsatta på Åland efter år, procent av invånarna

5. Barnfamiljer

I slutet på 2012 fanns det 3 277 barnfamiljer med barn under 18 år på Åland. Av dessa hade 1 024 familjer ensamförsörjande föräldrar¹⁰ (Tabell 7). För samboende par och ensamstående är det vanligast med ett barn medan det för gifta par är vanligast med två barn i familjen. (Källa: ÅSUB, Befolkning)

Tabell 7. Barnfamiljer på Åland 31.12.2012 efter antal barn under 18 år

		Antal barn		
	Totalt	1	2	3+
Samtliga barnfamiljer				
Antal	3 277	1 475	1 347	455
Procent	100	45	41,1	13,9
Samtliga ensamförsörjare med barn				
Antal	1 024	650	288	86
Procent	100	63,5	28,1	8,4
Mor med barn				
Antal	798	487	239	72
Procent	100	61,0	29,9	9,0
Far med barn				
Antal	226	163	49	14
Procent	100	72,1	21,7	6,2

Källa: ÅSUB Befolkning, Statistikcentralen

5.1 Inkomster

Då vi inte har individdata kommer vi i detta skede inte kunna ge exakta siffror på hur många barnfamiljer på Åland som lever under den relativa fattigdomsgränsen. Det finns inte heller någon offentlig statistik över inkomster efter familjetyp för Åland. Sådan statistik kommer vi dock att ha tillgång till när den andra delen av det här projektet genomförs. Rapporten från den andra delstudien publiceras våren 2015. För att få en uppfattning om hur inkomsten är fördelad på Åland har vi beställt all den statistik som finns tillgänglig om inkomster och inkomstfördelning. De individdata som kommer att finnas tillgängliga under del två av studien gör det möjligt att presentera uppgifter även för barnfamiljer och andra specifika hushållstyper.

Tabell 8 baserar sig på disponibel inkomst, alltså inte disponibel penninginkomst

¹⁰ Det bör dock noteras att de barn som i statistiken är registrerade som barn till en ensamstående förälder ofta har en till delaktig förälder men är skriven hos den ena föräldern.

som vi tidigare använt oss av¹¹. Därför blir medianinkomsten och även den relativa fattigdomsgränsen, här 16 436 €, alltså lite högre än tidigare beräkningar (15 791 €). Eftersom vi inte har tillgång till data för inkomstdeciler som utgår ifrån disponibel penninginkomst kommer vi i detta fall att använda oss av dessa siffror.

I *Tabell 8* ser vi att det 2012 var 2 807 personer i inkomstdecil I¹². Personen med högst inkomst i denna decilgrupp fick 14 825 € i årsinkomst, vilket betyder att alla dessa personer ligger under den relativa fattigdomsgränsen. Ser vi på inkomstdecil II kan vi räkna ut att 1 403 personer har en inkomst mellan 14 825 och 16 902 € under året. Vi kan alltså inte exakt säga hur många personer på Åland som har en inkomst under den relativa fattigdomsgränsen. Vi vet dock att 4 210 personer har en disponibel inkomst för 2012 som är lägre än 16 902 €, vilket är endast 466 € högre än den relativa fattigdomsgränsen.

Tabell 8. Decilgruppernas medianinkomst*, maximivärden och antal personer efter år

Decilgrupp	2010	2011	2012
Totalt			
Antal personer	27 559	27 910	28 065
Medianinkomst	27 368	27 204	27 394
60 procent av medianinkomsten	16 421	16 322	16 436
I inkomstdecil (10 procent av befolkningen med de lägsta inkomsterna)			
Antal personer	2 756	2 791	2 807
Medianinkomst	11 793	11 744	11 784
Övre gräns	14 784	14 464	14 825
II inkomstdecil (10 procent av befolkningen med de näst lägsta inkomsterna)			
Antal personer	2 756	2 792	2 807
Medianinkomst	16 957	16 765	16 902
Övre gräns	18 744	18 746	18 787

Källa: Statistikcentralen

* Inkomstgrupperna har bildats utgående från disponibel inkomst per konsumtionsenhet. Uppgifterna i euro har angetts i 2012 års priser.

I *Tabell 9* kan vi se medianen av hushållens disponibla penninginkomst per konsumtionsenhet uppdelat efter antal barn i hushållet. Medianen ligger över den relativa fattigdomsgränsen oberoende av hur många barn det är i hushållet. Inkomsten per konsumtionsenhet minskar ju fler barn det är i hushållet. Anmärkningsvärt är att det inte är så stor skillnad på inkomsten om man har inget, ett eller två barn men däremot är det ganska stor skillnad om det finns tre eller flera barn i hushållet.

¹¹ Det är endast *Tabell 8* som baserar sig på disponibel inkomst i denna rapport.

¹² Se definition i kapitel 2.4.

Tabell 9. Medianen av hushållens disponibla penninginkomst per konsumtionsenhet i € efter år och antal barn per hushåll

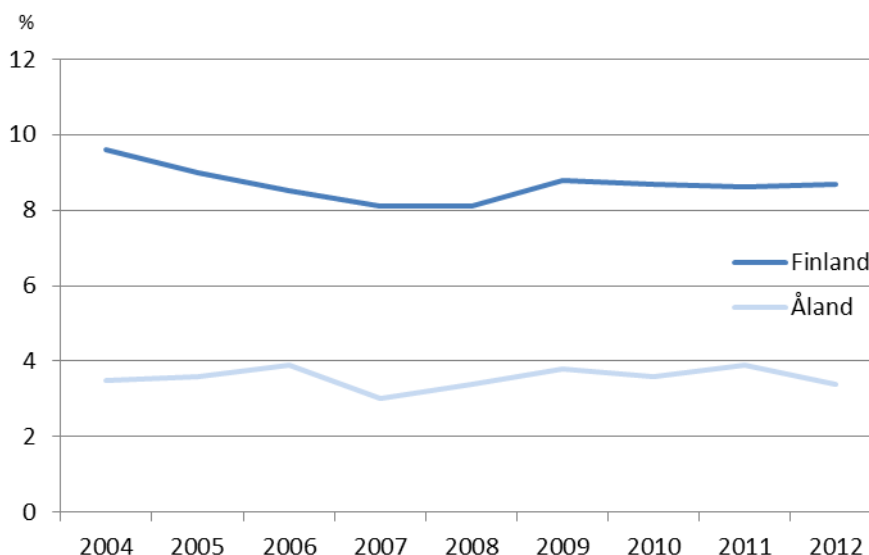
	2010	2011	2012
Samtliga hushåll	26 287	26 202	26 319
Antal barn per hushåll			
0	26 244	26 187	26 326
1	27 448	26 930	27 193
2	26 547	26 777	26 618
3	23 367	23 709	23 513
4	21 751	22 425	22 389
5+	17 643	16 933	18 166

Källa: Statistikcentralen

5.2 Utkomststöd

År 2012 fick 3,4 procent av barnfamiljerna på Åland utkomststöd. Andelen barnfamiljer med utkomststöd är betydligt lägre på Åland än i resten av Finland. Under 2000-talet har nivån på mottagare av utkomststöd bland barnfamiljer varit jämn och legat mellan 3 till 4 procent av samtliga barnfamiljer på Åland (Figur 9)¹³.

Figur 9. Barnfamiljer som mottagit utkomststöd 2004-2012, procent av alla barnfamiljer

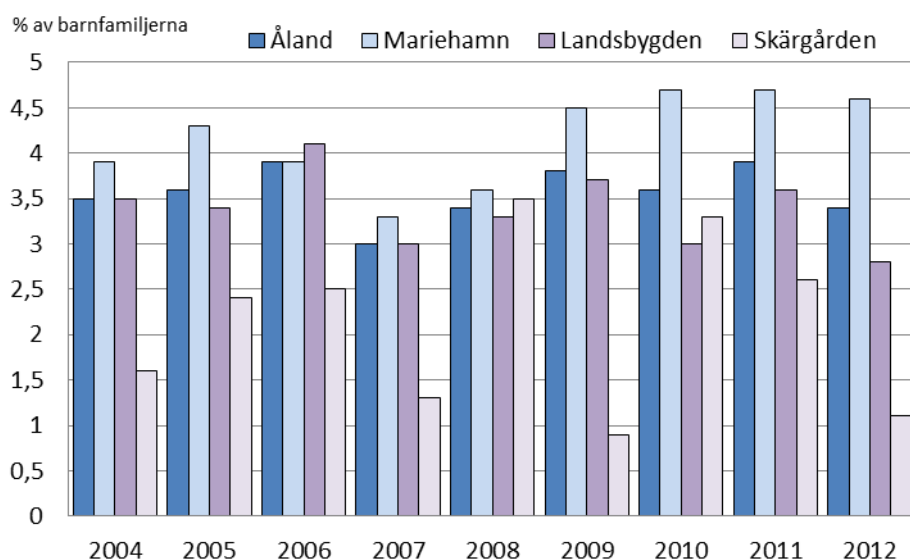
Källa: THL

Från och med 2004 har andelen barnfamiljer som mottagit utkomststöd varit störst bland barnfamiljerna i Mariehamn. Ett undantag är dock 2006 då andelen av barnfamiljer med utkomststöd på landsbygden var större än i Mariehamn.

¹³ För information om nu gällande normer för utkomststöd se bilaga 4.

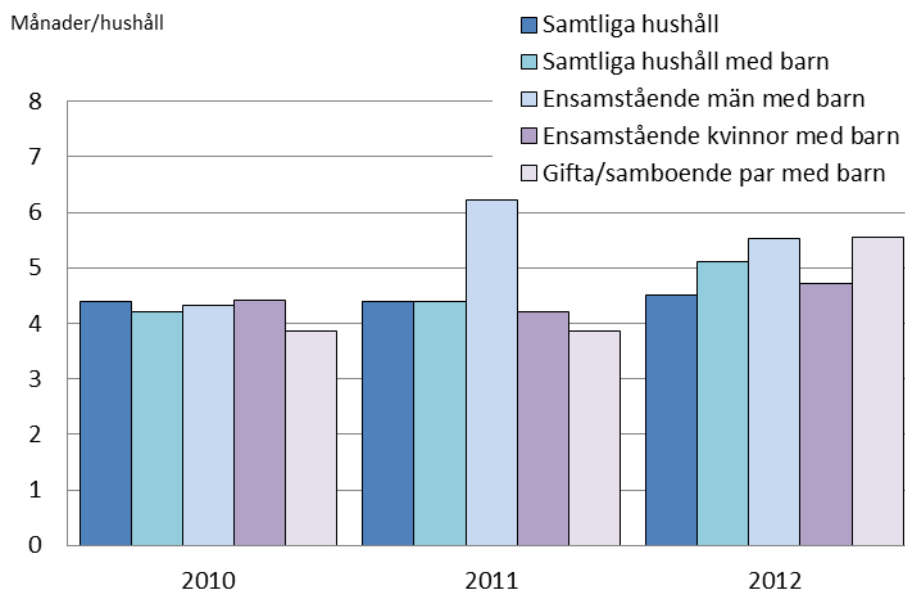
Skärgårdens barnfamiljer är den grupp som har den lägsta andelen av utkomststödmottagare. Även här finns dock undantag, 2008 och 2010 var det landsbygden som hade den lägsta andelen barnfamiljer med utkomststöd (Figur 10). Eftersom antalet barnfamiljer som får utkomststöd är relativt lågt kan variationerna mellan åren vara rätt stora.

Figur 10. Barnfamiljer som mottagit utkomststöd i Mariehamn, på landsbygden och i skärgården 2004-2012. Procentuella andelar av respektive befolknings barnfamiljer

Källa: THL

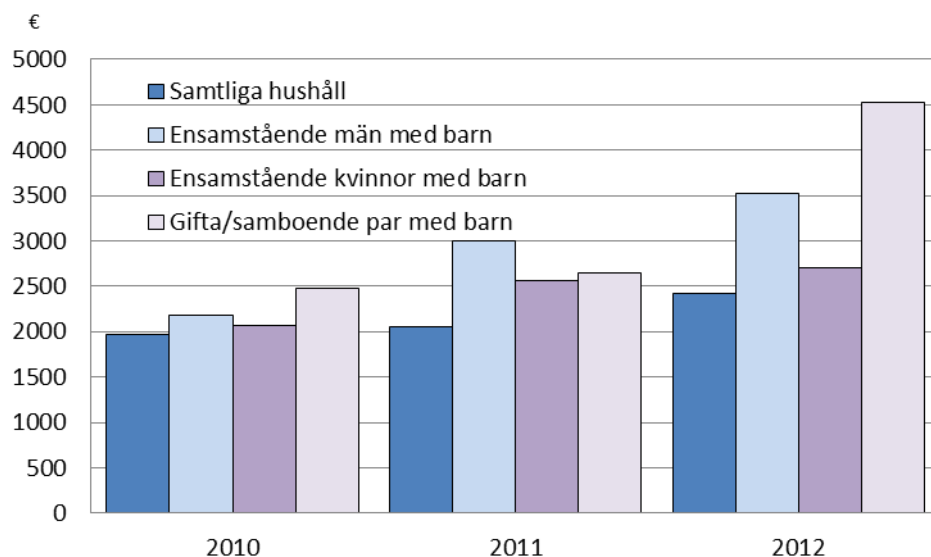
Vi har tidigare konstaterat att den vanligaste varaktigheten för utkomststöd är korta stöd på en till tre månader (Tabell 2) där det allra vanligaste är stöd på endast en månad. Vi vill nu se på medeltalet av varaktigheten i månader ett hushåll får utkomststöd efter hushållstyp. Under 2010-2012 har medeltalet för samtliga hushåll med utkomststöd på Åland varit relativt jämnt på 4,4 - 4,5 månader. Om vi ser på barnfamiljer kan vi konstatera att tiden för utkomststöd ökat från 4,2 månader 2010 till 5,1 månader 2012. Tiden för ensamstående män med barn ökade från 4,3 månader 2010 till ett medeltal på 6,2 månader 2011 för att 2012 minska till 5,5 månader. Utkomststödet varaktighet för ensamstående kvinnor med barn har varit på ungefär samma nivå som samtliga hushåll på Åland. Under 2012 var det genomsnittliga antalet månader med utkomststöd för gifta/samboende par med barn 5,6 månader, vilket är betydligt högre än det två tidigare åren då motsvarande siffror låg på 3,9 månader (Figur 11).

Figur 11. Hushåll som erhållit utkomststöd efter varaktighet (månader) och hushållstyp

Källa: THL

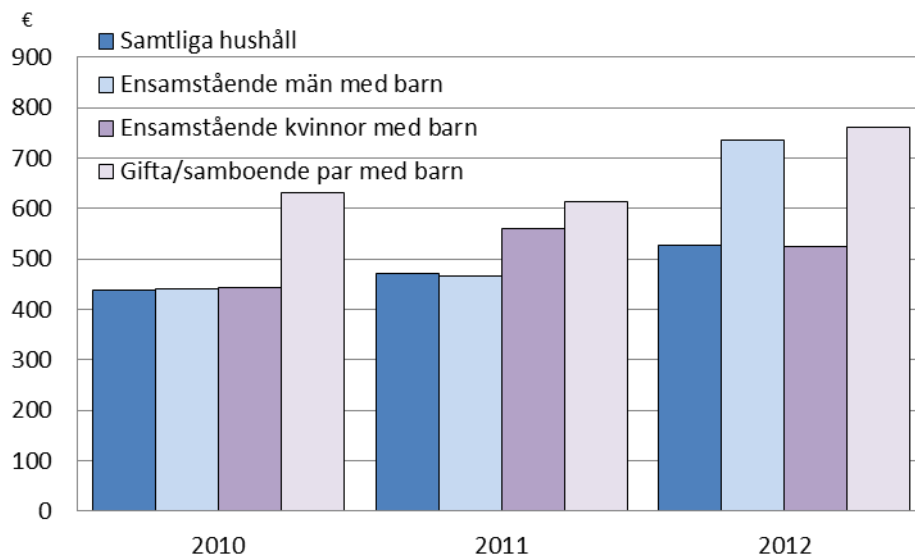
Från 2010 till 2012 låg det årliga beloppet för utkomststöd för samtliga hushåll som mottagit utkomststöd på Åland mellan 2 000 och 2 400 €. De årliga beloppen för hushåll med barn var 2012 högre än genomsnittet för hela Åland. Från och med 2004 till 2011 har det årliga beloppet på utkomststödet för giftn/samboende par med barn legat mellan ca 2 100 och 2 800 €. År 2012 steg denna summa till 4 530 €. Som vi tidigare nämnt ökade även varaktigheten på stödet för denna grupp. Även för giftn och samboende par utan barn har denna summa ökat markant från 1 946 € år 2011 till 3 052 € år 2012 (*Figur 12*).

Figur 12. Utkomststödets årliga belopp per hushåll, €, 2010-2012

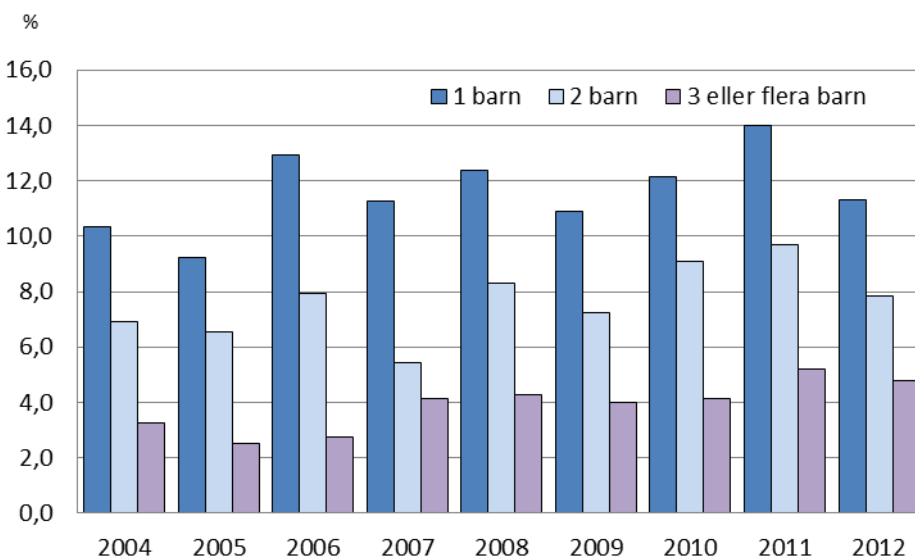
Källa: THL

Eftersom den vanligaste varaktigheten för utkomststöd är en månad så ser vi även på utkomststödets belopp per månad (*Figur 13*). Även här har beloppet för gifta/samboende par med barn ökat. År 2011 var beloppet 614 € och år 2012 var beloppet 1 762 €. Det anmärkningsvärda är att även summan för ensamstående män med barn har ökat markant mellan 2011 och 2012 från 465 € till 734 € per månad. Detta trots att antalet ensamstående män med barn har minskat med två personer mellan åren och även varaktigheten för stödet minskat från 6,2 månader till 5,5 månader.

Figur 13. Utkomststödest belopp per månaden och hushåll, €, 2010-2012

Källa: THL

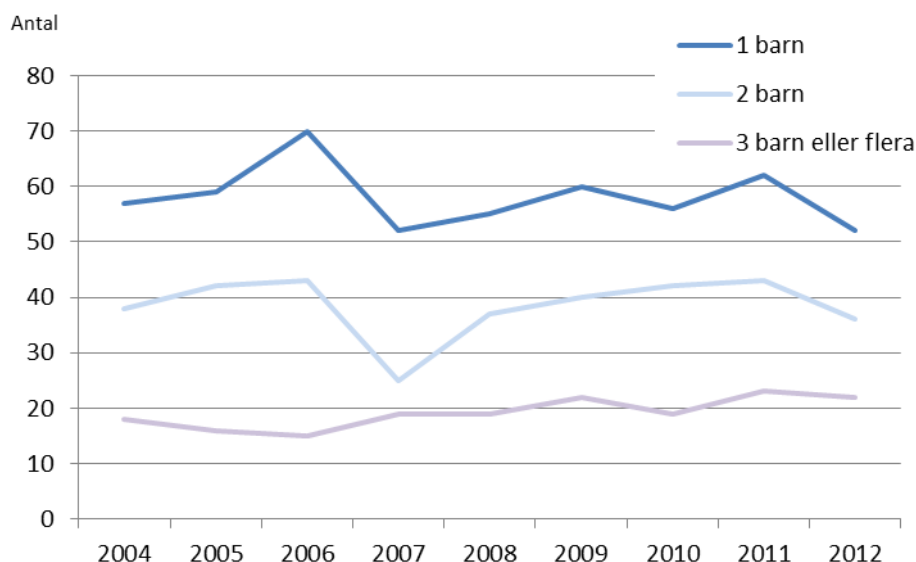
Figur 14 visar att den största andelen av utkomststöd till barnfamiljer går till familjer med ett barn. Detta är dock inte så konstigt då det finns flest barnfamiljer med endast ett barn. I 45 procent av familjerna fanns det 2012 ett hemmaboende barn under 18 år och i 41 procent två barn. Trebarnsfamiljerna var 11 procent av barnfamiljerna, medan familjer med flera än tre barn utgjorde mindre än 3 procent. (Källa: ÅSUB statistikmeddelande Befolkning 2013:2)

Figur 14. Barnfamiljer som erhållit utkomststöd efter antal barn i hushållet, procent av samtliga utkomststöd på Åland

Källa: THL

I *Figur 15* ser vi hur många familjer som erhållit utkomststöd efter antalet barn i familjen. Det är inte så många barnfamiljer med tre eller flera barn som fått utkomststöd, man ska dock tänka på att familjer med tre barn eller fler endast utgör 15 procent av alla barnfamiljer.

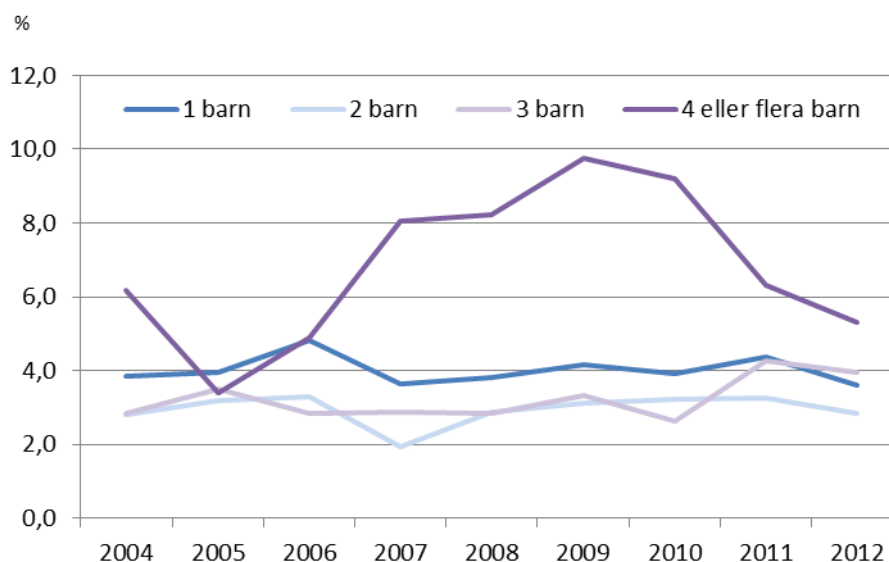
Figur 15. Antal barnfamiljer som erhållit utkomststöd efter antal barn i familjen

Källa: THL

Om vi istället tittar på andelen barnfamiljer i procent av samtliga barnfamiljer med samma antal barn framkommer att andelen familjer med 1-3 barn under 2004-2012 fått utkomststöd är ungefär lika stor medan familjer med 4 eller fler barn är mer utsatta. Eftersom det inte finns så många barnfamiljer med fyra eller flera barn så blir det dock en ganska stor inverkan om utkomststödtagnarna ökar med en eller två familjer (*Figur 16*).

Figur 16. Andel barnfamiljer med utkomststöd efter antal barn, procent av samtliga barnfamiljer på Åland med samma antal barn

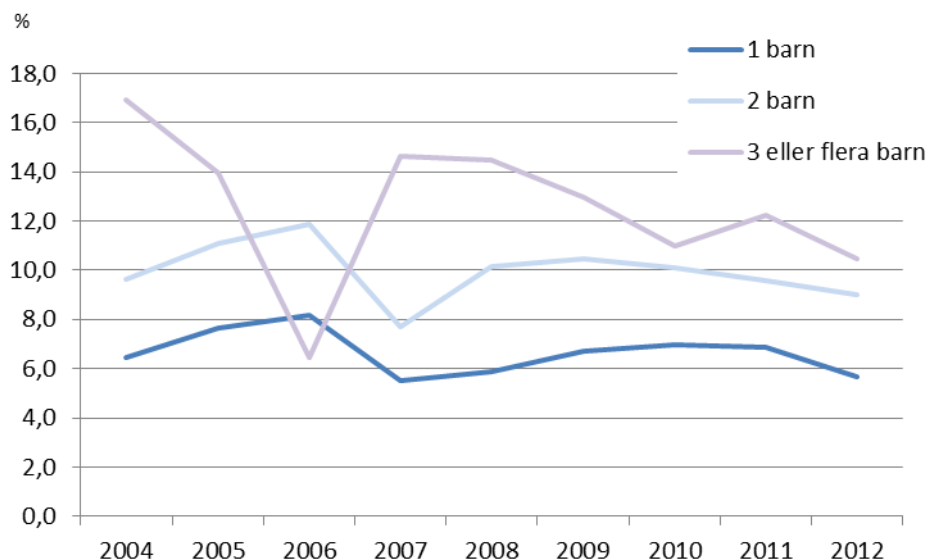

Källa: Bearbetning av statistik från ÅSUB Befolkning och THL

Vi har tidigare konstaterat att ensamförsörjarfamiljer är en ekonomiskt utsatt grupp. År 2012 erhöll 3,4 procent av alla barnfamiljer utkomststöd i jämförelse med 7,0 procent av alla ensamförsörjarfamiljer. Av alla ensamförsörjarfamiljer med ett barn fick 5,7 procent utkomststöd vilket motsvarar 37 familjer. Av ensamförsörjarfamiljerna med två barn fick 9,0 procent utkomststöd (26 familjer) och av familjer med en försörjare och tre eller flera barn fick 10,5 procent utkomststöd vilket motsvarar 9 familjer (*Figur 17*).

Ju flera barn den ensamstående föräldern försörjer desto större risk är det att familjen har ekonomiska svårigheter.

Figur 17. Andel ensamförsörjarefamiljer som erhållit utkomststöd 2004-2012 efter antal barn i familjen

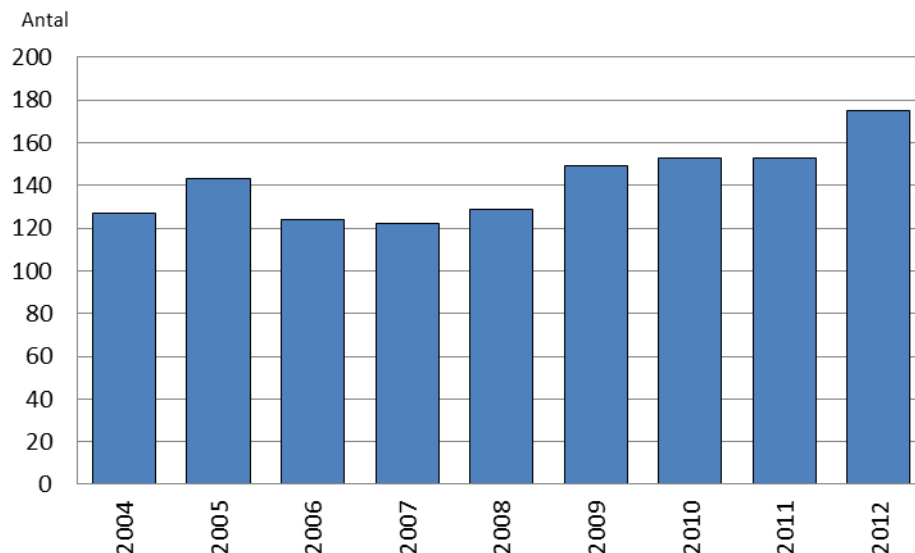

Källa: THL

Eftersom det handlar om få familjer som har tre eller flera barn ger en familj med utkomststöd mer eller mindre relativt stort utslag i procent.

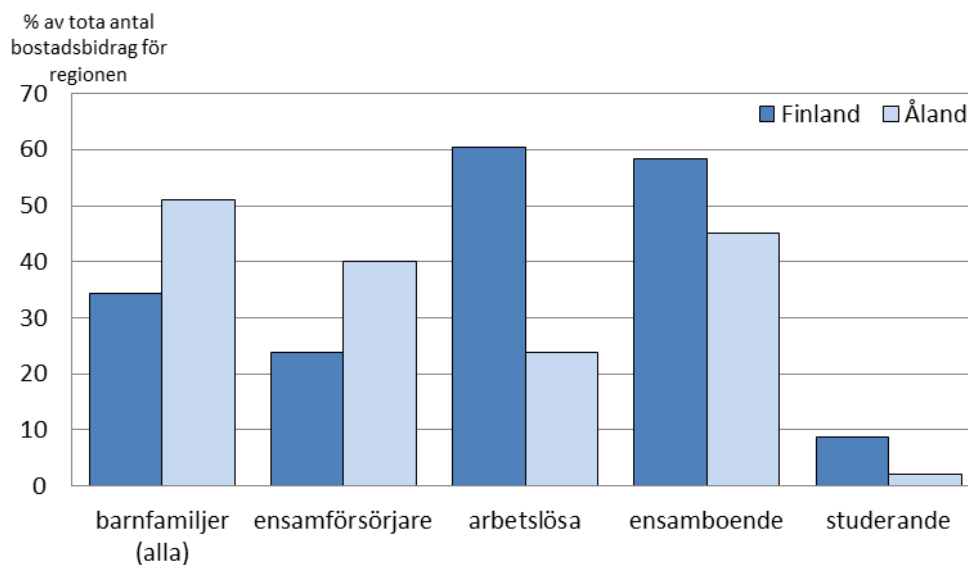
5.3 Utkomststöd, arbetslöshet och bostadsbidrag

Bostadsbidragen hos barnfamiljer på Åland har ökat under de senaste åren (*Figur 18*). Ökningen har främst skett i Mariehamn där 77 barnfamiljer hade bostadsbidrag år 2006 i jämförelse med 116 familjer år 2012. Även på landsbygden har en liten ökning skett där 45 familjer fick bostadsbidrag 2006 i jämförelse med 56 familjer 2012. I skärgården har nivån på antal bostadsbidrag till barnfamiljer varit jämn.

Figur 18. Barnfamiljer med allmänt bostadsbidrag på Åland 2004-2012

Källa: FPA

Den socioekonomiska sammansättningen av hushållen med allmänt bostadsbidrag på Åland skiljer sig från hur det ser ut i Finland som helhet (*Figur 19*). Andelen barnfamiljer och ensamförsörjare med bostadsbidrag är mycket högre på Åland. Däremot är andelen arbetslösa hushåll med bostadsbidrag mycket lägre på Åland än i hela landet. Detta kan förklaras med att Åland har en betydligt lägre arbetslöshetsgrad än i fastlandet. Observera att kategorierna i *Figur 19* överlappar varandra.

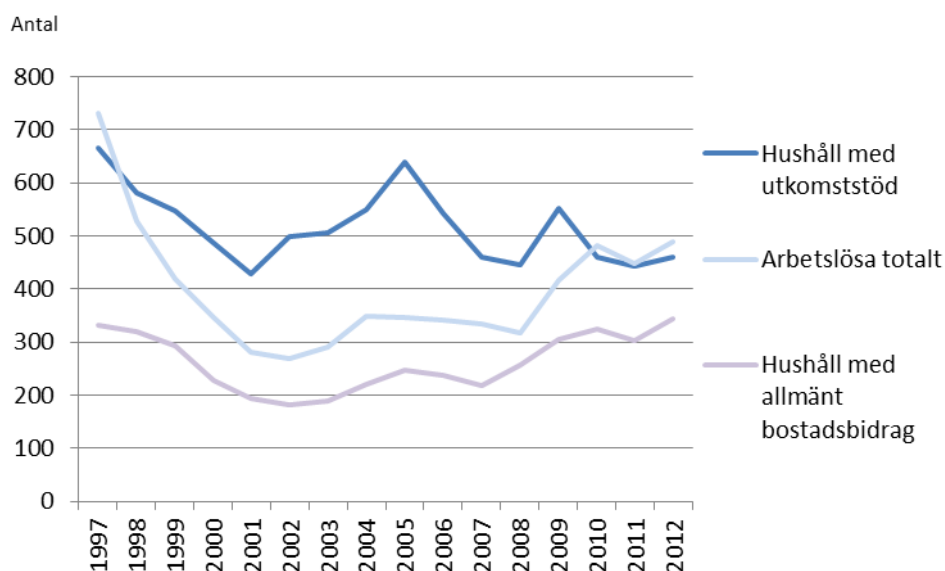
Figur 19. Den socioekonomiska sammansättningen av hushållen med allmänt bostadsbidrag 2012 (överlappande kategorier)

Källa: FPA

Låt oss kontrollera om det finns något statistiskt signifikant samband mellan antalet utkomststödtagare och antalet arbetslösa på Åland. Finns det något samband mellan förändringar i arbetslöshet, långtidsarbetslöshet och ungdomsarbetslöshet och förändringar i antalet mottagare av utkomststöd och bostadsbidrag? Vi studerar data från 1997 till 2012 vilket betyder att vi har 16 observationer i varje analys.

Vi börjar med att se på sambanden över lag mellan hushåll med utkomststöd och arbetslöshet på Åland. Det visar sig att det inte finns någon korrelation mellan dessa faktorer. Det finns inte heller ett signifikant samband mellan långtidsarbetslöshet och antalet utkomststödtagare. Däremot är det ett starkt samband mellan den totala arbetslösheten och hushåll med allmänt bostadsbidrag (den statistiska korrelationen, Pearson, är signifikant på 99 procent säkerhetsnivå, $R^2=0,710$ vilket betyder att 71 procent av variansen i bostadsbidrag kan förklaras av arbetslösheten). Detta är rimligt då bostadsbidragen är till för att hjälpa låginkomsttagare med utgifterna för boendet. Bland de arbetslösa är således sannolikheten för att behöva bostadsbidrag större än bland den övriga befolkningen. Även hos de långtidsarbetslösa är detta samband starkt (*Figur 20*). Jämför vi hushåll med utkomststöd och hushåll med allmänt bostadsbidrag är det inget signifikant samband mellan dessa.

Figur 20. Antal hushåll med allmänt bostadsbidrag, med utkomststöd och arbetslösa, 2004-2012

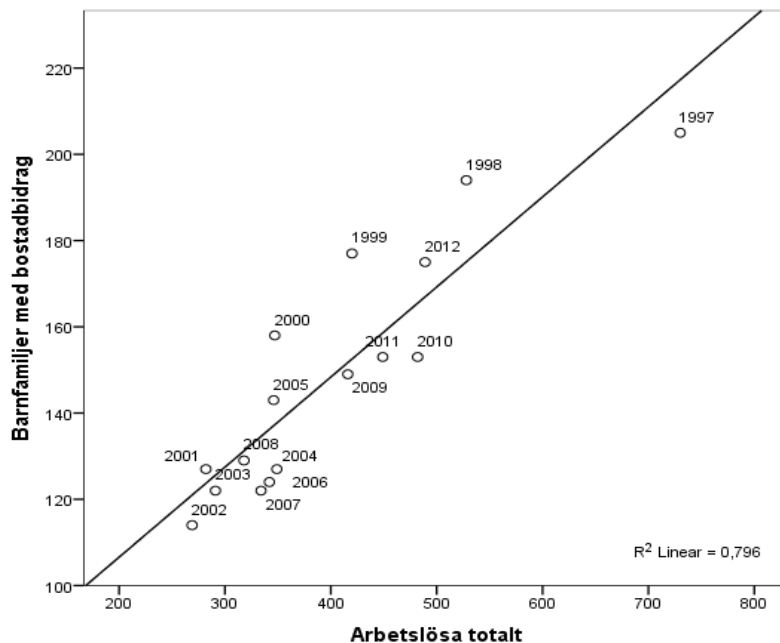

Källa: FPA, THL, ÅSUB

Om vi istället jämför barnfamiljer som får utkomststöd med arbetslösheten på Åland är sambandet positivt signifikant ($R^2=0,458$, vilket betyder att 46 procent av variationerna i antalet barnfamiljer med utkomststöd kan förklaras av arbetslösheten). Vid jämförelse med långtidsarbetslösheten finns det dock ingen signifikant korrelation. Vi kan däremot se att 26 procent av variationen i antal

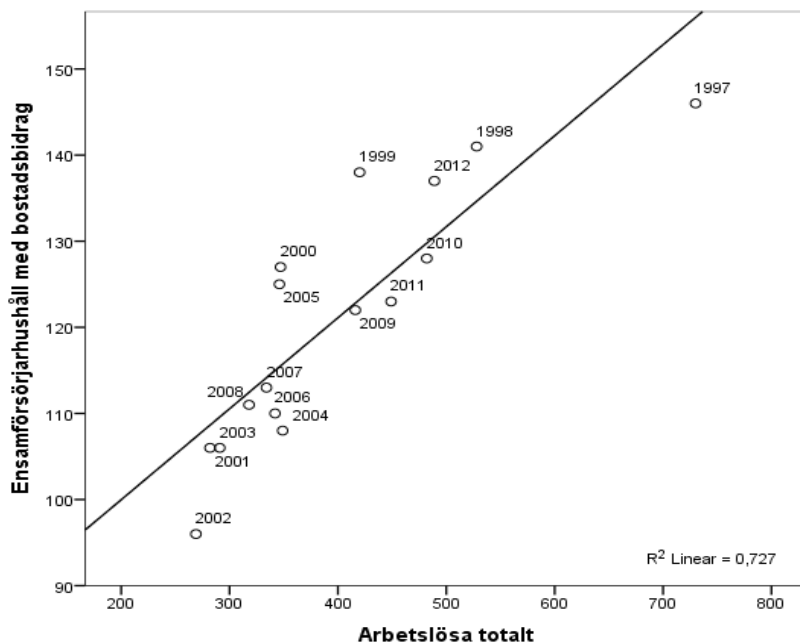
barnfamiljer med bostadsbidrag kan förklaras av antalet familjer med utkomststöd. Precis som för hela Åland finns det ett samband mellan arbetslösheten och barnfamiljer med bostadsbidrag ($R^2=0,796$), se *Figur 21*, likaså mellan långtidsarbetslöshet och barnfamiljer med bostadsbidrag ($R^2=0,581$).

Figur 21. Korrelation mellan barnfamiljer med bostadsbidrag och total arbetslöshet, 1997-2012

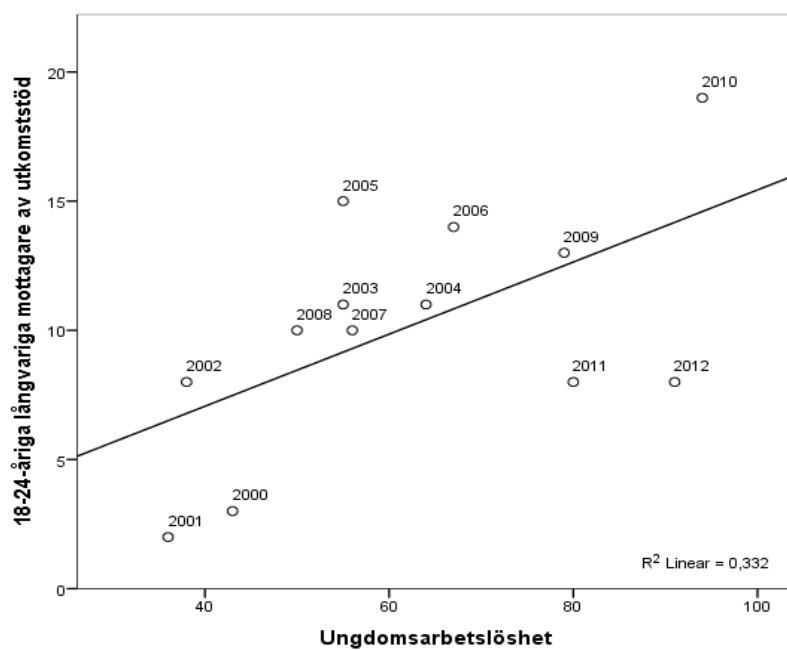
Vi jämför ensamförsörjare som fått utkomststöd med arbetslösheten, långtidsarbetslösheten och ensamförsörjarhushåll med bostadsbidrag men finner inget signifikant samband mellan dessa. När vi istället jämför ensamförsörjarhushåll som fått bostadsbidrag med arbetslöshet, ungdomsarbetslöshet och långtidsarbetslöshet är sambandet positivt signifikant. Det betyder att när arbetslösheten ökar så ökar även antalet ensamförsörjare med bostadsbidrag (Figur 22).

Figur 22. Korrelation mellan ensamförsörjarkushåll med bostadsbidrag och total arbetslöshet, 1997-2012

I ÅSUBs tidigare undersökning (Ekonomisk utsatthet och social trygghet på Åland) kom man fram till att det i motsats till hur det förhöll sig i Finland inte fanns något samband mellan utkomststöd och långtidsarbetslösheten. En korrelationsanalys för gruppen långvariga utkomststödsberoende 18–24-åringar visade att det inte finns något statistiskt samband mellan variationer i antalet långvariga utkomststödstagare och variationer i arbetslöshet, långtidsarbetslöshet, eller ungdomsarbetslöshet sett över perioden 1991-2005. Variationerna i antalet av den åländska befolkningen som varit långvarigt beroende av utkomststöd under perioden 1991-2005 verkade alltså förvånansvärt nog inte direkt ha något med variationerna i långtidsarbetslöshet att göra. När vi ser på perioden 1997-2012 får vi samma resultat vid jämförelse mellan 18–24-åringa långvariga mottagare av utkomststöd med arbetslöshet och långtidsarbetslöshet, däremot finns det en signifikant korrelation mellan ungdomsarbetslösheten och 18–24-åringar med långvariga utkomststöd (Figur 23).

Figur 23. Korrelation mellan 18-24-åriga långvariga mottagare av utkomststöd och ungdomsarbetslöshet, 1997-2012

6. Intervjuer

Fem vuxna och fyra barn i ekonomiskt utsatta barnfamiljer har intervjuats¹⁴. I de flesta fall kommer de vuxna och barnen inte från samma familj. Intervjuerna med de vuxna har gjorts av ÅSUB och intervjuerna med barn och ungdomar har gjorts av Rädda Barnen. Alla intervjuer genomfördes juni-augusti 2014. Uppdragsgivaren har ansvarat för urvalet av intervjupersoner. Urvalet av vuxna och barn i utsatta familjer är varken oberoende eller representativt för de ekonomiskt utsatta barnfamiljerna. Det ger ändå beskrivande exempel på hur det är att leva i en familj med knapp ekonomi. Namnen på intervjupersonerna i rapporten är fingerade. Namnen har valts slumpmässigt bland de vanligaste svenska namnen år 2000.

6.1 Barn i barnfamiljer

Intervjupersonerna representerar flickor och pojkar i åldrarna 13 till 17 år med en eller två föräldrar. Ungdomarna har både inhemsk och utländsk bakgrund.

Moa är en flicka i nedre tonåren. Hon bor med sin mamma och ett yngre syskon. Hon älskar att hänga med sina kompisar och att vara ute. Moa har bott på Åland i snart tre år. Hemma pratar de inte så mycket om pengar och ekonomi men hon är ändå väl medveten om deras ekonomiska situation. "Jag tycker nog att det är rätt okej, så här, nu med det vi har. Vi bor på ett ganska bra ställe, och vi har ju mat och kläder och tillräckligt med pengar."

Alexander är i nedre tonåren och bor på landsbygden med sin mamma och storebror, han har eget rum och anser att han har allt han behöver. Familjen har flyttat runt på Åland ett flertal gånger. På fritiden brukar han ibland fara till gymmet med sin mamma. Sen har han även en bror som bor utanför Åland som han träffar lite nu och då. Vid frågan om när han tycker att hans familj har det bra tillsammans så svarar han. "Alltid väl, för det mesta, vad jag vet."

Lucas är i övre tonåren och bor med sin mamma, pappa och syskon. Han har bott på Åland största delen av sitt liv och har flyttat en gång sedan de kom till Åland. Han berättar också att han periodvis har bott hos ena eller andra föräldern. Han är väldigt aktiv och studerar ganska mycket. Just nu jobbar Lucas mamma, men hon kommer att vara tvungen att sluta på grund av en sjukdom och Lucas pappa kan inte heller jobba just nu. Lucas träffar sin släkt som bor här i Norden, men har också släkt utanför Norden som han inte kan träffa så ofta. "Det är en diktator där, det är alltid en risk att åka. Du vet, man vill inte dit, men när man är där vill man inte åka tillbaks." Lucas skulle gärna ha en egen lägenhet.

Elsa är i övre tonåren och har nyligen flyttat in hos sin syster eftersom systemen bor

¹⁴ Se Bilaga 2 och 3 för intervjufrågor

närmare skolan. Tidigare bodde hon hos mamma och trivdes bra, men närheten till skolan var viktig. Hennes yngre syskon, mamma och pappa bor i närheten. Varken hennes mamma eller pappa jobbar just nu. Hon är en glad och utåtriktad person som tycker om att umgås med folk. På fritiden sjunger hon mycket och umgås med kompisar. Vid frågan vad familjen brukar göra tillsammans svarar Elsa att de sitter och pratar tillsammans, eller åker ut en sväng med bil. Det känns bra när det finns tid att umgås. "Vi är en väldigt hjälpsam familj, vi håller ihop i vått och torrt."

Ansvarstagande

Ungdomarna beskriver vid förfrågan att de överlag mår bra. De sätter ofta familjens behov först och tar stort ansvar för andra syskon. De äldre tillrättavisar ofta småsyskon som begär pengar. De äldre ungdomarna försöker tjäna pengar själv och underlättar på så sätt den ekonomiska bördan för föräldrarna. Ungdomarna tar ansvar för sina aktiviteter, stämningen i hushållet och för att det ska gå bra för mindre syskon.

Alexander berättar att det har hänt någon gång att han avstår från att följa med kompisar till Mariehamn för att han vet att pengarna för bussresan behövs "till något vettigare" så som mat och räkningar.

Lucas berättar. "Jag har lärt mig att spara pengar själv, och att tjäna pengar. Jag får ju 130 euro i månaden [studiestöd], fast det brukar jag oftast spara, för jag har andra sätt att tjäna pengar." Han brukar inte få så mycket pengar av sina föräldrar. "Nej. Alltså min lillebrorsa får, men jag klarar mig. Jag och min storebror, vi klarar oss själva. Jag brukar ju ge pengar till mina föräldrar ifall att de inte har. [...] Jag slösar ju inte, jag köper ju inget. Jag är ju nyttig och sådant, så jag brukar inte köpa mycket saker. Men det är ju bara kul att tjäna, så när jag har kan jag ge bort och sådant. [...] Min lillebrorsa slösar ju bara hela tiden. Och han tror att pengar är det viktigaste. Så fort han får pengar går han ut och köper onödigt, typ läsk som bara är onyttigt, nya fotbollsgrejer och har sig."

Elsa beskriver hur mycket familjen och syskonen betyder för henne. Skolan är något hon också prioriterar, insikten att skolan och utbildning är viktigt är något hon gärna påminner sina syskon om. "Livet handlar inte bara om att vara med kompisar, det handlar om att man ska kunna visa sig själv respekt och ha ett jobb i framtiden och kunna försörja sin familj. Det är liksom, man får ju ingen utbildning om man bara går ute hela tiden och inte tar tag i sitt liv. Du kommer ingenstans, tro det eller inte, du kommer ingenstans."

Ungdomarnas insikt om familjens ekonomiska situation

Flera ungdomar anser att ekonomin går lite upp och ner och är försiktiga med att begära pengar då ekonomin är sämre. Ungdomarna säger att de har det ganska bra och inte är i behov av så mycket pengar och saker. De tycker inte att man ska klaga och de försöker anpassa sina behov efter vad som finns.

Moa har bott i flera länder och även på olika platser på Åland. Moa tycker att det är

litet och tråkigt på Åland men det är ändå helt okej. "Här är vi liksom beroende av kommunen och får pengar av dem. Det är därför vi måste vara försiktiga. Men innan vi flyttade hit, då hade vi våra egna pengar och vi gjorde vad vi ville med dem. Men nu är vi så här, under kontroll, och du måste veta typ vad vi har köpt, varför vi har köpt det och ja... Det är jobbigt." Moa brukar hjälpa sin mamma med att handla mat. "Jag och mamma brukar fara och handla. Eller oftast mamma. Det är nog mamma som lagar mat. Eller jag brukar också laga mat, kanske inte riktigt mat. Men kanske något, sånt här lätt, så lagar kanske mamma annat." Moa tror att de skulle köpa samma mat även om de hade mera pengar. Moa skulle vilja träffa sin släkt oftare men har inte möjlighet till det då de bor i ett annat land och det kostar för mycket att resa dit.

Moa berättar till exempel om när hon ska fara med sina kompisar och simma och hennes mamma inte kan skjutsa dem på grund av att hon inte kommer att få pengar på två månader. "Det är lite jobbigt ibland. Men jag förstår ju, för hon har ju inget jobb nu." Vid frågan om hon tycker att pengarna räcker till just nu svarar hon att det går upp och ner. "När vi är på toppen så får jag pengar om vi ska ut, eller att jag får pengar. Mamma ger och är på bra humör. Men sen om man är nere så måste jag vara försiktig, att jag typ inte säger 20 euro, -att det räcker med 5 euro."

Moa oroar sig ibland för ekonomin. "Men det är ju inte så att jag direkt tänker på den hela tiden, att det blir så här nervöst. Det är bara ibland när mamma säger så här, då blir man orolig, men inte annars." Moa tycker att det är bra att det är mamma som sköter ekonomin i hemmet. "Det är nog mest mamma, för annars skulle det inte vara bra. Jag tänker mest på typ mat och kläder. Mamma tänker ju så klart på allt, så det skulle ju inte vara bra att diskutera pengar med mig tycker jag."

I Alexanders familj pratar de inte så mycket om ekonomin. "Inte vet jag riktigt, inte vad jag hört väl så mycket. Eller min mamma brukar ibland säga, hon studerar, och så jobbar hon, så har hon sagt typ att vintern kanske blir lite dåligt för hon ska väl studera. Fast nu får hon ju lite mer pengar för nu jobbar hon." Alexander berättar om en gång då pengarna tog slut så att de inte hade någon mat hemma bara lite bröd och smör. Då tog hans mamma de få slantar hon hade kvar och köpte mat från sitt jobb. På frågan om hur mycket han anser att hans mamma jobbar svarar han. "Tillräckligt väl, vi klarar ju oss liksom." Vi frågar Alexander vad som skulle kunna hjälpa honom i hans vardag. "Ja, jag behöver inte 3G, men det skulle vara roligt om man skulle ha ett sånt där fast modem. Så att jag skulle kunna gå online på mitt playstation. För jag har spelat ut mina spel allt för många gånger." För att få tillgång till internet använder Alexander sin mammas dator där de har internetsticka. "Jag brukar ta slut på den, typ på två-tre dagar och så måste man vänta typ en månad. Fast det är bara för att jag typ spelar och tittar på YouTube eller något sådant, hela dagen nästan, eller några timmar." Alexander har frågat sin mamma om det skulle kunna skaffa fast modem. Då lyfte han frågan på följande sätt. "Jag drog ett skämt såhär, min mamma sa att jag var duktig och så sa jag till min mamma 'Jag blir ännu duktigare om du skaffar sånt där fast modem eller WiFi.' [...] Det var när jag plockade ur diskmaskinen. Så sa hon 'Jo, men... Vi har inga pengar för det just nu'. Och jag bara 'Jag vet, nån gång i framtiden väl.' För jag fick ju Playstation, för det har jag velat ha i flera år och så tillslut kom det."

Vi frågar om pengar är något Lucas familj pratar om hemma. "Jo, eller förut var det mer, för i början jobbade mina föräldrar ganska mycket. Då fick jag nästan vad jag ville ha. Men sen så slutade de jobba på grund av hälsan. Min mamma är sjuk, så hon kan inte jobba och stå upp så mycket. Så då slutade hon att jobba och då blev ekonomin ganska dålig. Så då var det ganska mycket bråk, men sen har jag klarat mig själv så..." Vid frågan om pengarna räcker till hemma svarar han. "Alltså det beror på. Det är upp och ner, det känns så ibland. Ibland räcker det och ibland inte. Men just nu så är det nog ganska bra." Vid frågan om Lucas tidigare märkte av att han hade mindre pengar än andra svarar han. "Jo, förut när mina föräldrar blev arbetslösa så blev det nog... Nej men, man fick ju inte allt man ville ha, ifall man ville ha någonting. Då fick man inte det som förut, direkt. Men man ska ändå inte klaga, vi har det riktigt bra här." Lucas berättar hur tillgången på mat har varit i deras familj. "Ja, alltså det var ju en tid när det inte fanns, men nu är det nog bra. Mamma brukar sköta matlagningen."

Elsa funderar vad som skulle vara annorlunda om hon hade mer pengar. "Ja, alltså pizza varje dag! Sen lyxiga restauranger, och vad finns det mer... Betala för olika kurser man kan gå. Typ så här fallskärmshopp som man kan göra. Ja, då måste man typ gå kurs, för det vill jag göra. Men det tror jag inte att jag kommer att kunna. Alltså jag tror inte att jag kommer att kunna ha någon möjlighet till det. För liksom, jo, det finns många roliga grejer att göra, som kompisar gör, som jag liksom också vill. Så jag frågar inte ens min mamma för hon 'Vad kostar det?'. Jag bara 'eeh... det kostar 200 euro'."

Ekonomisk knapphet i skolan

En del av ungdomarna försöker undvika situationer där det blir tydligt att man inte har rätt saker t.ex. att sakna gymnastikkläder på idrottslektionen kan leda till att man skolkar istället. Att ha fel kläder kan innebära mobbing eller att bli kallad "luffare". Alla vill följa med på klassresor men det kanske inte alltid är möjligt då man även ska ha med sig fickpengar. Att ha råd med den nödvändiga grafräknaren i gymnasiet är inte alla förunnat.

Moa har inte märkt av tillfällen i skolan där pengar skulle spela någon roll. Hon har alltid haft möjlighet att delta i alla aktiviteter. Däremot tycker hon att det verkar som att hennes nya skola har mindre pengar att röra sig med än hennes tidigare. Moas klass håller på att samla in pengar till en klassresa. "Alltså alla som vill vara med på den här resan samlar ju pengar, men om inte pengarna räcker till, då är det nog att föräldrarna ska betala en liten del också."

Alexander har inte märkt av att pengar skulle spela någon roll i hans skola. De har samlat in pengar till klasskassan tillsammans och lyckats få ihop så mycket pengar att det även räckte till fickpengar under resan. Alexander har alltid haft möjlighet att delat i aktiviteter på skolan. Vid frågan om han upplevt att han blivit behandlad annorlunda i skolan på grund av ekonomin så svarar han. "Nej, inte vad jag vet. Inte tycker jag heller att det skulle ha varit något sånt där." Alexander funderar vad

skolan skulle kunna göra för elever med knapp ekonomi. "Ge ut gratis pengar! Nej, men inte vet jag riktigt. Jag vet inte direkt vad dom skulle kunna ge till dom som har lite mindre pengar egentligen, för dom ger ju gratis utbildning... Eller det står det ju i lagen att de måste göra, annars vet jag inte riktigt. I högstadiet finns det ju en sån där kafeteria som är typ öppen en dag i veckan där dom säljer läsk och lite annat som man får köpa om man tar med sig pengar till skolan, nåt sånt. Men annat... Jag vet faktiskt inte vad dom skulle kunna ge eller göra."

Lucas tycker att hans skola är lugn och lätt. Han anser att pengar spelar roll i hans skola. "Jo, alltså typ hur någon klär sig spelar ju stor roll i skolan. Om någon typ har tröja eller byxor som är trasiga... Eller jag och mina vänner bryr oss inte så mycket, men dom här ålänningarna har jag ju märkt att är ganska pratsamma om det, dom i min klass i alla fall. Dom vill att alla ska vara på ett sätt, och ifall någon är lite annorlunda så blir man direkt... Typ om någon skulle ha mjukisbyxor på sig eller något, då skulle ju alla börja prata om en direkt. Dom säger att man är en luffare och sånt. På Åland vågar man ju inte säga saker till personen. Dom säger oftast till sina vänner." Lucas har alltid haft möjlighet att delta i skolans aktiviteter och haft tillgång till utrustning och kläder. Lucas har blivit bemött annorlunda av elever på skolan på grund av hans ekonomiska situation. "Du vet, att typ någon sån här kaxig från min klass kan ju säga att 'Han är svarting, han har inte pengar', och sånt där. Men det problemet löser jag oftast." Vi frågar Lucas hur skolan skulle kunna göra det lättare för barn och ungdomar som kommer från familjer som har lite mindre pengar? "I gymnasiet så är det ju inte så här utflykter och sånt direkt. Men i grundskolan skulle dom kunna göra att allt är gratis. För jag har haft vänner som har skolkat för saker och, du vet, jag har vänner som typ när det är gymnastik så tar dom med jeans och sånt för att dom inte har kläder. Så det är ganska knasigt.[...] Typ om jag skulle gå till skolan och inte ha gymkläder, första och andra gången kanske dom inte säger något. Men sen efteråt börjar dom prata om det. [...] Då kommer man att skolka då det är gym istället för att gå dit och höra dom prata. [...] Att man försöker göra det så neutralt som möjligt, att inte pengar ska spela roll. För alla måste ju gå i skola, eller inte måste, man får läsa där hemma. Men dom som går där måste ju ha lika. Att det inte ska vara nåt 'Har ni pengar kan ni gå på det här', 'Ni kan köpa dom där tröjorna för 30 euro ifall ni vill eller har pengar'. Sånt ska det inte vara. Antingen ger dom tröjor eller så ger dom inte skoltröjor." Lucas berättar också om att när skolan har julfest brukar det säljas fika. De familjer som inte har råd att köpa fika blir utan.

Elsa berättar om tillfällen i skolan då pengar spelar roll, till exempel när det varit tal om klassresa med många aktiviteter. "Det är då liksom, då kände jag att 'shit'. Jag har ju inte pengar och så, men du vet, det kostar ju ganska mycket och så, när man ska köpa mat. För du vet, det är ju inte skolan som står för dom här grejerna. Det är vi själva som, det är ju hela klassen själva som har bestämt. Så vår skola kommer ju inte att gå in med, att betala så där ekonomiskt. Jag vet inte... Jag måste försöka få pengar så att det räcker till det hela." Hon berättar om kurslitteratur och utrustning. "Ja, alltså nu på gymnasiet vill dom att jag ska köpa två böcker, och så är det miniräknare som kostar 100 € som man har till kort matte." Elsa berättar hur hon

och mamman gick till affären och var oförberedda när försäljaren berättade att grafräknaren var mycket dyrare än de räknat med. "Jag trodde att kassörskan skulle säga typ 30 euro. Och så sa hon 98 euro! Man behöver inte en miniräknare som kostar så mycket! Det är ju under en kort tid man behöver den, så jag förstår inte varför man inte bara kan låna. Och min mammas min, hon blev helt shit liksom. Det är dyrt, vad ska vi göra nu? Så jag har inte köpt den än. Men jag måste ju köpa den."

Ekonomi ger konsekvenser för grupptillhörighet och kan leda till utanförskap

Ungdomarna kan avstå från aktiviteter för att spara pengar, till exempel låta bli att åka buss, fika eller resa till Stockholm med kompisarna. De vill inte fråga sina föräldrar om pengar då de vet att pengarna behövs till mat och räkningar, men ibland blir de bjudna av vänner eller får låna pengar av syskon. Ibland blir de inte tillfrågade om de vill vara med på en aktivitet för att vännerna vet att de ändå kommer att svara nej. De nämner också tillfällen som till exempel att inte ha råd med transporten till en aktivitet och därför vara tvungen att avstå från aktiviteten. Social klass påverkar vem man umgås med och dålig ekonomi är en faktor som bidrar till utanförskap och kan även leda till kriminalitet. Vänner förstår inte vidden av hur social klass påverkar vardagen. Kläder är viktigt för många, inte minst för att det är en så tydlig social markör och risken för utanförskap upplevs vara stor om man inte har "rätt" kläder.

Moa tycker att kläder är viktigt. "Jo, för typ om man har samma tröja på sig två gånger i rad i skolan så blir man typ mobbad för alla är så jobbiga här. Så typ bara 'Åh, men du, har du haft samma byxor hela veckan?!'. Man bara (himlar med ögonen), vem bryr sig! Jag brukar tjata om att jag vill ha nya kläder. Men det är för att jag alltid tröttnar så lätt. Men sen är det alltid så där dyrt det man vill ha. Som till exempel på H&M, där brukar jag gilla allt. Men där är typ de finaste grejerna så dyra. Dom så där normala, dom vill man ju inte ha, 3-4 €, man bara ... jaha." Moa anser dock att hon får alla kläder hon behöver som till exempel för olika årstider och till gymnastiken i skolan. När Moa har behövt sjukvård eller glasögon så har familjen haft möjlighet att skaffa det.

Om Alexander skulle ha mera pengar tror han att han skulle åka mer buss till staden. "Eller det kostar typ 3,10 euro, ja men göra mera saker i stan eller nåt kan man väl säga. Fara dit och göra lite mera saker med mina kompisar. De far från skolan... Ja då far de till stan och man bara. 'Nej tyvärr, jag har inte några pengar, jag kan inte följa med.' Men då typ ibland brukar de säga: 'men du kan fråga din morsa.' Man bara: 'Näeh, jag tänker inte göra det.' Jag stannar hellre hemma. Pengarna behövs till något vettigare! Typ mat och lite annat och sånt, räkningar och lite annat. Fast ibland har jag väl frågat typ: kan jag få åka? Fast jag tror inte just då att hon hade några pengar och ge mig för det gick allt till räkningar och sånt. Det mesta går typ till räkningar och mat och så finns det typ lite kvar."

På loven far Lucas ibland till släktingar runt om i Norden. På fritiden tränar Lucas mycket, är med vänner eller hemma. Vad han hittar på med kompisarna beror lite

på sällskapet och vad de har lust att göra. Att ha eller inte ha pengar spelar också roll, han säger. "Det beror på vem man är med. Vissa har ju inte pengar att göra vissa saker, och andra... Du vet, när man gör vissa saker är man med vissa. Och så bjuder vi ifall att någon inte har pengar. Om några av mina vänner inte har pengar till något så kan jag ge dom... så där... Eller om dom inte gillar något så gör vi bara något annat. Ibland kan jag låna. Typ ibland om de köper något onödigt så lånar jag ut till dem, annars så ger jag bara. Jag gillar inte när folk slösar pengar på onödiga saker." Om han hade mer pengar tror han att hans fritid skulle se annorlunda ut. "Jo det tror jag nog, man kanske mer skulle umgås med andra. Ja. Vissa alltså... man umgås ju med såna som... Till exempel om jag skulle vara tattare så blir jag och umgås med tattare. Röker jag och gillar att festa så kommer jag i den gruppen. Inte kommer jag ju då att komma in i en grupp som läser då heller?! Ja, jag tror jag skulle ha andra vänner."

Elsa flyttade till Åland för cirka fem år sedan, tidigare bodde hon i ett annat nordiskt land. Elsa berättar. "Ekonomi spelar ganska stor roll, vilka kompisar man väljer, till vilka man dras till sen. Förstår du? Alltså på det sättet, dåliga kompisar. [...] Alltså vi hade det mycket svårare där vi bodde innan. Här får vi i alla fall lite hjälp, typ från omsorgen. Kan man säga så? Men där var det katastrof, jag kommer ihåg själv att min mamma hade ju inte så mycket pengar och när jag skulle köpa grejer till skolan så fanns det inte några pengar. Det har ändrats faktiskt. Så vi trivs jättemycket på Åland nu. Jag gör det i alla fall. Och jag är glad över att mina syskon får växa upp här och inte där borta. Men det var ganska tufft där." Elsa tycker det är viktigt att även hennes syskon har ett bra umgänge. Hon har flyttat flera gånger på Åland. Först bodde de i en kommun på landet, men det var svårt att kunna ta sig in till stan och träffa kompisar eftersom bussresan blev för dyr.

Elsa känner inte att hon blir behandlad annorlunda av lärare i skolan på grund av sin ekonomi, men ibland av elever. "Dom kanske har pratat ihop om någon resa som dom ska göra eller typ bowla eller någonting. Och du vet, det kostar pengar, och så har dom kanske sagt så här: 'Okej, kan du fråga Elsa om hon vill komma med?' Och så har det varit någon annan tjej som typ sagt att, det här har hänt flera gånger, som sagt: 'Men du behöver inte ens fråga henne för hon kommer ju inte att komma. Hon skyller på att hon inte har tid, bara för att hon inte har pengar, bara för att hon inte har råd att betala'. Det har faktiskt hänt. [...] Du vet, det är kompisar och dom tycker om mig och så, men det är mer så här att dom inte frågar för dom vet att jag säger nej. Jag har inte pengar. [...] Jag tror inte att dom förstår ändå. Eller alltså, det har ju varit många kompisar som sagt åt mig att 'Vi betalar för dig om du fixar lite själv, så fixar vi resten'. Alltså ibland så hjälper dom mig. Men, det är inte alltid. Så det blir att jag inte far. Och sådana här bio-grejer, Nej. Det finns inte liksom, det går jag inte på."

Ungdomarnas lösningar på den knappa ekonomin i vardagen

Ungdomarna anpassar sig efter ekonomin och hittar sätt att lösa frågor eller situationer som uppstår. De kan ge många förslag på aktiviteter man kan göra som inte kostar. Om man ska köpa en present till en kompis kan man köpa en liten meningsfull present istället för något dyrt. Kläder kan man få begagnade från

släktingar. När man behöver pengar kan man fråga efter en liten summa från flera olika personer till exempel föräldrar eller syskon. En av ungdomarna har slutat med en aktivitet för att ha råd att prioritera en annan.

Moa's familj bor i lägenhet där hon delar rum med sin bror. "Det är lite jobbigt att dela rum med min lillebror när han typ har sina kompisar och jag har mina kompisar. Men annars är det rätt okej." Det brukar de lösa med att Moa och hennes kompisar är i sovrummet och hennes bror är i vardagsrummet med sina kompisar. Moa berättar att när kompisar fyller år skulle hon vilja köpa fina presenter till dem men då köper hon något litet som är meningsfullt istället. Hon får ingen veckopeng utan när hon behöver pengar så frågar hon sin mamma. Hon tycker att hon får tillräckligt mycket pengar. På fritiden brukar Moa hänga med sina kompisar. Tidigare hade hon två fritidsintressen som hon fått sluta med, bland annat på grund av det långa avståndet mellan hemmet och aktiviteten. Hon har tänkt börja sjunga nu till hösten. "På fritiden kanske jag bara vilar hemma, eller så brukar jag ringa mina kompisar och fråga om vi kan träffas och hitta på någonting. Nu i sommar har jag mest varit och simmat, fikat och typ så här. Eller vi brukar göra saker så att alla kan vara med, och om t.ex. min kompis säger att hon inte får några pengar för att hon har gjort sönder mobilen den här månaden... Så då om vi hade tänkt fika... och hon inte får några pengar så bjuder någon henne eller så hittar vi på någonting annat som inte behöver kosta, så att alla kan vara med." Moa berättar om aktiviteter de hittar på under vintern som inte kostar alltför mycket som att sova över hos kompisar och titta på film. "På sommaren är det mest så här tälta och fara och simma, fara på äventyr, cykla runt eller också ... dock så har jag ingen cykel nu men..."

Moa har en smartphone som hon är nöjd med, även om kompisarna kanske har en nyare modell. Vi frågar Moa vad hon skulle göra om hon skulle tappa bort sin mobil, hon svarar. "Jag skulle typ bara söka efter den med kompisar. Eller det beror ju på vad läget var." Om hon skulle haft mycket pengar tror hon dock det skulle vara annorlunda. "Alltså om man verkligen har tappat bort något man inte har hittat så, om det är som riktigt viktigt då kan man ju bara skaffa en ny. Men nu är det så här, om jag till exempel tappar bort min mobil, och den är ju rätt viktig, och i det här läget så skulle det vara typ. 'Ja men du kan väl använda din gamla mobil?!'" Moa tror inte att fritiden skulle se annorlunda ut om de hade mer pengar.

Alexander tycker att pengarna vanligtvis räcker till och att han inte behöver så mycket pengar. Han tänker inte så ofta på familjens ekonomi och oroar sig aldrig. I somras ville Alexander gå på Rockoff. Då fick han fråga sin mamma om han kunde få pengar. "Så sa jag bara till morsan att mina pengar inte räcker, kan jag få låna lite?" Alexander hade tidigare lånat 25 € åt sin mamma så de fick han tillbaka och en liten summa till. Alexander anser att de alltid har mat hemma som han tycker om men han spekulerar i att om de hade mer pengar kanske det skulle finnas mer mat hemma. Han tycker att han har de kläder han behöver för olika säsonger och till skolan. "Och så brukar vi typ få kläder av en släkting, om det är vissa som har för små kläder så ger de till oss." Vi frågar Alexander om han har en telefon. "Det har jag. Den här fick jag av [en släkting] för att... han typ... hade fått den och så bara.

Den duger väl." Alexander berättar hur han skulle göra om han skulle tappa bort något viktigt och värdefullt. "Försöker leta upp det väl, och om inte så skiter det sig väl. Då måste man väl köpa det på nytt om det går, eller leta bättre."

På fritiden brukar Alexander vara med kompisar, spela TV-spel, se på TV eller gå ut och gå med hunden. Ett tag höll han på med lagsport men har nu slutat. "Ja, det jag tycker att är roligast är väl typ... springa, eller nåt sånt. För gymnastik är väl typ det roligaste ämnet som finns i skolan." På helgerna brukar han sova över hos någon kompis eller vara uppe länge och se på TV. Efter skolan gör han läxorna direkt annars får han inte använda datorn. Han har en dator men tycker att internet inte fungerar riktigt, det är långsamt. Ibland märker Alexander av att hans familj inte har lika mycket pengar som sina vänners familjer. "Ja... kanske typ Rockoff. Alla har råd att gå på Rockoff, fast det kostar ju ganska mycket. Eller när de ska köpa något, typ i en affär eller vid kiosken här, så har de pengar men då kan de typ... 'Jag kan bjuda om du vill?' Så kan du betala tillbaks någon gång när du har pengar." På sommarlovet var Alexander till en släkting som bor utanför Åland. Han berättar hur han fick möjlighet att tjäna lite pengar, 5-10 euro genom enklare trädgårdsarbete.

Lucas tycker att det är viktigt med rätt kläder. "Alltså det är ju olika för alla. För mig är det ganska viktigt. När man blir äldre. När man är liten så spelar det ju ingen roll, men när man blir äldre. Inte kunde min brorsa ha den här skjortan på sig. Men jag har nog vänner som brukar dela kläder med sina syskon." Han har alltid haft möjlighet att ha de kläder han varit i behov av oavsett årstid. "Ja, sånt är alltid viktigt för mina föräldrar i alla fall." När Lucas behöver kläder så köper han dem för egna pengar. "Jo, nej alltså jag har inte några stora problem med... för jag har pengar i alla fall."

Ibland pratar Elsas familj om ekonomin hemma. "Du vet, jag tycker ju om musik och alltså det behövs pengar till att köpa mikrofon och så, du vet, prylar till musik, till en musikstudio. Så det blir så att jag tar upp diskussionen, men det är inte alltid så att vi har råd. För det är ganska dyrt. Det blir liksom att spara pengar så gott som det går." Tidigare hade Elsa en annan fritidsaktivitet som hon har slutat med för hon vill istället spara pengarna för att använda till musiken. Elsa tycker att pengarna just nu räcker till hemma men önskar ändå ibland att hon kunde få lite mera. "För du vet, när jag ska köpa kläder så brukar det bli så att det inte räcker till. Ja alltså, det här med priser. Jag kollar ju, jag försöker ta det billigaste, det blir för mycket och det är ganska dyrt här också på Åland." Elsa beskriver hur viktigt det är för självförtroendet att ha fina kläder och smink, inte minst för att det är det som förväntas i vårt samhälle. När Elsa behöver pengar så får hon lite av sin mamma, lite av sin äldre syster och lite av sin pappa. Elsa försöker spara pengar för utrustning till hennes musikintresse. Just nu sparar hon till en laptop och tror att hon kanske kommer ha råd om tre månader. Hon sparar bland annat genom att inte köpa chips, läsk som hon säger är skräpmat. Efter skolan brukar Elsa hitta på något med sina kompisar, till exempel jogga. Om de ska fika tillsammans så handlar de i en affär istället för att gå till ett café på grund av kostnaderna. Vid frågan om hon kan göra det hon vill på fritiden svarar hon. "Ja... Alltså du vet, vi brukar snacka

mycket om att vi vill åka till Stockholm och så, det kan ju inte jag göra så där. Det är liksom, det kostar. [...] Alltså faktiskt så har vi typ planerat en resa till Sverige också, någon gång typ nästa månad. Så nu håller vi på spara, typ så här pant. Du vet typ ha pant hemma, så går de och pantar det och så håller de pengarna du vet. De sparar på det sättet, och jag gör samma sak. De pengarna som kommer från panten ska vi liksom samla tillsammans så, att vi kan åka till Sverige." En orsak till att familjen flyttade till stan var att kostnaderna för att åka buss var för dyra. Det var många aktiviteter för Elsa och syskonen i stan som de inte alltid kunde vara med på eftersom de inte hade råd att åka buss.

Framtidsplaner

Ungdomarna har varierande förmåga att tänka sig hur livet skulle se ut med en annan ekonomisk utgångspunkt, men alla har en tro på framtiden.

Moa tycker att det är svårt att se tio år fram i tiden. "Om tio år? Då skulle jag vilja... Jag vet inte var jag skulle vilja bo. Det enda jag vet är att jag skulle vilja bo själv. Och sen att jag jobbar med de som har problem. Att liksom ha bra med pengar... Att jag har egen lägenhet, hus eller bil. Ja, pengar, mat, kläder, det är vad jag vill ha." Moa funderar på vad hon ska göra efter studierna. "Alla har typ någon plan, och redan tänkt på vad de vill bli när dom blir stora, det hade jag också tänkt på när jag var liten, men inte nu länge. Nu har jag ingen aning. Eller jag gillar att prata med folk som har problem, så kanske någon sån här psykolog eller, någon man pratar med. Men annars vet jag inte. Fast då behöver man ha ganska bra betyg... Nej, ingen aning. Ja, om mina kompisar flyttar då vill jag också flytta, är dom här vill jag också stanna här."

När Alexander har gått klart skolan tänker han gå med i armén. Vi frågar Alexander hur han tror att hans liv ser ut om tio år. "Jag vet inte riktigt. Kanske... Jag har väl tänkt och bli polis... kanske det väl. Eller så stannar jag väl kvar i militären några år så där... försöker göra en karriär där eller nåt. Annars vet jag väl inte. Min mamma kommer väl att bo här enda tills hon väl... dör tror jag. Brorsan vet jag inte riktigt, han tror jag väl också att stannar eller så flyttar han väl någonstans, typ till Finland eller något sånt. Säkert stannar jag eller så har jag flyttat till Finland. Jag vet inte. Jag känner ju mer personer här än i Finland. 'Much money!' Det skulle väl vara bra det. Det är väl det ganska många drömmer om, att ha mycket pengar." Alexander funderar om det kommer att löna sig att studera vidare efter grundskolan.

Lucas spekulerar om framtiden. "Jag ska bli rik. Ja, det är väl det. Inte för att jag brukar slösa pengar men, bara för att. Jag kommer att vara rik, bo i något hus bara i skogen. Jag kommer säkert att jobba något litet jobb du vet, om jag hittar nåt kul. Jag måste ju tjäna mycket pengar, så jag måste ju. Köpa och sälja saker, det blir man rik av. Inget vanligt jobb, man slösar ju bort hela sitt liv."

Elsa berättar. "Det är liksom musiken som jag vill hålla på med. [...] Men det är mer att, vill man få något gjort inom musiken så måste man typ lägga all tid på musiken. Och jag vågar ändå inte riskera alltså att hoppa av gymnasiet. Tänk om inget

händer inom musiken sen? Det blir liksom... så där. Jag vet inte var jag står just nu. Jag har faktiskt funderat på att, efter att jag har gått ut så kommer jag inte att gå direkt till yrkesutbildningen, jag kanske går till någon sådan här musikskola tre år eller något. Till London, dit skulle jag vilja. Men sen så, alltså jag måste ju åka dit och se att jag får jobb och så, bostad och det. Man behöver ju pengar.”

Ungdomarnas hälsningar till beslutsfattarna

Vid frågan om vad som skulle kunna hjälpt Moa och hennes familj i vardagen svarar hon. ”Ja, om mamma skulle ha hittat jobb från första början. Fast hon skulle ju behöva fara på kurs då... Ja, det är typ det. Om hon skulle liksom ha hittat något jobb som hon verkligen kan göra, och som hon gillar och så...” Moa funderar vad hon tycker att borde göras för barn i familjer med dålig ekonomi, något hon vill säga till beslutsfattarna. ”Ja, dom borde alltså veta hur man har det först, innan dom bestämmer, ja för det är liksom viktigt. Sen att dom bryr sig lite mera. Och sen att dom kanske hjälper till lite mera. Eller jag vet ju att dom försöker hjälpa till så mycket dom kan så där, vissa, men i vissa fall så känns det inte så.” Moa uttrycker en önskan om att personer på olika myndigheter skulle kunna vara snällare och mer förstående. Hon berättar också om hur hon själv försökt hjälpa mamman att hitta ett jobb som skulle passa kraven myndigheterna ställt. Till dem som anser att det inte finns fattiga barn på Åland vill Moa säga: ”Nej men jag skulle väl bara vilja att dom ska först veta hur alla har det, och att dom sen skulle prata, ja... Jag menar inte direkt att de ska gå till varje familjs hus och knacka på, och bara ‘Hej, nu ska jag kolla hur ni har det’. Men dom kan åtminstone ha någon liten aning, för jag tror inte att dom vet hur vi har det.”

Till beslutsfattarna vill Alexander säga: ”Ge oss mera pengar! Det kan behövas. Typ, varför får inte dom som har en förälder lika mycket pengar som två? [...] När det är två som arbetar... Det kan väl behövas mer pengar någon gång ibland när man inte har tillräckligt. Som när vi inte fick pengarna, när min mamma inte fick pengarna för dom kom typ först på fredagen och det inte fanns någon mat kvar, bara lite bröd och kanske pålägg. Jag tror vi fick vänta 2-3 dagar. Och mat försvinner ganska snabbt.”

Elsa säger. ”Folk skulle behöva lite mer, du vet sådana som ligger lite under, typ arbetslösa, om man inte får pengar. Man får ju lite pengar så att man kan försörja sig, från kommunen eller vad det nu är. Men ändå, man får ju inte så mycket.”

Lucas tror att om någon hade informerat hans familj om hur samhället fungerar på Åland när de flyttade hit så skulle det ha underlättat mycket. ”Nej för det är ju inte alls samma system här som det är där jag kommer ifrån, det är inte alls samma sak. Om man skulle veta hur det funkar med allting här så tror jag inte att det skulle bli... det skulle nog vara lite annorlunda.” Till beslutsfattarna vill Lucas säga: ”Man borde i alla fall se till att alla barn kan sporta utan att behöva oroa sig och betala. För jag tränar med flera vänner som har lagt av för att dom inte har haft pengar att betala längre. Man kan inte ha rättvist för alla som... bara för att dom har fötts i en bra familj, eller en rik familj, så ska de inte ha det bättre än någon annan.”

Vi frågar om Lucas vill tillägga något. "Det är sällan som barn väljer kriminaliteten bara för att, eller väljer att sno eller göra dåliga saker bara för att de kommer ut ur rummet och vill göra det och träffar dåliga vänner bara för att dom vill vara coola. Det är sällan det. Ekonomin ligger bakom och att man blir utanför, ofta blir man utanför om man inte har pengar."

6.2 Vuxna i barnfamiljer

Intervjupersonerna representerar kvinnor och män, ensamstående och familj med två föräldrar, infödda ålänningar och inflyttade.

Livet efter grundskolan och arbetslivet

Sara är en ensamstående mamma med dotter i lågstadiet. Hela intervjun gjordes då dottern var i samma rum. Efter grundskolan gick Sara en utbildning men blev sjuk och fick avsluta den. Sen blev hon arbetslös. Föräldrarna har ingen utbildning efter grundskolan men båda har jobbat. Just nu är Sara sjukskriven och återhämtar sig från en utbrändhet på grund av hennes tidigare jobb där hon hade oregelbundna arbetstider. "Jag blev sjukskriven på grund av jobbet. Jag trivdes bra med kunderna på jobbet men personalen och de sena löneutbetalningarna och det där trivdes jag inte med." Saras ekonomiska situation blev sämre under tiden hon jobbade då hon fick sena löneutbetalningar och minskade ekonomiska stöd. "Förra sommaren träffade jag mitt barn två veckor allt som allt inklusive sovtid. För att jag stod där och jobbade så mycket. Det blev för mycket för mig och lönen jag fick i handen var 1 200 € för intensivt jobb. Man kände sig som en dålig mamma tillika som man ville jobba för att man hade ett jobb."

Emma är en ensamstående mamma med två barn i lågstadieåldern. Efter grundskolan studerade hon inom vården. Hon har dock svårt att jobba inom vården då hon varit med om en olycka och delvis blivit invalid. Hon har fått avslag på invalidstöd från FPA med motiveringen att hon "haft skadan för länge". Båda hennes föräldrar är högt utbildade. Hon har haft det svårt ekonomiskt i många år. "I den situationen när jag flyttade från barnens far så hade jag 17 cent. Så det var rätt tufft med en sex månaders baby på ena armen och en tvååring på andra armen och jag skulle klara mig på 17 cent." Just nu börjar ekonomin bli bättre. Emma har just fått ett nytt heltidsjobb. "Det är klart att jobbar man heltid så hinner man inte med sina barn på samma sätt, det säger ju sig självt. Jag har alltid försökt att vara så mycket som möjligt med mina barn och det vill jag fortsätta att vara så jag har redan kollat upp att jag får flexa lite på det nya jobbet så när de är hos sin pappa så kan jag jobba mer och när de är hos mig så jobbar jag mindre. Barnen är nummer ett så jag vill ha så mycket tid som möjligt med dem!"

Hanna är en ensamstående mamma med utomnordiskt ursprung. Hon har en son i lågstadieåldern och en dotter i nedre tonåren. Hela intervjun görs med tolk. Efter grundskolan gick Hanna på gymnasiet i sitt hemland och sedan läste hon på universitet i fyra år. År 2011 kom hon till Åland. Hennes pappa jobbade i armén och hennes mamma var hemmafru. Just nu är Hanna jättenöjd med sin livssituation.

Hon har dock inget jobb och har inte heller haft något jobb under den tid hon bott på Åland. Men hon jobbade i sitt hemland innan hon flyttade hit.

Erik är ensamstående tvåbarnsfar till en flicka och en pojke i övre tonåren. Dottern bor fortfarande hos Erik. Båda barnen jobbar för tillfället men dottern ska börja studera. Erik hoppade av grundskolan i nian. Sen jobbade han till och från. Hans far jobbade på en myndighet och hans mor jobbade inom livsmedels- och annan industri. "Morsan hade ingen utbildning men farsan har väl måsta haft någon, men jag har inte någon kontakt med honom." Eriks livssituation just nu är bra men för några år sedan var det riktigt dåligt. Han har varit sjukpensionär i flera år nu. Tidigare jobbade han åt en bonde från åtta till fem. " Men före det på morgonen så for jag ut och fiskade. Sen for jag på jobb fram till fem och sen när jag slutade där så for jag ut och fiskade igen. Nog var det jobbigt men det här fisket har jag alltid tyckt om och fått förtjäna på det också. Men det gick ju inte i längden sen gick jag ju in i väggen." ... "Jag hann inte träffa min familj mycket, jag var ju aldrig hemma nästan."

Johanna är mamma till två barn i dagisåldern och bor med sin man (barnens far). Efter högstadiet gick hon på en yrkesskola. "Efter det tänkte jag att jag tar ett sabbatsår och nu är jag väl inne på mitt tionde sabbatsår". Hon har period arbetat då hon varit på Åland över sommaren. Familjens livssituation just nu är stabil. Men för några år sedan hade de svårt. De fick barn samtidigt som mannen blev utan jobb och så drabbades de även av en krävande sjukdom som är dyr att behandla. "Sen dess så har vi försökt få någon sorts stabilitet ekonomiskt sätt i alla fall. Så det har gått lite upp och ner men nu är det första gången på ett tag som jag tycker att vi har kontroll på det. Det är en otrolig lättnad. Man kan inte förstå den lättnaden om man inte har varit i den situationen. Det är en otrolig press att ha. Så nu när man har så att man faktiskt klarar sig och kan handla mat utan att fundera om vi bara ska köpa makaroner och ketchup idag, är det nog en otroligt skön känsla att kunna handla utan att tänka att jaha hur ska det här gå."

Just nu jobbar Johanna heltid och studerar samtidigt på distans. Hon trivs bra på sin arbetsplats och med sina arbetskamrater. Hon upplever dock inte en balans mellan arbetslivet och familjen. "Inte alls. Inte det minsta. Jag stiger upp och ser barnen max en halv timme på morgonen och så kommer jag hem tidigast kl.18 på kvällen och den yngsta måste vara i säng gärna före kl.20. När man har en helg och är ledig så tänker man att 'herre gud' så här skulle man ju kunna ha det! Man skulle faktiskt kunna se dem från morgon till kväll. Det blir en sådan konstig kontrast sen. Helgen går så snabbt."

Ekonomi

Oron för ekonomin är ständigt närvarande i de här familjerna och situationen kan ändras snabbt. Flera upplever att normerna för utkomststødet¹⁵ inte följer den verkliga kostnadsutvecklingen och familjerna klarar sig tack vara hjälp från Matbanken¹⁶ och andra organisationer.

¹⁵ Se Bilaga 4: Normer för utkomststød

¹⁶ Se Bilaga 5: Matbanken

Sara anser att det svåraste med den ekonomiska situationen är att komma ikapp med att betala räkningar då hennes räkningar har blivit liggande på hög, hon betalar av lite i månaden på dem. När hon flyttade fick hon hjälp av socialkansliet med den extra hyran men hon anser att det är svårt att få hjälp ekonomiskt när det behövs. "Socialen har ju sina normer hit och dit och har man fått lite någonstans ifrån så då är det ju ganska kört. Lån får man ju inte heller när man inte har jobb." Under perioden Sara jobbade hade hon svårt att ha råd med löpande utgifter, då fick hon hjälp av Matbanken. "Det var helt underbart att de fanns! Före fick jag ransonera frukostmaten. En smörgås per dag. Sen kom man dit (till Matbanken) så fick man tre påsar smörgåsar för en vecka. Det var liksom, ja, det räddade oss! Jättebra att de finns!" Hon anser inte att hon har möjlighet att anlita sjukvård eller köpa mediciner och liknande om det behövs.

Det som är jobbigast med Emmas ekonomi är den höga hyran. Hon betalar 850 € i månaden i kall hyra för en lägenhet som har mögel i sig. "Så våra månadskostnader är extrema och går man då till socialen så räknar de på en norm som de har. Oavsett om jag försöker få en billigare lägenhet eller inte så räknar de bara på den normen. Så man hamnar alltid fel, man får inte hjälp för deras normer stämmer inte överrens med verkligheten. Så det är jättekneptigt. Så hyran är det jag känner att är boven i dramat." Emma anser inte att hon får ekonomisk hjälp när hon behöver det. "Nej det anser jag absolut inte. Jag får ju pengar av AMS och då får jag ungefär 650€ per månad. Det säger ju sig självt att det inte räcker när man har en hyra på ungefär 1 000 € i månaden med el och sådant. Socialen anser ju när de räknar med sina normer att jag i princip ska klara mig med pengarna från AMS. När de räknade ut så saknades det 300 € per månad, men när man räknar på mina faktiska utgifter så saknas det 755 € per månad. Så det är ganska stor skillnad. Och då är det inte medräknat att jag har ett gammalt lån som jag betalar av 400 € i månaden på. Så det är otroligt svårt. Som tur var har jag fått jättebra hjälp från kyrkan och från Matbanken som man får komma till en gång i veckan. Men det är jättekränkande att gå dit och få mat av någon, men har man inte mat så är man tvungen. Matbanken har otroligt många familjer som kommer till dem. Så det är helt klart något som är fel med systemet när så många kan ligga under existensminimum." Emma upplever det också svårt att få hjälp med de löpande utgifterna: "Till exempel så var jag till kommunen för jag var tvungen att betala en förskottshyra, vilket för mig är omöjligt. Jag fick avslag från kommunen för att de sa att de inte ger pengar för förskottshyror. Dagen efter så berättade en bekant att hon varit dit och begärt förskottshyror. Då är de två vuxna arbetande utan barn. De hade blivit vräkta för att de slarvat med sina hyror bakåt. Då betalade kommunen sex stycken hyror bakåt i tiden för att lösa den situationen plus att de betalade nya platsens förskottshyror på tre månader plus att de också betalade deras el för både gamla och nya platsen. [...] Det kändes jättekonstigt! Där känner jag att de räknar individuellt men åt fel håll individuellt. Det kändes som ett slag under bältet!" Trots att hon har kronisk värk och är i behov av vård kan hon inte få vård på grund av att hon inte har råd. "Jag har haft så mycket diskussioner med FPA men i och med att de inte godkände skadan för att jag har haft den för länge så blev det problem så jag får inte några

pengar för medicin för den skadan. Jag behöver egentligen sjukgymnastik och massage men det går FPA inte med på."

Hanna fick tidigare pengar från AMS men inte nu längre. "Eftersom jag har försäkring för bilen och kostnader för mat, internet och sådana saker så måste jag vara väldigt försiktig." Hon får ekonomisk hjälp från socialkansliet så hittills har det aldrig hänt att hon inte haft råd med löpande utgifter. Då familjen varit i behov av vård har de haft möjlighet att få det. "Till exempel när min dotter behövde glasögon och vi har behövt sjukvård har jag inte betalat något och om jag har betalat något så har jag fått tillbaka det."

Erik uppfattar att ekonomin är i botten. Det svåraste är att få räkningarna betalda, de blir liggandes på hög. Han har fått lite hjälp med elräkningen av socialkansliet och är också tvungen att gå till Matbanken för att klara sig. Han brukar även söka matpengar av Folkhälsan inför julen. Hyran har Erik alltid skött själv. "Jag har inte missat en heller." Han anser inte att han har möjlighet att få den sjukvård han behöver. "Nu var jag till tandläkaren, jag skulle beställa tid. Men här på ÅHS var jag ju för gammal så jag måste fara någon annanstans och det blir nog inte billigt heller."

Johannas ekonomi är just nu stabil men tidigare var det tufft. "Den där ständiga klumpen i magen att man aldrig kan slappna av för allt handlar sist och slutligen om pengar. Ska man åka någonstans så måste man tänka på att har jag råd att spendera bensin för att åka dit. Vill man göra något med barnen så kostar det i princip alltid, även om inte aktiviteten kostar så kostar det att ta sig dit. Man känner sig fast helatiden. Man kan aldrig slappna av och tänka att det fixar sig." Hon berättar att de hade utkomststöd i några månader. "Men, haha, hela den processen är ju liksom ett skämt. Jag kan tycka att systemet är väldigt orättvist. Just det vad de tittar på, skulle du bo på hyra så skulle du få hela hyran betald, eller de räknar med det som en utgift. Men med ett bostadslån så är det bara räntorna de tittar på och inte amorteringen. Vi har räknat att skulle vi sälja huset och inte ha något bostadslån alls utan istället bo på hyra i Mariehamn och sälja bilen och inte ha någon bilförsäkring och mindre hemförsäkring och allting, så skulle jag fortfarande ha 100 € mindre kvar i månaden än vad jag har nu." Hon berättar om flera saker hon tycker är underligt med systemet för utkomststöd. "Och sen sådant att alla fakturor ska ha förfallodag inom den månaden man ansöker om. Så när vi till exempel hade en hemförsäkring som vi hade på en klumpsumma istället för på avbetalning så fast den förföll den månaden så delade de upp den på 12 månader och tog den utgiften. Och sen nästa månad skulle man igen söka, men då räknades inte den räkningen alls för då hade förfallodatumen varit förra månaden. Så fast vi hade en hemförsäkring på 250€ så täckte de bara lite på 20 € på den. Sen bara sådana fakturor som förföll samma månad så hade man påminnelse på något som man hade obetalt tidigare så då var inte det heller aktuellt." Johanna berättar att nuförtiden vet hon ju att man kan få hjälp från privata insatser så som Matbanken eller församlingarna men det visste hon inte om när de skulle behövt den hjälpen. Familjen har alltid prioriterat mat eftersom de har barn, istället har de vuxna inte

köpt kläder. Medicin och sjukvård till barnen får de då barnen är försäkrade men vård och mediciner till de vuxna har de tidigare inte haft råd med.

Senaste tillfället när pengarna inte räckte till:

Familjerna lär sig trolle med små mängder pengar men oron för ekonomin tär på sömnen och känns i magen.

Sara berättar att hon senaste midsommar inte hade en enda cent eftersom hennes chef ville vänta en månad med löneutbetalningen. Hennes mamma bodde granne med henne så de fick gå dit och äta. Just nu oroar Sara sig inte för att pengarna inte ska räcka. Nu vet hon när hon får in sina pengar "Nu kan jag planera min ekonomi på ett helt annat sätt. Men sitter du och väntar på den där lönen från den första till den sista dagen i månaden så då får du oro i magen." Vid frågan om utkomststöd skulle vara ett alternativ svarar hon: "Absolut, men det är fortfarande det att se de att du har fått den där pengan så då är det jättesvårt att få utkomststöd."

Emma: "Det är ju varje dag. Till exempel idag när jag åkte in till staden så hade jag 4 € i plånboken och så fick jag ta mina pantburkar för att tanka bilen för att komma fram och tillbaka. Så kämpar jag på helatiden. Tack och lov så är jag en sådan här 'Uppfinnar-Jocke' så jag bygger saker och målar saker som jag kan sälja. Man måste vara väldigt uppfinningsrik för att inte falla djupare! Jag är jättestolt över mig själv för jag bygger inte på mitt skuldberg utan jag håller det på samma nivå. Det är skönt att få hjälp av folkhälsan. Jag går ju där på den här Ekonomirådgivningen¹⁷, det är otroligt peppande. Hon tycker jag är så duktig. Har man aldrig suttit i den här situationen så är det nog svårt att sätta sig in i den, hur det känns. Men å andra sidan så känner jag att numera är det roligt att gå i butiken och ha 10 € och se hur mycket jag kan få för dessa 10 €. Jag kan nästan slå vad att det inte finns någon på Åland som kan få lika mycket för 10 € som jag kan få! Det är helt otroligt vad man kan få mycket för lite pengar." Emma oroar sig över att pengarna inte räcker till. "Ja det gör jag, men samtidigt så är jag sådana planeringsmänniska så jag vet exakt när pengarna kommer att ta slut. Jag vet vilken dag de kommer att ta slut. Till den dagen så försöker jag alltid se till så att jag har något jag kan sälja. Tidigare då jag mådde sämre och inte orkade ta tag i saker så var det en chock när pengarna tog slut. Men nu planerar jag och har sådan extrem koll på allting, så då blir jag inte förvånad för jag vet när den dagen kommer."

Vid frågan om utkomststöd skulle vara ett alternativ svarar hon: "Nej, det är det ju inte för med deras kriterier och mallar som de går efter så fungerar det ju inte eftersom mallarna inte stämmer överens med verkligheten. Så det gör det definitivt inte. Jag förstår att de behöver ha en grundmall annars kan folk utnyttja systemet. Men sedan måste man även kunna titta till viss del på varje individs situation just då. För mig till exempel som blev sjuk och arbetslös och du får ännu mindre pengar, det är ren katastrof."

Hanna berättar att när familjen skulle flytta in i nya bostaden så hade hon

¹⁷ Se bilaga 6: Folkhälsans ekonomirådgivning

ingenting. "Då behövde jag möbler och sådana saker så jag vände mig till socialen och de sa att de inte kunde hjälpa till. Sen när de hade pratat med varandra så fick jag 300 €. Dom rekommenderade ett ställe där man säljer sängar och sådana saker och där köpte jag säng på avbetalning som jag nu har betalat av alla kostnader på. Socialen hjälpte bara till med 300 € men jag fick hjälp av Rädda Barnen också." Hon oroar sig inte hela tiden över att pengarna inte ska räcka till. "Nej, det är bara under särskilda tillfällen såsom jul eller avslutning för barnen eller sådana saker som jag är lite orolig över om pengarna räcker eller inte. Annars resten av året räcker de, då är jag inte orolig."

Erik: "Nej men vet du det är hela tiden. Jag får nog lösa allt själv bara." Vid frågan om han oroar sig för att pengarna inte räcker till så svarar han: "Jo jessus! Ja, det är just när man ska gå och lägga sig som man börjar grubbla." Vid frågan om utkomststöd skulle vara ett alternativ svarar han: "Jo, men jag får inte det för jag har för hög pension. Fast den är ju inte nå hög, jag har ju fogden på mig också, men de räknar inte med sådant."

Johanna berättar om hur det var när det hade det som värst med ekonomin. "När det var som allra knivigast så då hade vi huslånet obetalt. Då hade jag tre sådana där 'akut 1, 2 och 3 högar' med räkningar. Då brukade jag ha lite koll på vilka som är snabbast på att skicka påminnelser. Och om de direkt tar förseningsränta. Eller om man på något vis kan avtala, telefonbolagen kan man avtala med att man delbetalar och banken har varit ganska flexibel med att man kan få skjuta upp den där betalningsdagen. Sjukhusräkningar är det sista jag betalar för det tar länge innan de skickar ut påminnelser. Sen när man kommer så långt att man kan sätta sig ner och gå igenom allting, det tog för mig i alla fall ett tag innan man ens vågar öppna alla räkningar och läsa på de där summorna. Att räkna ihop och se den där summan att det är så här mycket som man borde ha och så här mycket pengar har man inte. Vi har fått prioritera och betala det som måste betalas först. Sen får man skjuta upp resten och ta det förhoppnings vis nästa månad. Vi levde väldigt mycket på krediten. När jag fick min lön så betalade jag tillbaka på kortet så mycket som jag fick och sedan använde vi kreditkortet för att betala. Och så samma sak nästa månad, så kan man också leva. Man får det aldrig att gå jämnt ut men det funkar. Så det gjorde vi ett bra tag, men sedan när vi sålde motorcykeln så betalade vi av kreditkortet, och sedan var vi liksom kvitt. Det var kreditkortet som räddade oss många gånger. Och sedan att vi fick så mycket pengar när vi sålde motorcykeln så vi kunde betala kreditkortsskulden. Sen klippte jag kreditkortet, annars riskerade man alltid det där att man kan använda det om det kniper." Vid frågan om hon oroar sig för att pengarna inte ska räcka till svarar Johanna. "Nu är det bättre, men nog är det fortfarande. Min man jobbar deltid och sedan får han arbetslöshetsersättning för resten av tiden. Först ska man lämna in timmarna till hans arbetsgivare så att de kan räkna ut lönen. Sen ska de skicka lönespecifikationen. Sedan när man får den så ska du fylla i timmar till AMS, det måste alltid ske på en fredag före kl.16 för att man ska få utbetalt nästa fredag, annars får du vänta två veckor. Att hinna fixa allt detta i tid för att få pengarna, det känns fortfarande som att man lever på nollsträcket. Det är inte mycket rum man

har att flexa. Om man får pengarna lite senare än man har tänkt så är man där igen. Vad ska vi nu leva på tills vi får betalt från AMS?"

Sparande:

För de flesta av intervjupersonerna går det inte att spara pengar, de har redan dragit in på allt. Om de oförutsett skulle behöva 1 000 euro för en utgift så ser de inte hur de skulle lösa det.

Om Sara skulle hamna i en oförutsedd situation och skulle behöva 1 000 € inom 14 dagar anser hon att det inte skulle vara möjligt. "Nej det skulle inte gå, 1 000 € är mycket pengar!" När hon behöver köpa något lite dyrare köper hon det på avbetalning. "Det mesta köper jag på avbetalning. För att jag inte har råd att köpa direkt. När datorn pajar så är det avbetalning som gäller och det är dumt, men vad ska man göra? De där 400 eurona det är ändå 400 €. Men får du istället betala 18 € i månaden så är det mycket lättare. Men det är ju inget som jag vill göra men..." Sara försöker spara 20 € per månad och anser inte att det finns något hon skulle kunna dra in på för att spara mera pengar. "Nej, det finns inget jag kan dra in på. Men jag har ändå en 20 € som dras direkt från kontot. Men den perioden som jag jobbade så fick jag lyfta för att kunna betala hyran. För har du jobb så då minskar ju alla bidrag också, bostadsbidrag... De enda bidragen som var vanliga så var barnbidraget och underhållet."

Vid frågan om hur hon skulle kunna få fram 1 000 € på fjorton dagar svarar Emma: "Det är ju om jag säljer bilen då. Det finns ju inget sätt att få de pengarna i handen, det finns det ju inte. I och med att jag har provat nu med socialen i och med den här förskottshyran men fått avslag så känner jag att man inte får någon hjälp, det får man inte. Jag har jättebra kontakt med en diakonissa här. Hon har varit ett otroligt stöd och hon har berättat mycket hur saker och ting fungerar. Men samtidigt så har jag min stolthet som säger att man inte går och tigger pengar. Man behöver be om hjälp men man vill inte fråga. Men däremot måste jag säga att när man går till folkhälsans ekonomirådgivning, då går man ju inte och tigger pengar, utan då får man ju hjälp med att få en överskådlig blick över allt. Det var jätteroligt att få komma dit." När Emma behöver köpa något lite dyrare vill hon ha pengar i handen för att betala. "Jag tar ingenting på avbetalning, jag anser att man inte köpa något så har man helt enkelt inte råd och då får man strunta i det. Så jag tar ingenting på avbetalning och jag kan inte spara så jag får helt enkelt låta bli." När Emma ska spara pengar brukar hon låta bli att tanka bilen eller försöka köpa billigare varor till maten så som halvfabrikat även fast hon inte är förtjust i halvfabrikat.

Hanna kan inte tänka sig hur hon skulle få fram 1 000 € på fjorton dagar. Kanske det skulle gå att ta ett lån från banken? Senaste gången hon behövde köpa en lite dyrare sak var när hon flyttade. Då fick hon hjälp från socialkansliet och Rädda Barnen. "Efter att jag flyttade utanför Mariehamn så försökte jag spara pengar. Det klarade jag och köpte en bil för ca 1 800 €. Eftersom jag inte vill stressa mina barn för att jag hela tiden inte har tillräckligt med pengar så har jag sparat lite pengar så att till

exempel min dotter kan köpa en klänning till sin avslutning eller något annat som vi behöver.”

Att få fram 1 000 € på 14 dagar är för Erik en omöjlighet. Vid frågan om han brukar spara tills han har råd eller köpa saker på avbetalning svarar han: ”Nej jag har nog helt enkelt inte råd att köpa något mera.” Han förklarar att han inte kan spara några pengar för han måste ju ha mat på bordet och just nu måste han även hjälpa sin mamma som blivit sjuk.

Johanna funderar på hur hon skulle kunna skaffa 1 000 € på fjorton dagar. ”Nu har jag ett kreditkort igen, så det skulle väl bli på kreditkortet. Vi har sålt allt vi kan sälja. Vi har ju pengar så vi får det att gå jämt ut, men allt utöver det så är ju liksom... Vi har ju inte hunnit spara upp någon buffert som man kan ta av. Det är svårt att göra när man alltid får det att gå på noll. Så det skulle säkert bli på kreditkort.” Om de behöver något lite större så beror betalningssättet på vad det är familjen behöver. ”Det beror lite på vad det är. Men jag försöker ju alltid att vi ska ha pengar för jag vill inte ha flera lån och avbetalningar. Det är det som är målet att vi inte ska låna mer pengar. Det beror ju lite på vad det är och hur akut det är. Om vi behöver köpa en ny bil så behöver vi nog ta ett lån för det.” Om familjen behöver spara vet hon inte riktigt vad de ska dra in på. ”Vi har inte några tidningsprenumerationer, inga TV kanaler, det har vi också tagit bort, också IPTVs bredband har vi tagit bort. Nu har vi ett bredband som kostar 15 € i månaden. Med det kan vi titta på TV via internet. Man får ju inte kanaler på det viset men man kan titta på någon film nu och då. IPTVn så sparar vi 50€ i månaden på att inte ha. Min man har faktiskt två hobbyn som kostar pengar, så där skulle man väl kunna dra in. Men utöver det så tror jag inte att det är något. Vi har tagit ett annat sopsystem så vi skulle få ner kostnaden på det. Telefonerna så har vi så billiga abonnemang som det bara finns att få. Vi är otroligt sparsamma med el och vatten. Om man ska använda ugnen så gör man flera saker på samma gång. Tvättar fulla maskiner och så vidare. Vi har sålt allt som går, torktummlaren, och vi har inte några prylar på det sättet. Ja vi har varsin iPhone, det har vi. Men det har vi också tagit på avbetalning och betalat av det. Men sedan har vi egentligen ingenting som har något värde. Barnen går inte på fritidsaktiviteter som kostar. Det har vi fått skippa. Vi köper knappt några kläder. Jag köper allting begagnat till barnen. Jag tror inte att det finns så mycket jag skulle kunna skära ner på. Det är väl försäkringar som man kanske skulle kunna minska och ta en större risk och betala mindre. Men om det är värt det sen i slutändan... Allt vad jag kommer på så har vi redan dragit ner på och tagit bort och valt att inte ha eller inte göra.”

Boende:

Alla är väldigt nöjda med sitt boende utom en som tycker att hyran är alltför dyr. ”Jag står i bostadskö för att få en billigare, där har jag stått i ett och ett halvt år. Men det kommer inte upp något.”

Ekonomins riktning:

Flera av de intervjuade försöker ha tillförsikt när det gäller hur ekonomin kommer

att utvecklas.

Sara: "Jag hoppas det blir bättre, att jag ska orka hitta ett jobb som har vettiga arbetstider. Men för två år sedan, då var det ungefär som idag. Det var bättre än idag till och med, för då hade jag inte de där högarna med räkningar som låg och väntade på mig."

Emma: "För två år sedan var det tio gånger värre. Trots att jag har varit arbetslös mycket nu så har jag ändå fått ekonomin bättre. Men jag har haft lite tur och det måste man ha. Om jag enbart hade litat på systemet så skulle jag ha varit mycket längre ner ekonomiskt sett. Men jobbar man på själv så går det. Så om två år ska jag vara skuldfri och så ska jag ha byggt upp en buffert och vi ska ha varit på vår resa. Och går bilen sönder så ska jag ha råd att reparera den."

Hanna: "Jag har sparat mina kvitton i två års tid och när jag tittade idag på dem så upptäckte jag att vissa livsmedel har ökat i pris så som yoghurt och mjölk som vi använder mycket hemma. Däremot är barnbidraget fortfarande samma belopp, så om det fortsätter på samma sätt att priserna går upp men barnbidraget är detsamma så är jag lite orolig. Då är det möjligt att jag inte längre klarar det. Anledningen till att jag sparat kvitton är att när jag kom till Åland hade jag lite pengar med mig men jag försökte att inte ta hjälp någonstans ifrån. Jag ville istället ha koll på min ekonomi och spara kvitton för att varje månad kontrollera hur mycket jag har spenderat på olika saker."

Erik: "Ekonomin kommer nog att se likadan ut om två år."

Johanna: "Den är definitivt på väg åt ett bättre håll! Som sagt fortfarande håller man ju tummarna för att inte bilen ska gå sönder eller att det ska hända något som man skulle behöva ha pengar till plötsligt. Men bättre i alla fall."

Familjeförhållanden

Barnens fritid:

För många kan det vara en utmaning att klara av kostnaderna för barnens fritidsaktiviteter, särskilt för lite större barn.

Sara: På helgerna och fritiden brukar dottern för det mesta titta på TV. Hon kan inte göra något som kostar pengar, det har familjen inte råd med. "Ja skolorna skickar ju ut information om att prova på det och prova på det och det, det kostar bara 60 € per termin men bara 60 € är mycket om man inte har 60 €". Sara anser att ekonomin påverkar dotterns vardag då allt man ska göra kostar pengar, till exempel Leklandet eller Sjöfartsmuseet. Man måste alltid planera in aktiviteterna då när det finns pengar.

På helgerna eller fritiden brukar Emmas familj hitta på allt möjligt, till exempel vara ute, cykla, bygga koja, plocka svamp och bär, simma, spela badminton, tälta, bygga saker, måla eller klippa och klistra. Hon anser att barnens fritidsaktiviteter

egentligen inte är ekonomiskt möjliga men att det är något hon prioriterar. "Ena barnet spelar hockey så alla skydden kostar ju jättemycket, men man får hyra skydd per år för ca 35 €, så man får hitta sådana lösningar. Det andra barnet spelar fotboll och det kostar ju inte så mycket egentligen. De måste få hålla på med sina aktiviteter. Det som är dyrt så är väl egentligen hockeyn och körningen fram och tillbaka till staden på träningar skulle jag säga." Emma tror inte att deras ekonomi påverkar barnens vardag så mycket.

Hannas son spelar fotboll och hennes dotter gick tidigare på gymnastik men nu prioriterar hon sina studier istället. Dottern brukar umgås mycket med sina kompisar. Hanna fick tidigare hjälp med att betala avgifterna för fotbollen men får inte längre det. På frågan om en knapp ekonomi påverkar barnens vardag svarar hon: "Jag försöker att inte pressa mina barn och oro dem för ekonomiska saker. Min son behöver inte så mycket pengar men jag försöker ge pengar till min dotter så att hon har pengar om hon vill gå ut och äta med sina kompisar."

På fritiden brukar Eriks dotter rida. De får hjälp från Rädda Barnen med kostnaderna. "Nog har det säkert hänt att de har måsta avstått från något, men överlag har de varit ganska nöjda. Någon press vet jag väl inte att jag upplever från omgivningen." Erik tror inte att ekonomin påverkar barnens vardag så mycket.

Båda Johannas barn brukar simma varannan vecka. Simbiljetterna får de köpa förmånligt via jobbet. Annars är de mycket utomhus. "Nej egentligen känner jag inte någon press på att barnen ska ha fritidsaktiviteter. Men däremot så tror jag att min äldsta dotter känner press att hon borde få rida som alla andra flickor här. Men det är ju svindyrt! Sen har barnen ett musikintresse. Så vi sjunger och spelar ganska mycket! Det är billigt när man har allting hemma." Hon tycker att ekonomin påverkar barnens vardag.

Skola/dagis:

Insamlingar till skolan, klassaktiviteter och maskerader tär hårt på familjer med utsatt ekonomi.

Vi frågar Sara om det finns tillfällen i hennes barns skola när pengar spelar roll? Till exempel till utrustning, insamlingar eller utflykter. "Jag försöker fixa, det finns ju alltid Emmaus och så finns det gudmödrar och gudfäder som ställer upp och försöker hjälpa till. Jag har nog varit med på insamlingar men det har ju tagit ett hål i min egen kassa. Och det är inte så att jag vill säga att jag inte vill vara med på den där blomman för jag har inte råd." Saras dotter har ännu inte haft så många skolutflykter, men på den de haft skulle man ha glasspengar med sig. På dagis behövde hon aldrig skicka med pengar men däremot "Mullemat" varje onsdag (varm choklad, smörgås och frukt). Hon tror inte att det är viktigt att ha "rätt grejer" i dotterns skola.

Utrustning som behövs till skolan köper Emma billigt på Emmaus. "Det jag har reagerat jättemycket på är att de har fritidsaktiviteter med skolan, till exempel

fritidssimning, då ska man betala 10 € varje gång. Just när det gäller skolan så känner jag att där har det brustit, när man ska betala för en aktivitet som är i skolan, skolan ska ju vara lika för alla barn. Då blir det också skillnad på barnen, vem som har råd att åka med och vem som inte har råd."..."Man måste ju vara med på insamlingarna, man har inget val. Är man inte med så är man ju inte direkt populär eftersom alla barn tar del av det sedan och då är det ju meningen att alla barn ska betala." Emma tror inte att det spelar någon roll vad man har för saker i den skolan hennes barn går. "Nej jag tycker att den här skolan är väldigt bra. Det existerar ingen mobbing i skolan."

Hanna: "Det händer inte så många sådana situationer där barnen behöver pengar till skolan. Men om det ändå händer så kan jag klara det. T.ex. min son behövde speciella skor som var väldigt dyra. Då köpte jag dem på second hand från ett annat barns mamma, så vi klarade det. Förra året samlade min dotters klass in pengar för att åka på skolresa." Vid frågan om hennes barn kommer att kunna gå i den skola barnen önskar efter grundskolan med tanke på deras ekonomiska situation svarar Hanna att hon inte kan tänka på det just nu då hon inte har ett arbete.

Erik har alltid haft möjlighet att skaffa de saker barnen behövt till skolan och de har alltid haft möjlighet att följa med på utflykter. Det är nu på senare år då barnen blivit äldre som det är svårare ekonomiskt. Hans dotter håller på att utbilda sig nu och kommer behöva flytta bort från Åland. För att klara det ekonomiskt kommer hon vara tvungen att ta studielån. Han tror inte att det är viktigt att ha "rätt grejer" i barnens skola eller bland deras kompisar.

På Johannas barns dagis ska man till exempel ha lucikläder, en julklapp för 5 € och så har de maskerad en gång i året. "De måste ju inte vara utklädda förstås men då skulle mina barn vara de enda som inte är utklädda." Barnen får alltid delta när det ordnas något. "Det är ju en vanlig dagisdag så annars skulle vi ju måsta ha barnen hemma. Maskeradkläder har vi via Emmaus kunnat köpa något billigt. På utflykter ska de ha egen matsäck med sig så det har vi ju fått fixa på något sätt."

Jämförelse med andra:

Alla föräldrar intygar att de offrar sina egna behov och låter barnens behov gå före. Flera av de vuxna säger att det är "guldkanten" det lilla extra som de någon gång skulle vilja unna sina barn.

Sara anser inte att dottern är i behov av att ha samma saker och kläder som sina vänner. "Hon har ju inte sådana där märkeskläder utan hon har ju nog HM, men det är det många andra också som har." Någon press från omgivningen känner hon heller inte av. "Nej, visst de pratar om iPhone hit och iPhone dit men jag har sagt att hon ska få telefon nu när vi flyttat hit för säkerhetens skull. Men hon får nog någon billig Nokia som inte är så värdefull så att hon kan höra av sig om det skulle vara något." Saras dotter märker dock av skillnader med andra familjer. "Den har det och den har det. Mamma varför har inte vi det?" På frågan om hon anser att hennes dotter har gått miste om något i sin barndom svarar hon: "Jag försöker ju så gott det

går, men nog missar hon ju väldigt mycket.”

Emma upplever att hennes barn har ungefär samma saker och kläder som sina kompisar. Hon känner sig pressad av att hennes barn ska ha samma saker som andra och hennes barn märker av skillnader jämfört med andra barn. ”Ibland kan det ju vara så att de märker att andra barn åker på semester och varför kan inte vi göra det. På sommaren märker de inte så mycket, men just på vintern när det blir lov då märker de av när kompisarna bara är borta helt plötsligt. Men å andra sidan så är vi inte ensamma om att inte ha råd att åka utomlands.” Emma anser inte att hennes barn har gått miste om något i sin barndom. ”Vi gör roliga saker och har bra värderingar tycker jag. Vi har bra familjesammanhållning med resten av familjen också. Förra året blev vi bjudna, då åkte vi till Grand Canaria. Så de har varit utomlands och det är något som de fortfarande pratar mycket om. Sen har vi en syster i Sverige som vi brukar åka till, så vi gör mycket saker. Även om det inte är dyra resor att åka till Sverige så är det ändå något annorlunda och spännande i den åldern. Nästa vecka ska vi till Sverige och tälta. Det kostar inget att ställa upp ett tält och maten är ändå så mycket billigare i Sverige så vi kommer att leva billigare den veckan fast vi gör något helt annat och jätteroligt.”

Det spelar större roll för Hannas dotter att ha liknande kläder som sina kompisar än för sonen. Just nu har dottern högre kostnader än sonen delvis för att hon växer mycket nu men också för att hon har ett större behov. ”Jag tror inte att hennes kompisar pressar henne på något sätt. Kanske hon själv tittar på kompisarna och vill ha något, men de pressar henne aldrig. Hon har bra kompisar.” Hanna anser inte att barnen gått miste om något i sin barndom. ”Det är bara det att de inte kan åka på någon resa. Barnen vet att kompisar åker till varmare länder över jul eller någon annanstans på sommaren men det kan inte vi göra.”

Erik tycker att hans barn har ungefär samma saker och kläder som sina kompisar men att de däremot inte är så värst prylgalna. Han känner inte heller av press av att barnen ska ha liknande saker som andra. Han anser inte att barnen har gått miste om något under sin barndom då han alltid löst det på något sätt.

Johanna berättar: ”Det äldre barnet är nog väldigt medvetet om vad hon har och vad hon inte har. Så nog spelar det väl någon roll. Jag själv ser inte någon status i att ha en massa grejer, jag vet ju att vi väljer att prioritera annat. Men nog märks det skillnad på vilken familj man tillhör. Jag tror att min äldsta dotter har tagit efter mig, att hon inte bryr sig. Ibland tycker hon nog att det är jobbigt när de pratar om ridning. Men sedan vet jag inte om hon förstår att det handlar om pengar.” Vid frågan om hon anser att barnen gått miste om något under barndomen svarar hon: ”Det beror nog lite på vad man jämför med. Vi har allt vi behöver, de har aldrig varit utan mat och kläder. Är det vinter så har de halare, vinterskor och mössa. Om de är sjuka så har vi alltid gått till läkare direkt. Men just kanske sådant som är lite extra som är guldkant på vardagen, det är väl kanske sådant som jag tycker att de skulle vara roligt att de skulle få ta del av mera. Att man kanske inte varje gång skulle behöva fundera att ska vi faktiskt ha råd att ha barnkalas igen, två gånger i året.”

Övriga frågor:

På frågan om det händer att de offrar av sitt eget för sina barn svarar alla ja. En av de intervjuade säger att det är svårt att svara på frågan om hur ditt/dina barn mår, alla andra svarar att barnen mår bra. Alla föräldrar pratar till viss mån med sina barn om deras ekonomi, hur mycket beror på barnets ålder. "De vet ungefär vilka pengar som kommer in varje månad och så vet de vad hyran är. Så de stora sakerna har jag visat åt dem. Men sen är de ju för små för resten. Men jag vill att de ska ha ett hum om vad saker kostar. De har lärt sig att se i stora drag vad som går och inte. Den yngre brukar inte lyssna så mycket och det gör ingenting, de lyssnar när de är mogna för det. Men den stora vet nog på ett ungefär." "Jag pratar inte helatiden om det men jag förklarar situationen för dem."

Fritid

Sara har inte någon direkt hobby. "Haha, nej, det blir väl en bok i det närmsta liksom". Om hon skulle haft bättre ekonomi så tror hon att hon skulle göra saker annorlunda men hon vet inte vad. Hennes nätverk på Åland är bra, hon har nästan hela sin familj ganska nära och så har hon kompisar som också är ensamstående mammor. Saras närmaste vänner känner till den ekonomiska situationen. Det var också de som sade åt henne att hon måste komma bort från sitt jobb för att det fick henne att må dåligt.

Emma håller på med hästar och hundar på sin fritid. Hon tycker även om att springa. Om hon hade haft mera pengar skulle hon ändå leva snålt för så är hon uppfostrad. "Även om jag hade en bra ekonomi så skulle jag ändå inte i det läget ösa pengar över mina barn för då mister de värdet på pengar." Emma har både släkt och många goda vänner på Åland. "Jag har ett jättebra nätverk, det är jag bortskämd med." Både vänner och familj känner till hennes ekonomiska situation. "Vågar man inte säga det så vågar man inte ta tag i det. Så jag sa att jag har jätteproblem, så här ser min situation ut men jag jobbar på det. Ekonomisk hjälp skulle jag inte få för de vet att jag inte vill ha den hjälpen. Nej jag ska inte ha hjälp av någon, det är bara så."

Hanna: "Jag har ingen aktivitet under min fritid, jag är mest hemma och bara hämtar och lämnar barnen. Jag tycker om att vara med familjen eller att jobba med internet eller facebook." Hennes släkt bor inte på Åland men hon har en barndomsvän och en kusin i Sverige. "Jag har två kompisar, kvinnor, på Åland som jag träffar ibland. Igår åt vi lunch som jag bjöd på." Hanna pratar inte så mycket om sin ekonomi med sina vänner för hon tycker inte att det är så hemskt så att hon är tvungen att prata med andra om det.

Erik har ingen hobby just nu då han har vårdat sin mamma som är sjuk. "Jag har inte haft tid... jag har ju sett efter morsan i fyra år tror jag. Och nu först skulle jag få det där närvårdsstödet. Så nog har det tagit tid nog!" Hans nätverk består av hans mamma och två syskon, vänner tycker han inte att han har så många här i staden. Erik kan inte få något ekonomiskt stöd från sin släkt. "Nej stöd får jag nog absolut

inte, jag måste klara mig själv jag bara.”

Johanna tycker om att spela piano och sjunga. Just nu studerar hon så mycket av fritiden går till att plugga. Om hon skulle ha mera pengar så skulle hon träna mera och resa. ”Jag skulle träna mera, men där kommer ju tiden emot. Jag älskar att träna, jag älskar att gå på gym. Vi har bra avtal från mitt jobb, men det är ju fortfarande en kostnad som måste tas någon annanstans ifrån. Sen skulle vi ju säkert åka till farmor och farfar. Inte kanske oftare men man kanske skulle ha mera pengar när man är där eller kanske kunna betala för att de skulle komma hit.” I sommar tar Johanna ut tre veckor semester då dagiset har stängt. ”Sen sparar jag resten av semestern till december när vi för hoppningsvis kan åka till farmor och farfar en månad. Men det återstår att se. Vi kämpar hårt nu för att skrapa ihop pengar.”

Hennes mamma är den enda i släkten som bor på Åland. ”Vi har ett någorlunda socialt skyddsnät. Jag har ju mina föräldrar och mina syskon, inte på Åland men i närheten, medan min man inte har någon här egentligen. Så där har vi då den nackdelen med barnvakter och sommarlov och lediga dagar och helgdagar så får vi alltid på något vis pussla ihop det med min mamma som dessutom heltidsjobbar hon också. Så jag vet att inte skulle jag ju bli på gatan, det har jag svårt att tro att de skulle tillåta. Jag tror nog att jag ändå skulle få låna, eller jag har också lånat, så att vi skulle få det att gå ihop. Men det är alltid samma sak att då ska man gå med svansen mellan benen. Mamma skulle jag kunna få låna 50 €, jag har inte råd att köpa mat.”...” Den vännen som jag är närmast med så vet allt om vår ekonomi. Henne kan jag nog få hjälp av ekonomiskt om jag skulle vilja. Jag vet inte om jag på det viset skulle låna pengar av henne men hon kan säga att nu går vi och äter lunch och så bjuder hon eller så går vi till krogen och det är hon som betalar. Säkert skulle jag få pengar om jag skulle fråga men det har inte på det viset varit aktuellt. Men sedan tror jag inte att andra som vi umgås med vet, eller så säger man som alla säger att jag har inte pengar, nu har jag inte fått lön. Så säger ju alla, men det är väl ingen som på det viset vet att vi faktiskt inte har haft pengar. När andra säger att de inte har pengar så betyder det att de inte har pengar att gå på krog, men när vi säger det så betyder det att vi faktiskt inte har pengar.”

Framtid

Vi frågar hur personerna *önskar* att deras framtid ser ut om tio år och hur de *tror* att framtiden ser ut om tio år. Fyra av fem personer ger samma svar på båda frågorna medan en förklarar sin önskan och sedan säger att hon dock tror att situationen kommer att se likadan ut som i dagsläget.

Alla föräldrar har bra framtidsutsikter för sina barn. ”Kanske jobbar någonstans och har egen lägenhet och mår jättebra!” ”De ska absolut gå skolan här på Åland. Det är få länder som har så pass bra utbildningssystem som Finland har. Så det skulle jag inte vilja att de går miste om. Men sen svär jag på att de ska ha det ekonomiskt lättare än vad jag har haft det.”

Till sist:

Finns det något du skulle vilja att man gjorde för familjer med knapp ekonomi?

Flera av de intervjuade har synpunkter på normerna för utkomststödet.

"Ja jessus, jag har ju funderat jättemycket på det själv! Men just det att socialen droger på sina normer. Det finns så många som behöver hjälp och som inte får för att de kanske har fått ett bidrag från någon annan och då ser socialen det på kontoutdraget och då blir du nekad. Men det finns ju någon orsak till varför den här andra människan har stoppat in pengar på kontot. Man kanske behöver hjälp med hyran eller mat eller något."

"Jag tycker att det är katastrof när vi är ett så rikt samhälle att människor faktiskt kan ha det så dåligt att man måste gå och tigga mat. Man måste kunna sätta upp en individuell plan för varje person och deras situation. Jag till exempel, har visat non stop i sju år att jag kämpar, jag kämpar, jag kämpar... Jag försöker hitta billigare boende, står i alla köer och ringer på varenda liten lägenhet som finns. Någon gång skulle det vara roligt att kunna känna att man får tillbaka något från samhället. Det känns som att man hela tiden jobbar i motvind. Det spelar ingen roll hur hårt man jobbar så får man ändå ingen hjälp. Man känner sig lite lurad då det är ett halvtidsjobb att hålla på med alla papper för att kunna gå till socialen. Man håller på i dagar för att få ihop allting och så kommer man väl dit och får ingenting, då känns det som att det är bortkastad tid."

"Att åka till Mariebad är något som alla barn tycker att är kul, men det är för dyrt. Bara sådana små saker, det skulle vara jättekul om man kunde få badbiljetter eller något smått."

"Jag tror att socialens normer som de går efter är väldigt förlegade. Hyrorna stämmer ju inte alls. En trea för 600 €, jag vet inte var på Åland du får tag på en trea på 600 €. Allt ökar i pris men deras normer ligger på samma nivå nu som när jag var dit för tre år sedan. Då är det ju något som har blivit fel. De måste definitivt göra något åt det där systemet."

"Utkomststödssystemet är absolut under all kritik. Det borde ändras, jag vet inte vad som skulle hjälpa, men på något vis kanske provat från fall till fall. Att de inför begränsningar på hur hög hyra du får ha och hur många kvadratmeter, det är klart att man kanske inte ska bo i en villa på 2 000 kvadrat om man är två personer och får utkomststöd, men det borde finnas någon lite mer mänsklighet i systemet. [...] Sedan tycker jag att det borde finnas ett krav på de som har utkomststöd att man ska gå på ekonomisk rådgivning till någon som har idéer. Även om man kanske inte kan lösa alla problemen men ändå få en utbildning i hur man ska tänka. Skulle man i samband med det också kunna få någon som skulle kunna hjälpa en med att förhandla med banken eller få små lån inbakat i ett större eller sådant så skulle det hjälpa en långsiktigt. Jag tycker att hela den långsiktiga hjälpen inte existerar över huvud taget. Du kan få den där akuthjälpen, men sen finns det ingen som berättar åt dig hur du ska gå vidare. Man borde kanske göra en individuell plan för hur man ska gå vidare, så man får någon sorts slut på det hela, så man inte är fast i det att man ska söka stöd."

Vad hjälper dig i din vardag? Vad skulle kunna hjälpa dig?

"Ett jobb!"

"Det jag skulle behöva hjälp med är väl att hitta en billigare bostad."

"Jag brukar inte kräva så mycket bara jag har mat."

"Vi skulle behöva ha våra barn på heltid på dagis, men vi har inte råd med det. Så i princip varje dag så har vi en kamp med dagis. De vill att vi har heltid för att vi har oregelbundna arbetstider. Men vi behöver inte mer timmar än halvtid, vi behöver bara fördela dem lite annorlunda på veckan. Det får man inte göra. Det ska finnas ett kontrakt som ska göras upp fyra veckor på förhand och har man sagt en tid så ska det vara den tiden. Min man vet med tur sina arbetstider veckan före. Då säger de att då får vi gå på heltid. Det finns ingen förståelse för hur pass mycket dyrare det är att ha barnen där på heltid. Så det skulle hjälpa oss, att kunna ha barnen på heltid men att det inte skulle kosta lika mycket."

Är det något du vill tillägga?

"Det finns mycket akuthjälp som Klädbanken och Matbanken och Rädda Barnen, församlingarna, Lions och Frimurarna. Men just det att vad gör man för familjerna långsiktigt, någonstans finns det ju ett problem som ligger bakom. Det skulle behöva finnas en långsiktig plan för hur man ska bli av med problemet annat än de här akuta. Jag tror att det är enda lösningen på att få bort den här utsattheten, det måste finnas en lösning som fungerar långsiktigt. Och just det här med Klädbanken och Matbanken, jag hoppas att det inte blir så från landskapet och kommunerna att man säger att du kan ju gå till Matbaken... Jag vill inte att det ska vara så att Matbanken existerar för att samhället inte gör tillräckligt. Jag vill att systemet ska ändra såpass mycket att Matbanken inte längre ska behöva finnas, att man får hjälp på annat sätt."

6.3 Sammanfattning av intervjuerna

Fattigdom innebär idag sällan att man sover på gatan, svälter eller fryser utan syftar på att man lever på marginalerna och således inte har någon ekonomisk trygghet. Varje liten oförutsedd kostnad kan omkullkasta tillvaron. Genom dessa intervjuer har vi lyft fram olika personers upplevelser av att leva med knapp ekonomi.

Ekonomi spelar en stor roll hos de intervjuade. De vuxna har en konstant oro över att pengarna inte ska räcka och offrar ofta av sitt eget för att barnen ska få det bättre. Barnen i sin tur säger att de inte är i behov av så mycket och aktar sig för att fråga om pengar för att underlätta för sina föräldrar. De säger att de har allt de behöver men det framgår att de ibland avstår från aktiviteter för att spara pengar.

Det är de vuxna som har hand om ekonomin men de ger även barnen en viss insyn beroende på barnets ålder. De intervjuade ungdomarna är väl medvetna om deras

ekonomiska situation och visar förståelse då föräldrarna säger att de inte har råd.

Att ha "fel" saker eller kläder i skolan kan i värsta fall leda till mobbing. Ibland undviker ungdomarna sådana situationer där det märks att de har "fel" kläder. Till exempel att skolka från gymnastiken kan vara en utväg istället för att bli mobbad för att man inte har rätt träningskläder. Insamlingar till aktiviteter i barnens skolor tär på familjens ekonomi.

Vilken social klass man tillhör märks dagligen för ungdomarna. Det inverkar på vilka vänner man har och vilka fritidsaktiviteter man utövar. En av de intervjuade förklarar att vänner inte förstår hur stor inverkan social klass har och att det kan leda till utanförskap.

En allmän uppfattning hos de vuxna som intervjuats är att utkomststödets normer inte stämmer överens med verkligheten och borde ses över. Dessutom upplevs reglerna och normerna för stödet svåra att förstå. Det är svårt att förutsäga vad utfallet kommer att bli vilket ökar osäkerheten om ekonomin.

7. Avslutande diskussion

Rapporten har pekat på att drygt tre procent av barnfamiljerna på Åland är beroende av utkomststöd under ett år. Särskilt ensamstående föräldrar är ekonomiskt utsatta, sju procent av ensamförsörjarfamiljerna fick utkomststöd under 2012. Ju fler barn den ensamstående föräldern har att försörja desto större är risken att behöva utkomststöd. Även familjer med fyra eller fler barn löper stor risk för ekonomisk utsatthet, även om det finns två vuxna i familjen.

De barn och vuxna som har intervjuats inom ramen för den här undersökningen är få till antalet och vi har inte någon grund för att säga att de utgör representativa typexempel på ekonomiskt utsatta barnfamiljer på Åland. Inte desto mindre illustrerar intervjuerna hur vardagen kan se ut när ekonomin inte är tryggad på längre sikt och det ekonomiska utrymmet är betydligt mindre än för den genomsnittliga barnfamiljen på Åland.

En faktor som bör framhållas vid analys av intervjuerna är den hänsyn som intervjupersonerna ofta tenderar att uppvisa, medvetet eller undermedvetet. Ungdomarnas förväntningar präglas av familjeförhållandena och såväl barnen som de vuxna ger uttryck för att de inte vill vara till belastning för dem som står dem nära. Det kan till exempel märkas i att intervjupersonerna betonar att de har det de behöver och att de säger sig må bra även om det kan finnas situationer som känns utmanande. Man försvarar gärna sin familj och ställer upp för den. I många familjer har både barnen och de vuxna blivit vana att avstå från saker och de tonar ner sina egna behov. Som vi framhållit i rapportens inledande kapitel diskuterar vi här relativ och inte absolut fattigdom.

Flera av de vuxna lyfter i intervjuerna fram att reglerna och normerna för beräkningen av utkomststödet upplevs otydliga och att normerna inte motsvarar verklighetens kostnader. Vid sammanställning av vilka regler och normer som gäller på Åland idag kunde utredarna också konstatera att lagstiftningen inte är helt transparent samt att olika praxis för vilka former av utkomststöd och vilka normgrunder som tillämpas varierar mellan kommunerna. Även skillnaden i tillgång till information om reglerna och normerna är stor.

I statistiksammanställningen i rapportens inledande avsnitt tillämpas begreppet "ensamstående med barn", vilket avser att barnet eller barnen formellt är skrivna hos den ena föräldern när föräldrarna separerat. Det bör dock framhållas att barnen i de flesta fall, dock inte alla, har två föräldrar som kan bidra till försörjningen även om föräldrarna bor på skilda adresser. Många av föräldrarna har delad vårdnad, men barnen kan bara vara skrivna på en adress. En slutsats på basen av statistiken är ändå, att familjer där barnen är skrivna hos en förälder som bor utan någon annan vuxen, löper större risk att råka ut för ekonomisk utsatthet än barn som bor med två vuxna. Dessutom kan vi fastställa att ju fler barn den ensamstående

föräldern har, desto större är risken för knapp ekonomi och behov av utkomststöd.

En annan brist i den tillgängliga välfärdsstatistiken är att vi inte kan skilja ut förutsättningarna för inflyttade personer. I undersökningar i andra länder framkommer ofta att personer med utländsk bakgrund löper större risk för ekonomisk utsatthet. För de här familjerna är ofta även det personliga sociala skyddsnätet, såsom till exempel far- och morföräldrar och andra släktingar, geografiskt längre bort vilket ytterligare kan öka känslan av utsatthet och otrygghet.

Den här rapporten är, som vi tidigare påpekat, en första del av en större projekthelhet. I det fortsatta utredningsarbetet kommer ÅSUB att med större tillgång till data kunna analysera riskerna för ekonomisk utsatthet mer i detalj. Vilka familjeslag och hur många familjer ligger under den relativa fattigdomsgränsen, och hur mycket under gränsen finns familjerna? Vilka effekter får de sociala transfereringarna såsom barnbidrag, underhållsbidrag, utkomststöd och bostadsbidrag? Finns det fortsatt behov av att justera utformningen eller omfattningen på något av de här bidragen för någon av familjetyperna för att minska risken för ekonomisk utsatthet?

Statistikanalysen och sammanställningen av intervjuerna i den här rapporten har visat att ekonomisk utsatthet är en faktor av betydelse bland barnfamiljer på Åland och behovet av ytterligare utredningar inom området är uppenbart. Att leva i ekonomisk utsatthet är utmanande i vårt samhälle även om det handlar om relativ fattigdom.

Referenser

- Folkhälsan på Åland: Ekonomirådgivning (2014)
<http://www.folkhalsan.fi/startside/Var-verksamhet/Ma-bra/Ekonomi--och-skuldradgivning/>
- FPA (2014) http://www.kela.fi/web/sv/statistikdatabasen-kelasto_innehall
- Institutet för Hälsa och Välfärd. Statistik- och indikatorbanken SOTKANet (2014)
<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu>
- Lundström Lina: Att leva i en familj med ekonomiska svårigheter Åländsk utredningsserie 2003:7
- Rädda Barnen: Barnfattigdom i Sverige, Årsrapport 2013
- Rädda Barnen: Matbanken (2014)
<http://www.raddabarnen.ax/vart-arbete/hemma-pa-aland/matbanken>
- Statistikcentralen (2014) <http://www.stat.fi>
- Wenelius Johan: Barns ekonomiska utsatthet på Åland, Rädda Barnen på Åland r.f.
- ÅSUB Rapport 2007:5. Ekonomisk utsatthet och social trygghet på Åland
- ÅSUB Statistikmeddelande Befolkning 2013:2

Bilaga 1: FN:s konvention om barns rättigheter

Så här beskrivs barnkonventionen på Rädda Barnen på Ålands hemsida.

Alla barn har samma rätt att få sina behov tillgodosedda var de än befinner sig på jorden

Den 20 november 1989 antog FN:s generalförsamling konventionen om barnets rättigheter. Fram till idag har 193 stater anslutit sig (dvs. ratificerat) till Barnkonventionen. Dessa stater har åtagit sig att använda alla resurser de har för att uppfylla den.

Ingen annan konvention om mänskliga rättigheter har någonsin fått så stor uppslutning över hela världen som Barnkonventionen. Endast två stater har valt att inte ratificera konventionen. Det är Somalia och USA. Men de har skrivit under konventionen, vilket innebär att de uttryckt en avsikt att så småningom ansluta sig fullt ut.

Vad står det i Barnkonventionen?

Barnkonventionens 54 artiklar säger att alla barn har samma rätt att få sina behov tillgodosedda var de än befinner sig på jorden. Så snart man gör något som på något sätt berör barn, ska man tänka efter vad som är bäst för det enskilda barnet. Men hur vet man då vad som är bäst för barn? Den frågan kan man bara svara på genom att ta reda på hur barnet har det och vad det tänker och tycker.

Barnkonventionen på Åland

Den 25 mars 1991 gav Åland sitt bifall till att genom Finlands ratificering bli bunden av Barnkonventionen. Hela konventionstexten finns i Finlands författningssamlings nr. 1130/91.

Utvalda artiklar ur Barnkonventionen:

Artikel 4, genomförande av rättigheterna

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention. I fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter skall konventionsstaterna vidta sådana åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete.

Artikel 12, icke-diskriminering

Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet

skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

Artikel 27, levnadsstandard

Erkänner rätten för varje barn till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling.

Bilaga 2: Intervjufrågor till vuxna

Livet efter grundskolan/arbetslivet

- Kan du berätta om ditt liv efter grundskolan?
- Vad jobbade/jobbar dina föräldrar med? Vilken utbildning har de?
- Hur ser din livssituation ut nu?
- Jobbar du, med vad?
 - Hurdana arbetstider har du? Regelbundna – oregelbundna, heltid/deltid?
 - Om du inte arbetar nu, har du haft ett jobb tidigare? Vad hände sedan?
- Hur trivs du med ditt jobb?
- Hur trivs du med dina arbetskamrater?
- Upplever du att du har balans mellan arbete och tid med familjen?

Ekonomi

- Hur uppfattar du er ekonomi? Vad är svårast/jobbigast?
- Anser du att du får hjälp ekonomiskt om du behöver det? Från offentliga respektive privata instanser? Vilka?
- Har du någon gång inte haft råd med löpande utgifter så som mat, kläder och hyra?
- Har ni möjlighet att anlita den sjukvård, tandvård ni behöver? Angående eventuella glasögon, mediciner och liknande, har ni möjlighet att skaffa det ni behöver eller händer det att ni måste avstå från det?
- Kan du berätta om senaste tillfället när pengarna inte räckte till? Hur hanterade du det? Oroar du dig över att pengar inte ska räcka till allt ni behöver?
- Skulle utkomststöd vara en möjlighet om du skulle hamna i en sådan situation?
- Om du skulle hamna i en oförutsedd situation och skulle behöva få fram 1 000 euro inom 14 dagar, skulle det vara möjligt? Hur skulle du lösa det?
- När ni vill ha/behöver något lite större; brukar ni då spara tills ni har råd eller köpa på avbetalning?
- Hur sparar din familj pengar? Vad drar ni in på?
- Är ni nöjd med er boendesituation eller är det något som du skulle vilja att var annorlunda? I så fall, vad?
- Åt vilket håll är din ekonomiska situation på väg?
 - Hur såg den ut för 2 år sen?
 - Hur tror du att den kommer att se ut om 2 år?

Familjeförhållanden

- Vad brukar ditt barn göra på helgerna? Fritidsaktiviteter?
- Är barnets fritidsaktiviteter möjligt ekonomiskt sett? Upplever du press, stress av omgivningen?

- Påverkar en knapp ekonomi ditt/dina barns vardag? Barnets sociala relationer? Hur?
- Finns det tillfällen i ditt barns skola när pengar spelar roll?
 - Ibland behövs t ex särskilda kläder, skor, skridskor o liknande till gymnastiken. Har ni haft möjlighet att skaffa sådant?
 - Har t ex insamlingar till barnens klasskassor för aktiviteter varit aktuellt? Har ni haft möjlighet att delta i det?
 - Har barnet/barnen haft möjlighet att delta i skolresor/utflykter? (om sådana har ordnats)
- Har barnet eller kommer barnet att kunna gå i den skola barnet önskar efter grundskolan i den ekonomiska situation ni har nu eller kommer ekonomin att sätta gränser för valmöjligheterna? Hur? (Ställer inte den här frågan till dem med barn på lågstadiet/dagis)
- Upplever du att ditt barn har ungefär samma saker, liknande kläder som sina kompisar?
 - Känner du dig pressad av att ditt barn ska ha liknande saker som andra?
 - Händer det att du offrar av ditt eget för ditt barn?
- Märker ditt/dina barn av skillnader jämfört med andra barn?
 - Tror du det är viktigt med rätt grejer i ditt barns skola/bland barnets kompisar?
 - Är detta något ni pratar om hemma?
- Hurdan uppfattning tror du att dina barn/ditt äldsta barn har av er ekonomi? Är det något ni pratar öppet om hemma?
- Anser du att ditt barn går miste om något under sin barndom?
- Hur uppfattar du att ditt/dina barn mår?

Fritid

- Vad gör du på din fritid? Har du några hobbies?
- Vad brukar du göra på semestern/längre ledigheter?
- Vad skulle du ha gjort mera eller annorlunda om ni hade haft mera pengar?
- Hur ser dina nätverk ut? Har du vänner och släktingar på Åland eller i närheten? Träffar du dem regelbundet?
- Känner dina närmaste vänner till er ekonomiska situation? Får du något stöd från dem (ekonomiskt)?

Framtid

- Hur önskar du att din framtid kommer se ut om 10 år?
- Hur tror du att din framtid kommer se ut om 10 år?
- Vad tror du att ditt barn gör om 10 år?

Till sist

- Finns det något du skulle vilja att man gjorde för familjer med knapp ekonomi?
- Vad hjälper dig i din vardag? Vad skulle kunna hjälpa dig?
- Är det något jag har glömt att fråga? Är det något du vill tillägga?

Bilaga 3: Intervjufrågor till barn/ungdomar

Familj och mående

- Kan du berätta lite om dig själv? Hur tänkte du när du fick veta att vi ville intervjua dig? Brukar ni prata om pengar/familjens ekonomi hemma? Hur, vad säger ni?
- Hur insatt är du i varför du är här?
- Vill du berätta hur det har varit för dig och din familj att ha ont om pengar?
- Upplever du att pengarna räcker till hemma? Om inte, på vilket sätt märks det? Kan du berätta om senaste tillfället när pengarna inte räckte till? Oroar du dig över att familjens pengar ska räcka till allt ni behöver? Brukar ni hjälpas åt att bestämma vad pengarna ska gå till?
- Får du pengar av dina föräldrar. Hur brukar det gå till? Upplever du att du får det du behöver? Om inte, vad kan det vara? Får du pengar på något annat sätt?
- Jobbar din mamma/pappa? Med vad? Hur mycket?
- Vad brukar du och dina föräldrar göra tillsammans? Skulle du vilja ändra på något? Tycker du att ni har tillräckligt mycket tid tillsammans varje dag?
- Är det någon i din släkt som du tycker extra mycket om? Träffar du den/dem så mycket som du vill?
- När tycker du att du och din familj har det bra tillsammans? Kan du berätta om något sådant tillfälle?

Materiella och basala behov

- Boende: Berätta om ert hem. Vad är bra? Finns det något du saknar? Har du eget rum? Har ni flyttat många gånger?
- Mat: Brukar det alltid finnas tillräckligt med mat hemma? Hjälper du till att handla och laga mat? Om ni skulle ha mera pengar, är det något du skulle vilja var annorlunda?
- När vi träffar familjer på Rädda Barnen är kläder något vi brukar prata om, hur har det varit i din familj? Brukar ni prata om kläder?
 - Ibland behövs särskilda kläder för gympan och för olika säsonger. Tycker du att ni klarar det? vinterkläder/badkläder/kläder till gympan?
 - Hur går det till när du behöver nya kläder? Kan du berätta om senaste gången du fick nya kläder? Var kom de ifrån, vad tyckte du om dem?
- Har du någon gång frusit för att ni inte haft råd?
- Hur är det med glasögon, sjukvård och mediciner? Tycker du att ni har den hjälp och de saker ni behöver?
- Har du egen telefon (smartphone)/dator, tillgång till internet? Om inte – hur löser du det? Hur viktigt är det att ha "rätt" telefon? När fick du den, samtidigt som kompisar?
- Om du t ex skulle tappa bort något viktigt, hur skulle ni då lösa det? Finns det någon möjlighet att direkt köpa nytt? Tror du att det skulle vara

annorlunda om ni hade mer pengar?

Fritid

- Fritiden för barn på Åland, hur ser du på den? Vad tänker du på när jag säger "fritid"?
- Berätta om din fritid? Vad är bra/dåligt?
- Vad brukar du göra efter skolan/på helgerna? Har du någon fritidsaktivitet? Finns det något du skulle vilja prova på?
- Märker du av att din familj har mindre pengar när du är med dina kompisar? Händer det att andra gör saker du inte har råd med? Hur känns det? Hur löser du det?
- Hur brukar dina lov se ut?
- Kommunikationer: Kan du ta dig dit du behöver?
- Skulle din fritid sett annorlunda ut om din familj hade haft mer pengar?

Skola

- Berätta om din skola.
- Skolan är till för alla. Finns det tillfällen i skolan när pengar spelar roll?
- Ibland på gympan behövs det t ex skridskor, ibland samlas det in pengar till klassen, klasskassa. Har du alltid kunnat delta i det du velat?
- Vad tänker du göra efter grundskolan/gymnasiet? Vad skulle du vilja göra?
- Upplever du att du blir bemött annorlunda utifrån er ekonomiska situation?
- Hur kan skolan göra det lättare för barn som kommer från familjer som inte har så mycket pengar. Vad ska skolan tänka på?

Framtid

- Hur tror du att ditt liv kommer att se ut om 10 år? (jobb, boende, familj?) Hur skulle du vilja att det skulle se ut? Om du fick bestämma precis vad du skulle vilja bli, vad skulle det vara?

Avslutning

- När du tänker på ditt liv så här långt, vad du har varit med om, vad skulle ha gjort det lättare för dig/din familj? Vad hjälper dig i din vardag?
- Finns det något du tycker att borde göras för barn i familjer som har dåligt med pengar? Vad skulle du vilja säga till beslutsfattarna?
- Vad skulle du vilja säga till de som säger att det inte finns fattiga barn på Åland?
- Är det något viktigt som vi glömt att prata om?

Bilaga 4: Normer för utkomststöd

Utkomststödet består på Åland av ett grundläggande (grunddel och andra grundutgifter) och kompletterande utkomststöd. Utöver det kan kommunen bevilja förebyggande utkomststöd. Beloppet av utkomststödet grunddelar är enligt 5 § LL (1998:66) bundet till den del av konsumentprisindex för Åland som motsvarar de varor och tjänster som täcks med grunddelen.

I Lag om utkomststöd (FSS 1412/1997) beskrivs utkomststödet struktur på följande sätt:

6 § (29.12.2005/1218) Fastställande av utkomststöd

Utkomststödet belopp är skillnaden mellan de utgifter och de disponibla inkomster och tillgångar som fastställs enligt denna lag. Inkomsterna och tillgångarna beaktas först när det grundläggande utkomststödet enligt 7 § beviljas.

7 § (29.12.2005/1218) Grundläggande utkomststöd

Då grundläggande utkomststöd beviljas beaktas utgifter som täcks med en grunddel samt övriga grundutgifter så som bestäms särskilt nedan.

7a § (29.12.2005/1218) Grunddel

Till de utgifter som täcks med grunddelen hör utgifter för kost och kläder, smärre hälso- och sjukvårdsutgifter samt utgifter som beror på personlig hygien och hemmets hygien, användning av lokaltrafik, prenumeration på dagstidning, televisionslicens, användning av telefon, hobby- och rekreationsverksamhet samt andra motsvarande utgifter som hänför sig till en persons och familjs dagliga uppehälle.

7b § (29.12.2005/1218) Övriga grundutgifter

Utöver de utgifter som täcks med grunddelen beaktas som övriga grundutgifter i behövlig utsträckning: 1) boendeutgifter, 2) kostnader för användning av hushållselektricitet, 3) hemförsäkringspremier, 4) hälso- och sjukvårdsutgifter som inte är ringa.

7c § (29.12.2005/1218) Kompletterande utkomststöd

Då kompletterande utkomststöd beviljas beaktas i behövlig utsträckning särskilda utgifter, som omfattar: 1) utgifter för barndagvård, 2) andra utgifter på grund av boende än de som avses i 7b §, samt (20.1.2006/64), 3) utgifter som på grund av en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden ansetts nödvändiga för trygghet av försörjningen eller främjande av förmågan att klara sig på egen hand. Som en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden kan anses till exempel långvarigt utkomststöd, en långvarig eller svår sjukdom samt särskilda behov i anslutning till barns hobbyverksamhet.

I landskapsregeringens beslut 19 S10 den 22.01.2014 om indexjustering av utkomststödets grunddel finns grunder för normberäkning.

GRUNDER FÖR NORMBERÄKNING from 01.02.2014

Grunddelens storlek:	EURO/mån
Ensamstående person/Ensamförsörjare	505,65 €
Makar eller samboende/personer som fyllt 17 år	429,80 €
Person som fyllt 17 år och som bor hos ena eller båda föräldrarna	369,12 €
Barn i åldern 10-16 år	353,96 €
Barn under 10 år	333,72 €

Bilaga 5: Matbanken

Så här beskrivs Matbanken på Rädda Barnen på Ålands hemsida.

I vissa situationer kan det vara riktigt svårt att få pengarna att räcka redan till det allra nödvändigaste. Även här på Åland. Därför driver Rädda Barnen, Mariehamns församling, Missionskyrkan, Pingstkyrkan och Socialmissionen projektet Matbanken tillsammans. Inom Matbanken samlar vi in och delar ut mat (torrvaror, bröd, frysvaror och färska grönsaker) en gång i veckan. Barnfamiljer kan få biljetter till Matbanken från oss på Rädda Barnen.

Hur allt började: Våren 2010 hade Mariehamns församling, Rädda Barnen, Missionskyrkan, Pingstkyrkan och Socialmissionen alla, var för sig, under en längre tid konstaterat att det på välbärgade Åland finns människor, både familjer och ensamma, som skulle vara i behov av mer hjälp i form av mat. Samtidigt skrevs det flera uppmärksammade artiklar i lokala media om det stora svinnet i butikerna. Här fanns alltså både ett tydligt behov och outnyttjade resurser, men ingen koordination. Detta ledde till att vi inledde samarbetsprojektet Matbanken.

Vårt syfte är att genom ett konkret, och gärna resurssnålt, samarbete komplettera samhällets offentliga insatser och hjälpa de utsatta människor som ber om vår hjälp. I vissa livssituationer är det svårt att få ihop vardagens behov trots att man, utifrån sina förutsättningar, gör sitt bästa. För den som saknar besparingar, har begränsat socialt nätverk, drabbats av sjukdom eller ofrivillig arbetslöshet kan bara vetskapen om möjligheten till ytterligare hjälp vara avgörande för att orka gå vidare.

Vi vill

- minska konsekvenserna av tillfälliga och oförutsedda kriser
- lindra konsekvenserna av en under en lång period pågående problemanhopning

Matbankens målgrupp är familjer och enskilda i alla åldrar. Matbanken riktar sig till människor över hela Åland. Alla kan hämta biljett från någon av de medverkande organisationerna. Hos oss på Rädda Barnen kan barnfamiljer få hjälp.

Maten till matbanken får vi från grossister, odlare, vissa affärer och privatpersoner. I huvudsak privata donationer ger oss möjlighet att komplettera matkassen med inhandlade varor. Sedan 2012 har Matbanken, genom ansökan från Socialmissionen, fått PAF-medel som täcker hyres- och elkostnader samt en deltidstjänst för en ansvarsperson. Huvudansvaret för Matbanken har en styrgrupp, där representanter för samarbetsorganisationerna finns med. Vid hämtning av varor och vid utdelningen arbetar nästan enbart frivilligarbetare. Varje vecka jobbar frivilliga många timmar med att hämta varor från S-Market och andra samarbetspartners och packa och dela ut maten.

Källa: <http://www.raddabarnen.ax/vart-arbete/hemma-pa-aland/matbanken>

Bilaga 6: Folkhälsans ekonomirådgivning

Så här beskriver Folkhälsan sin ekonomirådgivning.

Folkhälsan på Åland driver ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning i Folkhälsans hus i Mariehamn.

Vi kan hjälpa dig om du känner att du vill ha bättre kontroll över din ekonomi eller om du behöver hjälp med redan existerande ekonomiska problem. Rådgivningen är kostnadsfri och vi har tystnadsplikt.

Vi planerar tillsammans din ekonomi genom att

- gå igenom inkomster och utgifter för att se vad som kan göras annorlunda
- berättar om olika stödtjänster och möjligheter att göra upp om skulderna
- gå igenom vem som står för vilka utgifter i familjen
- bistå i förhandlingar med fordringsägare och göra upp om betalningsscheman och skulder
- hjälpa till med ansökan om skuldsanering vid domstol och uppgörande och granskning av betalningsprogram.

Folkhälsans ekonomi- och skuldrådgivning

- är gratis och till för privatpersoner
- sysslar inte med placeringsrådgivning eller juridiska frågor
- har ett nära samarbete med Folkhälsans familjerådgivning
- har 300–400 besök per år, varav cirka 60 nya klienter per år
- finansieras med Paf-medel och av staten.

Källa: <http://www.folkhalsan.fi/startside/Var-verksamhet/Ma-bra/Ekonomi--och-skuldradgivning/>

ÅLANDS STATISTIK OCH UTREDNINGSBYRÅ

Ålands statistik- och utredningsbyrå, ÅSUB, är en fristående enhet vars huvuduppgift är att verka som Ålands officiella statistikmyndighet och bedriva kvalificerad utrednings- och forskningsverksamhet.

ÅSUB producerar fortlöpande aktuell statistik inom en rad olika samhällsområden. Tyngdpunkten i analysverksamheten utgörs av utredningar inom det ekonomiska-politiska området. Statistiska sammanställningar publiceras regelbundet i serierna ÅSUB Statistik och ÅSUB Statistikmeddelande, medan serien ÅSUB Rapport innehåller utredningar, analyser och annan information om Ålands ekonomi och samhälle.

Mer information om verksamheten och publikationer finns på ÅSUB:s hemsida www.asub.ax

ÅLANDS STATISTIK- OCH
UTREDNINGSBYRÅ

Tfn +358 (0)18 25490
Fax +358 (0)18 19495
info@asub.ax
www.asub.ax

Ålandsvägen 26
PB 1187
AX-22 111 MARIEHAMN